

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Dünyaya Gelmek Dile Gelmek

Frankfurt Dersleri

Peter
Sloterdijk

Çeviri
Gürsel Uyanık
Ahmet Sarı

0135

KETEBE

	ISBN: 978-625-7854-07-8 © 2018 Ketebe Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.						
1. BASKI Ağustos 2020, İstanbul ooo BASKI VE CİLT Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş. Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2 34310 Haramidere - Avcılar / İstanbul Sertifika No: 44452 Tel: 212.412 17 00	KETEBE YAYINLARI: 321 EXLIBRIS - 7 <table><tr><td>YAYIN YÖNETMENİ Furkan Çalışkan</td><td>DİZİ EDITÖRÜ Ahmet Sarı Şahbender Çoraklı</td></tr><tr><td>EDITÖR Hümeysra Çalışkan</td><td>DÜZELTİ Yunus Karadağ</td></tr><tr><td>KAPAK Harun Tan</td><td>MİZANPAJ Nilgün Sönmez</td></tr></table> KETEBE YAYINLARI SERTİFİKA NO. 34989 Maltepe Mahallesi Fetih Caddesi No: 6 Dk: 7 Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212 612 29 30 Faks: 212 612 29 30 ketebe@ketebe.com	YAYIN YÖNETMENİ Furkan Çalışkan	DİZİ EDITÖRÜ Ahmet Sarı Şahbender Çoraklı	EDITÖR Hümeysra Çalışkan	DÜZELTİ Yunus Karadağ	KAPAK Harun Tan	MİZANPAJ Nilgün Sönmez
YAYIN YÖNETMENİ Furkan Çalışkan	DİZİ EDITÖRÜ Ahmet Sarı Şahbender Çoraklı						
EDITÖR Hümeysra Çalışkan	DÜZELTİ Yunus Karadağ						
KAPAK Harun Tan	MİZANPAJ Nilgün Sönmez						
© Özgün adı <i>Zur Welt kommen- Zur Sprache kommen</i> olan bu kitabın Türkiye’de tüm yayın hakları Suhrkamp Verlag ile yapılan telif sözleşmesi gereği Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.’ne aittir.							

Frankfurt Dersleri

Dünyaya Gelmek Dile Gelmek

Peter Sloterdijk

Çeviri
Gürsel Uyanık
Ahmet Sarı

KETEBE

Peter Sloterdijk

1947 yılında Karlsruhe'de doğdu. 1968'den 1974'e kadar Münih'te ve Hamburg Üniversitesi'nde felsefe, Germanistik, tarih eğitimi gördü. 1975-76 yılında modern özyaşamöyküsel edebiyatın tarihi ve felsefesi üzerine yaptığı çalışma ile doktora ünvanını aldı. Doktora tezinden sonra da başarılı bir serbest yazarlık hayatına başladı. Bu dönemlerde kültür felsefesi, din felsefesi, sanat kuramı, psikoloji sorunları üzerine sayısız çalışmaları yayımlandı. 1992-93 yıllarında ise Viyana'da ve memleketi Karlsruhe'de iki profesörlük ünvanına atandı. Bunun yanında Paris, Zürih, Viyana ve New York şehirlerinin fahri profesörlük ünvanına da atandı. 2001 yılından itibaren Karlsruhe Gelişim Yüksek Okulu'nda (HfG) rektör oldu. 2002 Ocak ayından itibaren Rüdiger Safranski ile birlikte, Alman ZDF kanalında "Sirça Evin İçinde-Felsefeyi İcra Eden Dörtlü" programının yöneticisi oldu. 1993 yılında deneme dalında Ernst-Robert-Curtius ödülünü aldı. 2000 yılında deneme dalında Friedrich-Merker ödülünü aldı. 2001 yılında felsefi görüşleri için Christian-Kellerer ödülünü aldı.

Başlıca Eserleri: *Sinik Aklın Eleştirisi* (1983); *Sihirli Ağaç. 1785 Yılında Psikoanalizin Oluşumu* (1985); *Sahnedeki Düşünür. Friedrich Nietzsche'nin Maddeciliği* (1986); *Kopernikçi Seferberlik ve Ptolemyatik Silahsızlanma* (1987); *Dünyaya Gelmek Dile Gelmek, Frankfurt Dersleri*, (1988); *Avrupa Taoizmi. Politik Kinetiğin Eleştirisi*. (1989); *Almanca Sözverme. Kendi Ülkem Üzerine Sohbet* (1990); *Ruhun Dünya Devrimi* (1991); *Medya Zamanı* (1993); *Aynı Gemide. Hiper-Politika Üzerine Bir Deneme* (1993); *Özdeneyiş.-Carlos Oliviera ile birlikte-*. (1993); *Dünya Yabancılığı* (1993); *Şayet Avrupa Uyanırsa* (1994); *Felsefe Şimdi!* (1995-97); *Birlikte Olmak İçin Güçlü Neden* (1998); *Küre 1- Kabarcıklar* (1998); *İnsanat Bahçesi İçin Kurallar-Heidegger'in "Hümanizm Üzerine Mektup"una Yanıt*, 1999 (çev.: Mustafa Tüzel, Everest Yayınları, İstanbul 2001, 74 s.); *Küre II-Yerküre* (1999); *Kitlelerin Aşağılanması. Modern Topluluklardaki Kültür Savaşları Üzerine Bir Deneme* (2000); *İyi Haberin Düzeltilmesi Üzerine* (2000); *Kurtarılmadı*. (2000); *Güneş ve Ölüm. -Hans-Jürgen Heinrichs ile birlikte-*. (2001); *İnsanlık Serası* (2001); *Hava Titreyişi. Terörün Köklerine Doğru*. (2002); *Küre III-Köpükler* (2004); *Kapitalist Dünyanın İç Evreninde*, (çev: İlkur Aka, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2008, 416 s.); *Derrida, Bir Mısırlı* (çev: Tuğçe Ayteş, Monokl Yayınları, İstanbul 2012, 104 s.); *Yeniçağın Kötü Çocukları*, (çev. Şeyda Öztürk, İstanbul 2018, 418 s.); *Yol Bulmak Dünyaya* (çev. Mesut Keskin, Avesta Yayınları, İstanbul 2011, 112 s.)

Gürsel Uyanık

1961 yılında Kırşehir'de doğdu. 1984 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. "Saliha Scheinhardt'ın Öykülerinde Kimlik Problemi" adlı yüksek lisans tezini 1991 yılında, "Gabriele Wohmann'ın Romanlarına Eleştirel Bir Yaklaşım / Tematik-Teknik Bir Araştırma" adlı doktora çalışmasını 1995 yılında tamamladı. "Otoritenin İzdüşümü / Heinrich Mann'ın 'Mavi Melek' Adlı Romanında Eğitim Eleştirisi" başlıklı kitabını 2005, "Peter Stamm'ın 'Agnes' Adlı Romanında Üstkurmaca ve Metinlerarası İlişkiler" adını taşıyan kitabını da 2011 yılında yayımladı. Yazın ve felsefe alanında önemli yazarlardan çeviriler yaptı. Roman ve öykü üzerine çok sayıda bilimsel makale yazdı. Halen Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde çalışmaktadır.

Ahmet Sarı

1970 yılında Almanya'nın Düsseldorf kentinde doğdu. 1984 yılında Almanya'dan Türkiye'ye (Erzurum) kesin dönüş yaptı. 1993 yılında Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. "Thomas Bernhard'ın Öykülerinde Normaldışı Davranışlar" adlı çalışmasıyla yüksek lisansını (1995), "Türk ve Alman Poetikasının Kitabı" adlı çalışmasıyla da doktorasını tamamladı (2003). 2005 yılında Yardımcı Doçent; 2011 yılında Doçentlik kadrosuna, 2016 yılında da Profesörlük kadrosuna atandı. Halen Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde çalışmalarını sürdürmektedir.

İçindekiler

Frankfurt Dersleri / 7

Yazarlar / Dersleri / 10

1. Dövmelenmiş Yaşam / 17
2. Başlamanın Poetikası / 39
3. Sokratik Doğurtma ve
Felsefenin Doğum Unutkanlığı / 65
4. Doğurtmanın Poetikası / 99
5. Dünya Sözü ve Dünya Yazını / 139

Frankfurt Dersleri

Goethe Üniversitesi, Frankfurt'ta, 1959 yılında edebiyata, edebiyatın sorunlarına ve gelişimine ilgi duycak öğrencilere (öğrenciler içinde aslında herkese) bir imkân sunmak amacıyla Frankfurt Dersleri'ni başlattı. Öğrencilerin edebiyatı, edebiyat biliminin kendilerine sunduğu kuru ve cansız, akademide öğretilen yavan bilgilerle öğrenmesi yerine, yazarların yaratım sürecini kendi ağızlarından dinlemeleri ve öğrenmeleri amacıyla poetika alanında Frankfurt Dersleri adı altında bir konuk kürsüsü açtı. İlkini Gilbert Murray'ın "Şiirde Klasik Gelenek" (The Classical Tradition in Poetry) adında 1926 yılında sunduğu Norton konferansları dizisine ve Oxford derslerine çok benzeyen Frankfurt Dersleri buraya çağrılan ve konuk olarak kendi poetikasını ya da edebiyat hakkında genel konularda bilgi sunmak isteyen önemli yazar / şaire

ya da edebiyat eleştirmenine birkaç ders imkânı sunmaktaydı. Frankfurt Dersleri'ne katılım hakkını elde eden yazarlar / şairler kendi yazı süreçlerini, poetikalarını ya da kendilerine sorun addettikleri edebi konuları sunma özgürlüğüne sahiplerdi. Ondan sonra da her sene bir yazar Frankfurt Dersleri'ni sunma sorumluluğu altında ya kendi poetikasını sunmuş ya da seçtiği bir edebiyat bilimi sorunsalını ele almış ve bu geleneği bugüne dek devam ettirmiştir. Bu kürsüye ekonomik desteği ilk yıllarda S. Fischer Yayınları vermiş, 1963 yılından beri de Suhrkamp Yayınları konferansları desteklemiştir. 1968 yılında Frankfurt Dersleri sekteye uğramış, 1979 yılından itibaren Suhrkamp Yayınları'nın dersleri finanse etmesiyle dersler yeniden başlamıştır. Goethe Üniversitesi'nden hocaların katkılarıyla da klasikleşmiş halini almıştır. Peter Suhrkamp'ın ve üniversitenin maddi destekçilerinin Frankfurt Dersleri'nin gelişmesinde ve dünyaya yayılmasında katkıları görmezden gelinemez. Bugün Frankfurt Dersleri'nin arkasında destekçi olarak S. Fischer Yayınları, Schöffing & Co, Suhrkamp Yayınları, Frankfurt Üniversitesi Dostları, Frankfurt Edebiyat Evi (Frankfurter Literaturhaus) bulunmaktadır. Dania Hückmann'ın müessesesinin hayat bulmasında destekleri de unutulmamalıdır. 1959 yılında Ingeborg Bachmann ile "Günümüz

* Mary Lusk Friedman, *The Emperor's Kites: A Morphology of Borges' Tales* (Durham: Duke University Press, 1987), s. vii.

** Anthony Kerrigan, "Introduction," Jorge Luis Borges, *Ficciones* içinde, çev. Anthony Bonner (New York: Grove Press, 2000), s. 9-10.

Edebiyatı Sorunları” adı altında dönem edebiyatının ruhunu vererek başlayan Frankfurt Dersleri şu ana kadar seksene yakın çok önemli yazarların, şairlerin, edebiyat eleştirmenlerinin dersleriyle edebiyat bilimi alanında son asır Alman, Kıta Avrupası ve dünya edebiyatına tarif edilemez katkılar sağlamıştır. Son on yılda, seneden seneye geręekleřen dersler altı ayda bir sunulmaya başlanmıştır. Frankfurt Dersleri, Alman yazarlarının İkinci Dünya Savaşı döneminden sonra kendi edebiyatlarını geliştirmeyi, edebiyat bilimlerine yeni katkılar sunmayı, alanında yetkin yazarları kendi poetikaları üzerine düşünmeye zorlamayı ve bunları kayıt altına almayı hedeflemektedir. Bu dizi, edebiyat kuramına katkı bakımından önemli bir geleneği oluşturmuştur denilebilir. Son dönemlerde Heidelberg Dersleri, Tübingen Dersleri adı altında buna benzer diziler oluşmuştur. Ketebe yayınları da bu derslerin önemini bildiğinden yaklaşık yarım asır geçen zaman dilimi içinde Avrupa’da edebiyat bilimine sunduğu sonsuz katkı ile Frankfurt Dersleri’ni edebiyat bilimimize katkı sağlaması ve yeni perspektifler sunabilmesi bakımından çevirmeyi hedeflemektedir.

Dizi Editörleri

Ahmet Sarı-şahbender çoraklı

* *Alaister Reid, “Introduction,” Jorge Luis Borges, Seven Nights içinde, çev. Eliot Weinberger (New York: New Directions Publishing, 1984), s. 4.*

Yazarlar / Dersleri

Şimdiye kadar Frankfurt Dersleri sunan yazarların sundukları dersleriyle listesi şöyledir:

- 1959/60 Ingeborg Bachmann: *Günümüz Edebiyatı Sorunları*
- 1960 Marie Luise Kaschnitz: *Shakespeare'den Beckett'e Avrupa Edebiyatının Biçimleri*
- 1960/61 Karl Krolow: *Günümüz Edebiyatı Sorunları*
- 1961 Pierre Bertaux, Yves Bonnefoy, Cecil Day-Lewis, Mattias Braun: *Kişisel Sunumlar*
- 1963 Helmut Heißenbüttel: *20. Yüzyıl Poetikası'nın Temel Kavramları*
- 1964 Heinrich Böll: *Edebiyatta İnsanlığın Estetiği*
- 1964/65 Hans Magnus Enzensberger: *Yazarlar Bir Rol Oynarlar Mı?*
- 1966/67 Reinhard Baumgart: *Romandan Beklentilerimiz Nelerdir?*
- 1967 Wolfgang Hildesheimer: *Saçma Nesir / Absürt Nesir*
- 1967/68 Hans Erich Nossack: *Şiir Öğretilebilir Mi?*
- 1979 Uwe Johnson: *Yan Koşullar*
- 1979/80 Adolf Muschg: *Edebiyat Terapi Olabilir Mi? Sağaltılan ve Sağaltılamayan Üzerine Bir Ders.*
- 1980 Peter Rühmkorf: *agar agar-zaurzaurim. Kafiye Doğasının Tarihi ve İnsansı Kafiye Duygusu Üzerine*
- 1980/81 Martin Walser: *Özgüven ve İroni*
- 1981 Günter Kunert: *Tufandan Önce - Nuh'un Gemisi Olarak Şiir*

- 1981/82 Peter Bichsel: *Okur / Anlatı*.
- 1982 Christa Wolf: *Bir Anlatının Önkoşulları. Cassandra*.
- 1982/83 Wolfgang Koeppen: *Yazar İşe Yaramaz Biri Midir?*
- 1983/84 Peter Härtling: *İspanyol Asker ya da Bulmak veya Uydurmak*
- 1984 Friedrich Dürrenmatt: *Sanat ve Bilim*
- 1984 Paul Nizon: *Yazıya Yatmak*
- 1984/85 Ernst Jandl: *Ağzın Açılıp Kapanmasına Dair*
- 1985 Peter Härtling, Wolfgang Hildesheimer, Adolf Muschg'la Birlikte Bir Kolokyum
- 1985/86 Hermann Burger: *Yazma Esnasında Fikrin Azar Azar Bitirilmesi Üzerine*
- 1986 Hermann Lenz: *Yaşamak ve Yazmak*
- 1986/87 Hans Mayer: *Yaşanan Edebiyat. Ekspresyonizmden Bu Yana Yaşam Deneyimi*
- 1987 Ludwig Harig: *Kıvılcımın Hesap Edilişi. Dil Oyunları Üzerine*
- 1987/88 Hilde Domin: *Özgürlük Anı Olarak Şiir*
- 1988 Peter Sloterdijk: *Dünyaya Gelmek-Dile Gelmek*
- 1988/89 Christoph Meckel: *Şiire Dair*
- 1989 Jurek Becker: *Dikkat Yazar Var*
- 1989/90 Günter Grass: *Auschwitz'den Sonra Yazmak*
- 1990 Hans Christoph Buch: *Yakınlık ve Uzaklık*
- 1990/91 Karl Dedecius: *Polonyalıların Poetikasına Dair*

- 1992 Walter Jens: *Mitolojiyle Çalışma*
- 1992/93 Dieter Kühn: *Hayatımın Romanı. Otobiyografî Örneği İçin Taslaklar*
- 1993 Klaus Hensel, Franz Hodjak, Richard Wagner, Werner Söllner: *Kendinde Yabancı, Yabancıda Kendi: Çifte Sürgün'de Ana Dil Deneyimleri*
- 1993/94 Oskar Pastior: *Kendinde Şey Olmayan*
- 1994/95 Bodo Kirchhoff: *Kendi Bedenimiz Üzerine Efsaneler*
- 1995 Wolfgang Hilbig: *Eleştirinin Yıkımı*
- 1995/96 Dieter Wellershoff: *Yılan Derisinin Parılda-yışı. Edebi Metnin Varoluşsal ve Biçimsel Görünümü*
- 1996 Rolf Hochhuth: *Savaştan Trajedinin Doğuşu*
- 1996/97 Sarah Kirsch: *Yazarlar ve Nesir Yazarları Üzerine*
- 1997/98 Marlene Streeruwitz: *Yapabilmek. Sevebilmek. Mecbur Olmak. Dilemek. Zorla Yapmak. Bırakmak.*
- 1998 Rainald Goetz: *Pratik.*
- 1998/99 Eva Demski: *Kâğıdın Rüyası ya da İnsanın Neden Bir Sırrı Olmasın? Ya da Bir Güncesi Olmasın?*
- 1999 Einar Schleef: *Alman Monologu*
- 1999/2000 Hans-Ulrich Treichel: *Yazarın Karalamaları*
- 2001 Robert Gernhardt: *Şiirin Neler Yapabileceğine Dair*
- 2001/2002 Patrick Roth: *Gölgelerin Yatağı*
- 2003 Elisabeth Borchers: *Işıklı Dünyalar. Karanlık Odalar*

- 2003/2004 Tankred Dorst: *Dünyevi Olanla Sınanmak*
- 2004 Angela Krauß: *Herkes Sevgisi, Kişisel Sevgi*
- 2004/2005 Monika Maron: *Bir Kitabı Nasıl Yazamadığım ve yine de Bunu Yazmaya Çabalamam Üzerine*
- 2005 Robert Menasse: *İstenç ve Tasarım Olarak Dünyanın Yıkımı*
- 2005/2006 Wilhelm Genazino: *Ölü Noktanın Canlandırılması*
- 2006 Andreas Maier: *Ben*
- 2006/2007 Urs Widmer: *Yaşamaya, Ölmeye ve Diğer Şeylere ve de Şuna ve Buna Dair*
- 2007 Josef Winkler: *Dil. Seni Yenemeyeceğim. Benim Silahım Sensin*
- 2008-2007/2008 yıllarında sunumunu gerçekleştiremeyen Walter Kempowski'yi anma: Wilhelm Genazino, Andreas Maier, Josef Winkler, Eva Demski ve Urs Widmer Kempowski *Okumak* başlığı altında derslerini verdiler.
- 2009 Uwe Timm: *Başlangıç ve Bitiş Üzerine*
- 2009/2010 Durs Grünbein: *Sözcüklerin Diziliş Değerleri Üzerine*
- 2010 Navid Kermani: *Tesadüf Üzerine*
- 2010/2011 Ulrich Peltzer: *"ortasından başlanılacak"*
- 2011 Sibylle Lewitscharoff: *İyi, Hakiki ve Güzel Olana Dair*
- 2012 Thomas Meinecke: *Metin Olarak Ben*
- 2012 Alexander Kluge: *Anlatı Kuramı*
- 2013 Michael Lentz: *Nefes Almak, Düzen, Uçurum*

- 2013 Juli Zeh: *Yedek Çeken*
- Kış yarı yılında 2013/2014 Terézia Mora: *Ölmemek Üzerine*
- Yaz yarı yılında 2014 Daniel Kehlmann: *Gelin Hayaletler*
- Kış yarı yılında 2014/2015 *Sanatlar Arasında Poetikalar-Edebiyatla Diyaloglar*
- Yaz yarı yılında 2015 Clemens Meyer: *Macera Şirketinin Çöküşü*
- Kış yarı yılında 2015/2016 Marcel Bayer: *(Ağlamaktan) Kör Yüzyıl*
- Yaz yarı yılında 2016 Katja Lange-Müller: *Katalizatör Sorunsalı*
- Kış yarı yılında 2016/2017 Ulrike Draesner: *Hayaletler Grameri*
- Yaz yarı yılında 2017 Michael Kleeberg: *Daha İyi Bir Anlayışla. Making Of*
- Kış yarı yılında 2017/2018 Silke Scheuermann: *Yeterince Karanlık*
- 2018 Guntram Vesper'in hastalığı nedeniyle dersler bir başka tarihe ertelendi.

Sanatı genişletmek mi?

Hayır. Tersine, git sanatla birlikte içinin
en dar yerlerine. Ve özgür bırak kendini.

Paul Celan, *Meridyen*

1. Dövmelenmiş Yaşam

“Şiir,” demiştir Paul Celan, “şiir, kendini zorla benimsetmez, kendini açığa vurur.” Bayanlar ve baylar, yazın işini böylesine doğru ve savlı bir biçimde tanımlayan başka bir cümle daha bilmiyorum. Bu cümle her şeyden önce şiir dilini, ortaya çıkma eğilimi gösteren bir jeste bağladığı için doğrudur. Aynı zamanda bu cümle bana, şiirin romanla ilgili fikirleri güçlendiren bir yanının olduğunu da söylüyor: Sanatın özgürlüğü, hükmedici olmamasına bağlıdır. Celan’ın yukarıdaki cümlesini Fransızcaya çevirin, cümlenin Fransızcaya nasıl da birebir uyduğunu göreceksiniz: *la poésie ne s'impose pas, elle s'expose*¹ cümlesi, zeki bir dil oyunuyla kendi kökenini açığa vurur ve Fransızcada sıkça görüldüğü gibi, derin anlamın çekinceleri incelikli

1 Şiir kendisini zorla benimsetmez, kendisini açığa vurur. (ç.n.)

bir biçimde savuşturulur. Cümle bu haliyle görünmez bir Alman-Fransız sınırında biçimlendirilmiştir; bu öyle bir yerdir ki, uzun zamandan beri oranın, en verimli karşılaşmaların sınırı olabileceğine inanmışımdır. Kim bu sınır bölgeden yola çıkarak konuşursa, huyların değişimine katılmak için bir şansa sahip olur. Bazen tötönik zekâ, kibar konuşmayı yüzeysellikten, buna karşın zarafet, fikir derinliğini kendinden uzaklaştırır. “Şiir, kendini zorla benimsetmez, kendini açığa vurur”; bu öyle bir cümle ki, yapıtları ve yazarları uç bir ölçütle ölçer. Söz konusu kendini açığa vurma eylemi, dil bilgisi ile ilgili olmayan tümleci, rastlantısal olarak yanında bulundurmaz; şiir kendini açığa vuruyorsa, bunu kamuoyunun yargılarına, çağdaşlarının övgülerine ve yergilerine, gelecek kuşakların yapacakları çözümlemelere ve yanlış anlamalara göre yapmaz. Doğal olarak bu öğeler, yazının koşulları içindedir; okura bir şey vermeyen metin, Firavun’un koruması altına aldığı, hasırdan yapılmış sepeti içinde henüz sütten kesilmemiş Musa bebeğin terk edilmiş varlığı gibi olur. Ama Celan’ın bahsettiği şiirin kendini açığa vurması, mutlak doğası yoluyla iletişimi aşar, kendini iletme ve karşılama oyununda bitip tüketmez. Şiir kendini açığa vurur, çünkü o varlığın bir benzerinden başka bir şey değildir; nesnesiz, açık bir çekince. Yüzyılımızda insanın ontolojik koşullarının, niteliklerinin belirtildiği varolma sözcüğü, ifadenin anlam kaynaklarına kulak kabartanlar için, Celan’ın poetik kendini açığa vuruşu üzerine açık seçik bir yankı içerir. Şiir, kendini açığa vurmak; varoluş da dünyadan “kendini geri çekmek” anlamına geliyorsa, o zaman varlık ve şiir, temel jestlerinde birbirleriyle dayanışma içindedir. Kendini açığa vurma

ve kendini geri çekme davranışları, insan için temel oluşturuucu davranışlardır. Onlarda olmazsa, hiçbir yerde “asıl metafizik etkinliğin” jestleri gerçekleşmezler. Onlar, insanın poetik hayvan olarak sahneye çıkış jestleridir. Canavar olacakmış gibi görünen canlı varlık, onlar yoluyla hayvan olmama kayıtsızlığını kazanır. Heidegger, “Sanat yapıtı bir dünya kurar,” der; Celan ise “Şiir kendini açığa vurur,” diye karşılık verir. Bu iki cümlelerin birbirleriyle bağlantılı oldukları konusunda hiçbir kuşku yok. Filozof ve şair aynı arenaya karşıt yönlerden girerler. Bu sahnede, olağanüstü anlamıyla dünyayla ilgili görünümün nasıl olduğu tartışılır.

Celancı ve Heideggerci fikirlere duyduğum eğilim, bayanlar ve baylar, bu hazırlayıcı düşüncelerde görüldüğü üzere, birinci yazarın durumunda bazı koşullar, ikinci yazarın durumunda da bazı birikimler olmaksızın gerçekleşmez. Şimdiye dek kaleme aldığım görüşlerimi, Celan’ın şiirden ne anladığıyla doğrudan bir bağlantıya sokmayı aklımdan geçirmiyorum; bu, büyük bir şairi yalnızca yanlış anlamak olmaz, aynı zamanda tipolojik açıdan yanlış bir önlem de olur, çünkü benim konuşma denemelerim yalnızca şiirle ilgili değil, tersine felsefi konuşma yazılarıyla ya da sohbet mistiğiyle de ilgilidirler. Emmanuel Lévinas’a göre “ne yazık ki bu yüzyılın en büyük düşünürü” olan Heidegger söz konusu olunca, yapıtlarının görkemliliği ve kuşku uyandırıcılığından dolayı ona karşı yeterince büyük bir uzaklık olduğu görülür. Onun kışkırtmalarına karşı bir yakınlık duyuyorsam, tam olarak söylemek gerekirse bu, sınır tanımayan yazılarından dolayıdır. Ben Heidegger’in konuşmalarında yalnızca varolma anlamında devler savaşının vurgulandığı, çağdaş Platon düzeyinde bir

düşünce kahramanı değil, tersine felsefenin kendi paradisini, içinde bulunduğu çağa aktardığı bilinçsiz Eulenspiegel'i de görüyorum. Heidegger'den beri kendini gülünç duruma düşürme yeteneği, felsefi düşüncenin bilinçli yaşamdan uzaklaştırılmasının durdurulması için bir ölçüttür. Yüce olan daha düşük olana geri dönmekte, Ortodoks olan paradoks olana dönüşmektedir. Bundan benim için, Heidegger düşüncesini, kendi dili yerine daha çok haklı olacağı bir dilde özgür kılmaya başlamak gerektiği sonucu çıkmaktadır. Orada yalnızca bir bölgenin yerleşim haline getirilmesi değil, soyut bir acının neşeye dönüştürülmesi ve yanlış bir yalnızlığın yurtlandırılması da gerekmektedir.

Bayanlar ve baylar, Celan'dan bir alıntı yaptım ve Heidegger'den kısaca söz ettim, çünkü onların poetolojik ve felsefi savlarında kişisel katkılara açık bir boşluk görüyorum. Şiirin ve düşüncenin yaylalarını bir süreliğine terk edelim. Bana göre var olmak, hiçlikten geri çekilme anlamı taşımalıdır; şiirin kendisini zorla benimsetmediği, tersine kendisini açığa vurduğu konusuna ben de karşı çıkmıyorum. Yine de sanatsal ontolojik aforizmalara giden yolun uzak olduğunu vurgulayan kendini açığa vurma üzerine yapılan konuşma, gündelik bir anlam taşıyabilir. Ben, yapıtları yayımlanan her sanatçının taşıdığı kolay anlaşılabilir gerçek tehlikeleri düşünüyorum. Bir yazar, bir kitapla piyasaya çıkma yürekliliğini gösterirse, hiç kuşkusuz kendini açığa vurmuş olur; ama bu, şiirin kendisini açığa vurmasından dolayı olmaz; daha çok sanatçının kendisini zorla benimsetmek istemesinden dolayı olur, ondan da çok onun, yani erkek sanatçının ya da onun, yani kadın sanatçının, kendi dilsel duyguları ile kendilerin-

den “dışarı” çıkış için yol bulamadıklarında “kendilerine” gelememeleri ile olur; ancak kendini bu anlamda açığa vuranın durumuyla ilgili soruyu açık bırakıyorum.

Bayanlar ve baylar, Alman dilinde yazan bir yazar olarak, ermek, kendini açığa vurma tehlikelerini üzerine almak gibi görünüyor. Kim Frankfurt platformundan konuşursa, genellikle kendini ilk kez açığa vurmuş olmaz, tersine kendini açığa vuruş öyküsüne göndermede bulunur. İnsan, daha önce başka yerlerde de söz aldığı için burada da söz almak istiyor. İnsan, kendini işitilebilir ve okunabilir yapmakta inatçı olduğu, kendini açığa vurmaktan da vazgeçemeyeceği için, daha önceleri de başka yerlerde söz almıştır. Yazın için “*on ne peut pas etre et avoir été*” Fransızca deyiiminin tersi geçerlidir, insan hem şimdide hem de geçmişte olamaz; hayır, insan ancak geçmişte olmuşsa şimdide olabilir, insan yalnızca geçmişte konuşmuşsa şimdide konuşabilir, insan kendini ancak geçmişte açığa vurmuşsa şimdide açığa vurabilir; evet, insan gücünü daha önceleri ölçülü kullanmamışsa, Frankfurt’ta gücünü yalnızca ölçülü kullanmaya bakmalıdır.

Burada bu derslerin temel felsefesiyle karşılaşyoruz: Bugünkü dersi gelecekte yapılacak derslerle birbirine bağlayacak temel bir düşünce olacaksa şayet, o zaman bu temel düşünce, kendini açığa vurmanın poetikasının bir başlangıç poetikası olarak geliştirilmesi gerektiği yaklaşımından uzaklaşır. Bu, düşünüldüğünden daha da zordur. Çünkü daha önce başlamış biri ancak başlayabilir, yoksa daha önceden başlatılmış biri mi demeliydim? Lütfen, bayanlar ve baylar, başlamış olmakla başlatılmış olmak arasındaki ayrımın yalnızca bir dil bilgisi ile ilgili bir oyun olduğunu

düşünmeyiniz. Bugün ve de ilerleyen derslerde gerçek bir sorunun varlığına işaret eden kanıtlar sunmayı umuyorum; varsayalım ki, sorunu çözmek için bir sistem bulunsun, çünkü felsefi şeylerde insan, yalnızca çözümler için değil, tersine sorunların varlığı üzerine de karar verir.

Başlamak için, nasıl başlanacağı sorusunu öyle ortaya koymak istiyorum ki, bu soru aynı zamanda hem kişisel hem de genel bir yanıt gerektirsin. Bir yazar demiştim, kendini açığa vurarak kendisiyle başlar, ama o kendini önceden açığa vurduğundan dolayı, kendini açığa vurma konumundadır. Bir başlangıç arayışı içine girmek istediğimiz zaman, mantıkçılar için sonsuz bir gerileme olan zeminsiz bir devinime kapılırız. Kendiliğinden bir ilk başlangıçtan sonuç çıkarmak ve şeytandan kumdan sıkı bir düğüm atmasını istemek; bunların ikisi de aynı zorluk derecesinde ödevlerdir. Ama yalnızca bunlar da değil, yüzeysel istekler de var. Çünkü diğer insanlar için olduğu gibi yazarlar için de, kendilerini kendi varlıklarında eyleme geçirmek amacıyla, başlangıç durumlarına yönelmeleri yeterli olmaktadır. Yaşamımız boyunca, bayanlar ve baylar durumumuz, iki perde arasında, daha kapı yarım açılırken, soluksuz bir şekilde birbirlerini iterek içeri giren ve karanlıkta kendi yerini arayan, tiyatroya geç gelmiş insanların durumuna benzer. Olayın başlangıcını kaçırmış olduk, bu nedenle yerimize oturduğumuz andan itibaren olayın seyrini olabildiğince dikkatli bir şekilde izlemekten başka elimizden hiçbir şey gelmeyecektir. Oyunun başlangıçlarını, sonradan sezmek için, belki de bunun, oyunun kurallarından biri olduğunu hesaba katmak istiyorum. Gerçek başlangıç, bizler için hiç-

bir zaman “çoktan başlamış olmanın” sonuçlarından başka bir şey değildir. İşte o zaman yüzde yarıklar, ağız çevresinde kırışıklıklar oluşur, ensede korku, sırtta bir sertlik hissedilir, dizlerde titreme, kalpte ise bir heyecan duyulur. Heinrich Heine, dünya sancısının şairin kalbinin orta yerinden geçtiğini söylediğinde, kalbinin parçalanmaktan başka bir şey elde edemediğini dile getirmiştir. Bundan dolayı çağımız, söyleyecek bir şeye sahip olmak için, şifrelerinin çözülmesi ve güncel hale getirilmesi gereken eski başlangıçların hiyeroglif yazıları ile kuşatılmıştır.

Bayanlar ve baylar, çoğumuzun fizyolojik bakışa sahip olduğu o zamanları anımsayıp anımsamadığını bilmiyorum, cinselliğin ve düşünmelerin başlamadan önceki o acımasız ve geleceği kurgulayan dönemi düşünüyorum, bu öyle bir dönem ki, birinin ne olduğu -karakteri, huyu, yaşam öyküsü, özü, geleceği- tek bir bakışla görülebiliyor; bunların hepsi okunaklı bir şekilde önümüzde duran bedensel bir hiyeroglifte sıkıştırılmıştır. Kendine özgü anlamı olduğundan ve kendini dışa vuran her şeyin derişik çözeltisini sunduğundan, onlar üzerine bundan sonra söylenecek sözcük olmamalıdır. Bu bakış açısı, yetişkinler kendi özellikleriyle okudukları zaman yine devrededir -aynaya atılan bakışla insanın kendisiyle karşı karşıya oluşu aynı anda gerçekleşir; yüzdeki oyukları, çatlakları, düzlükleri, yılların bıraktığı izleri insan daha iyi tanır- onlar, dikkat çekmeyen ve güncel bir biçimde, bizler için ayrıntılı olmayan bir bilincin ortaya çıktığı başlangıçların romanını anlatırlar.

Bayanlar ve baylar, bundan zevk alarak, her insanın bir heceyi temsil ettiği düşüncesiyle oynuyorum,

nllerden ve nszlerden oluşan değiştirilemez, eşsiz bir insan; kelime olma, metin olma yolunda canlı bir hece. Bu hecelerden her biri, güneyin eski meşe ormanlarında birbirine benzeyen iki ağağ kökünün olmaması gibi birbirinden ayrımlıdır, yani bir ağacın hiçbir zaman diğer bir ağaca benzemeden büyümesi ve bireyselleşmesi gibi. Canlı heceler düşüncesine, bu hecelerin doğrudan algılamaya hizmet eden organları olmamasından dolayı, kendilerini okuyamadıkları varsayımını da ekliyorum. Bu canlı ve kendilerini gizlemiş hecelere seslerinin izinde yardımcı olan şey, ancak yazı olabilir. “Dışsal” bir maddede kendini yansıtmak için, hecelere bir arağ sunan şey yazıdır; böylece yan heceler arasında biręok yazı denemeleri ve birleşimleri yoluyla, kendini gizlemiş yaşam hecesinin ses yapısına bir yakınlaşma oluşur. Doğal olarak Celan, “şiir kendini zorla benimsetmez, kendini ağığa vurur,” dediğinde böyle bir şeyi göz önünde bulundurmuyordu. Kendini ağığa vurma deyimine, hece bireyleri ile düşünce oyununda ortaya ęıkan anlamı vermek, bana öyle büsbütün kurallara aykırı gibi gözükmüyor. İnsan şayet bir heceyse, o zaman kendini bir yerlere yazması kolay olmalıydı; kendi sesini, kendi kaydını, kendi cismini; kendi doğru akrabalıklarını arayan bir hece için “kendini ağığa vurma” biğimlendirmesi özellikle yerinde görünüyor.

Bu hece hayalini fazlaca zorlamak istemiyorum. Ancak onun yardımıyla fantastik olmayan bir biçimde kendini ağığa ęıkarabilecek bir fikri uyandırmaya ęalıřıyorum. Doğal olarak bireyler yaşayan heceler değildir, ama yaşayan malzemelerdir, bazen ayrıntılı bazen de kısa ve öz olarak kendilerini işleyen, nefes alan konulardır.

Ama bu bile çok az şey söyler. Çünkü her yaşam, kendine özgü bir biçimde dile gelmektedir. Yaşam, kendi gündelik romanını oluşturan metnin yazıldığı seslerle, kelimelerle, temel imgelerle ve sahnelerle doludur. Yazınsal olarak sahneye ilk çıkanların kendilerinde özellikle güçlü bir biçimde deneyimledikleri başlayabilme, temelini ön-yazınsal yaşam metninin “zaten başlamış olmasında” bulur. İlk kitabın ilk satırından itibaren bu kişi, kendini ölçülü bir şekilde kaleme aldırır, anlaşılır hale sokar, genel okunabilirlik noktasına gelindiğinde de kendini genişletir ve yükseltir. Zaten bir öykünün ortasında olduğumuzdan, kendi öykümüzü anlatmaya başlayabiliriz. Biz *belirli bir konum* içindeyiz, tüm diğerleri ise betimlenmemiş kâğıt sayfalarıdır. İlk nefesten ve doğacak gecenin en erken aşamalarından itibaren her yaşam, yazmaya duyarlı mumdan antik yazı tahtası gibidir ve ışığa en duyarlı film gibi de şaşırtıcıdır. Katı maddeye bireyin unutulmaz kişilik özellikleri kazınır. Birey dediğimiz şey, her şeyden önce sinir yazısıyla, saniyesi saniyesine, varoluşumuzun kroniğinin yazıldığı canlı parşömendir. İnsan, nörolojik “kitap oluşunu” dışa yönelten bireyler olduğundan dolayı, siyah beyaz basılmış kitapların olduğunu söyleyecek kadar ileriye gidebilir. Bunlar, bir gün kendi sayfalarını çevirecek ve yazıcı hale gelecek yazılmış kâğıtlardır.

Ben, bayanlar ve baylar, her yaşama başlangıçtan beri eklemlenen toplanmış yazılar için “dövme yapmak” deyiminden başka daha uygun bir deyim bulamıyorum. Bu deyimi her şeyden önce değişmecesel anlamda kullanıyorum, bunu kullanırken Orta Çağ’daki hacıların boyadıkları derilerini ya da denizcilerin, uzaklardan gelen yabancıların, panayırda gösteri ya-

panların ya da 18. yüzyılın sonlarından beri derilerinde silinmeyen resimler taşıma büyüüne kapılan fetişistlerin vücutlarını düşünüyorum. Benim düşündüğüm şey, bize temel sözcüklerimizi önceden söyleyen ve temel imgelerimize kızgın bir şey ile vuran ruh dövme-leridir; bunlar anlam düğümlemesi ve yaşantının açtığı yol olarak içimize saplanan sinir dövme-leridir; bunlar tehlike ve eylem, geri çekilme ve özlem için sinyaller gönderen, algılanan şeylerin beyindeki fizyolojik izleridir. Bu açıdan bakıldığında daha sonra sayfa yazıcıları olacak yazılmış sayfalardan söz etmem yeterli değil. Yazmanın yaptığı, bir tür erken programlama, gelişigüzel öğrenilmiş bir şey değildir. Şiirin temel sözcükleri kendilerini, hiçbir eğitimin tam örtemediği ve hiçbir konuşmanın tam olarak gizleyemediği varoluşsal dövme-ler üzerine kurarlar. Şiir, ruha vurulan damgadan konuşur, tenin altına sokulmuş kişilik özelliklerinden söz eder. Bu eski işaret diline gelişmiş yazınsal konuşma da girer, onlar yoluyla yazarlar varoluşa kavuşurlar. Gerçi yanmış çocuk ateşten ürker, ama dövme-lenmiş çocuk yazıya bağlı kalır, hayır, yazı çocukta bir *character indelibilis*² olarak kalır, bilindik bir vaftiz kuralının kendinden söz ettiği silinemez damga gibi. Yazarlar için bu yüzden psikanalitik bir ilke-sözün değiştirilmesiyle oluşan şu cümle geçerli olabilir: Dövmenin olduğu yerde, sanat olmalıdır ya da damgalamanın olduğu yerde dil oluşmalıdır. Yalnızca eski işaretlerin gösterilmesiyle yazında bir şey yapılmış olmaz. Konuşmayı öğrenerek, olduğum işareten özgür kalmayı da başarırım. Özgün ilk nüshası damgalanmamış yazın yoktur, ama bu türde damgalamalar da yazın

2 Character indelibilis: Silinmez karakter. (ç.n.)

sayılmazlar. Onlar bilinmeyen gibi sonsuz ve içgüdü-
ler gibi söz dinlemez bir şekilde ısrarla kendilerini tek-
rarlayan geçmemiş bir geçmişin tekdüze izleri olarak
kalırlar. Ancak batırılmış temel kelimelerden sonradan
kazanılmış ya da uğraşa uğraşa elde edilmiş uzaklık,
özgürce söylenene dönüşmek için dünyanın oluşt-
ğu yeni işaretlere akmayı sağlar. Ne kadar yeni dünya
işaretleri buna eklenirse, o kadar çok eski iğne yazıları
solup gider ve söyleyebileceğimiz şey, bedenlerimizde
söylenen şeylerden bilinmeze dek uzaklaşır. Sonunda
büsbütün dilsizleştirilmiş dünyada köşeye itilmiş ko-
nuşmalar kendiliğinden akıcı hale gelir. Herhangi bir
yayını izleyin, bayanlar ve baylar, en yakınınızdaki ma-
gazin dergisini açın, ne demek istediğimi göreceksi-
niz, tüm kanallarda bağlantısızlık, her yazıda kullanılan
basit dil. İsteğince konuşma her yerde kullanılmaya
başlar başlamaz, otantik dövmelerin özgür bırakılması
için, bir istek de doğabilir. O zaman birdenbire de-
ğişmecesel anlam taşımayan dövmelerden söz edilir.
Yeni burjuva dedikodularının hüküm sürdüğü yerde,
varoluşun önemli işaretlerine, kanlı yarıklarına ve dam-
galamalarına yönelik bir açlık oluşur. İnsan, gerçi dilsiz
damgalamanın tekdüzelik, ama damgalanmamış dilin
bir nitelik olduğunu bilir; kim, kendi deneyimlerinden
yola çıkarak niteliğin büyük kötülük olduğunu anlar-
sa, silinemez kimlik işaretleri için indirgemelerin ağır
tekdüzeliğine hazır olmalıdır: alındaki bıçağa ve tenin
altındaki mürekkebe.

Dadaist oyunlarla poetolojik hesaplaşmalarında açık
damgalama fikrini sanatsal-eleştirel düşüncelerinde
ilk kez kullanan Hugo Ball'dı. Ball, ciddiyetin yeniden
üretiminin bir jestini bulduğunu sanıyordu. Ball, ses

yansıtıcısı, sihirli psikopos ve saçmalıklar okuyan biri olarak, Cabaret Voltaire’de sahneye çıkmasından sonra, yasadızlığın yasadızlıklarla giderilemeyeceğini anlamıştı; burjuva kesimi bunu her zaman daha iyi yapmıştır. Böylece o tanık olarak yazarlık fikrine yeniden döndü.

“İnsan kendi alnına,” diye soruyor güncelerinde, “bir kalp dövmesi yapmalı mıdır? Bütün dünya o zaman kalbinin başına çıktığını görecektir. Ve bu, mürekkep mavisini, ölüm mavisini, ölüm kalım savaşını anımsatan bir kalp olacağından şu da söylenebilir: Ölüm onun başına yükselmiş. Korkunun bizleri ne denli etkilediğini yalnızca yazmamız yeterlidir.”

Başka bir yerde de şunları söyler:

“Dövmeleme aslında törensel bir sanattır. Şairler, kendi dizelerini ya da yalnızca asıl örnekleri, kendi etlerine kazımak zorunda olsalardı, büyük olasılıkla daha az şeyler üretilirdi. Diğer yandan da yayımladıkları yapıtların asıl anlamlarını, kendilerini tamamen tüketmemek için daha az kullanırlardı.”

“Şiir kendini zorla benimsetmez, kendini açığa vurur,” diye öğretmişti Celan. Bu arada şiirin kendini açığa vurduğunu artık biliyoruz, çünkü şiir, kendini daha konuşmacılarda yansıtmadan önce kanıtlar, konuşmacıların ortaya çıkmasıyla ilgili bir şeyleri tanık gösterir. Algılanan bir şeyin beyindeki fizyolojik izini açıkladığı, başlıklandırıp ortaya çıkardığı sürece poetik dil, istenmedik bir şekilde hep belge olmaya yakındır. Çünkü yalnız dövmeleme kendini tehlikeye attığı sürece şiir, dil olma olanağını bulacaktır. Eski dövmelerin benimsemesi ve yayımlanmasıyla yazınsal alan açılmış olur.

Daha sonra burada bulacağım fırsatlarda, perdesinin açılmasıyla aslında insansal tüm sahne alışların da açıldığı, dramatik ve felsefi alanın söz konusu olduğunu kanıtlarla ortaya koyacağım. Yazın, yayımlama çekincesiyle dövmeleme çekincesini yenilirse, o zaman yasadızlıktan ve de süsleyicilikten uzaklaşır. Celan'ın metafiziksel-sanatsal ilkeleriyle Hugo Ball'ın, yazında inanç uğruna can vermekle ilgili tanımlamaları arasındaki yakınlık -büyük ayrımlar taşımasına karşın- bu yüzdendir. Şiirin kendini dışa vurması, hiçbir zaman yayımlanan yapıtların yoksullaştırılması isteğiyle aynı kefeye konulamaz, çünkü bunlardan her biri bir diğeriyle davranışsal bir köprüyle birbirine bağlanmıştır. Bir durumda olduğu gibi, diğer bir durumda da açıkça bir tavır koymak, solunum güçlüğünü yenmek, ileriye doğru atılmak, ortaya çıkmak, paylaşmak, duyulmasını sağlamak, kamuoyu adına gizlenmenin kurbanı olmak, göğün açılması yararına özel geceden ve sislerden vazgeçmek gereklidir.

Bayanlar ve baylar, Celan ile Ball, yani şiirin kendini açığa vurduğu ve şairin kendini yoksullaştırdığı fikirleri arasındaki yakınlaşma tarafımda ilgiyle karşılanmıştır. Bu düşüncelerin buluşmasında beni çeken şey, Celancı ve Ballcı fikirleri, antik sinizmin pandomim gerçeklik kavramıyla bir araya getirme olanağıdır. Çünkü Hugo Ball'ın tanıklık fikri ve asıl örneklerini bedensel olarak dikkatlere sunan dövmelenmiş yazarın uzak görüşlülüğü, yalnızca şehitlik ilkesinin estetiğe taşınması anlamına gelmez. Ayrıca o, felsefi yergicilerin yoksullaştırma tavırları üzerine açık bir bilgi de içerir. Hugo Ball, pandomimle ilgili genel fikirlerin yaratıcısı olan Sinoplu Diogenes'in bir öz çocuğu olduğu konu-

sunda emindi. Antik öncellerinin durumunun çağdaş kalıtçılarının durumundan daha iyi olduğunu da biliyordu, çünkü Diogenes elinde fenerle insan aramaya başladığında, Atina halkı “onu aratmanın komik temiz yürekliliğine” sahipti. Çağdaş yoksunları, politik ve psikiyatrik öldürme tehlikesi bekler; insan, Hugo Ball’ın, sanatçıların yaşadığı zaman kesitlerinde sanat tarihine girmesini sağlamak için zamanımızın temiz yürekliliğini gizlediğini ayırımsamalıdır. Dadaistlikten kurtarıcı ilahiyatçılığa soyunan son dönem Hugo Ball için, zamanın acılarını ders verici bir şekilde kendinde görünür kılan sanatçı, yarı sinik, yarı da şehittir. Kendini genel gidişata teslim ederek, deliyi oynar ve ermişlik derecesine yaklaşır. Varoluşunun bir yanıyla saldırır ve küçük düşürür, diğer yanıyla ise saldırıya uğrayan ve küçük düşürülen kendisidir. Sanatçı, aynı anda ikisi de olarak ve ikisinde de korunaksız kalarak kelimenin tam anlamıyla tanıklığını algılar. Bu şu anlama gelir: Sanatta ilkin tanıklık önemlidir, ondan sonra devreye yaratma girer, bu iki işlevin düzenlenmesi başka türlü olursa, bu durumda sanat tutku ve uyuşturucu haline gelir, bilgiçlik taslar, kendini zorlar, parlak sıkıntılarla dolu yoksunluğun aktarılmasının bir merkezi haline gelir.

Bayanlar ve baylar, Alman karşıtçı Hugo Ball’ın yazılarıyla uğraşırken, *Sinik Aklın Eleştirisi*’nde yapmam gereken birçok şey üzerine çok şey öğrendiğimi evetlemem gerekiyor. Komedyen ve tanık arasındaki Ballcı aktarım, sizinmin bir verizm olduğu konusuna beni inandırdı. Sözüm ona yüksek uygarlığın koşulları altında gerçeğin açığa kavuşturulmasında, ikisi de, birbirlerinden ayrılmayan güçlükleri canlandırırlar. Ama o zaman gerçekte verizm nedir? Onda, 19. yüzyılda

patlama gerçekleştirmeyi başaran ve 20. yüzyılda da birtakım keskin kavrayışları beraberinde getiren natüralist biçimin bir özelliğinden daha çok şeyler görmeyi nasıl başarırım? Sinik fenomende büyük kanıtlar ortaya koyan bir felsefenin şakalarından ya da gerilimi azaltan ara oyunundan daha çok şey görmek için bu konuda daha önceleri de savunmalarda bulundum. Bu fenomende tavırlara vuran, gizlenemeyenin bir biçimi olan gerçeğin dile gelmeden önceki manifestosunu tanıma önerisinde bulunmuştum. Sinik jest *aletheia*'nın³ pandomim düzeyini ortaya koyar. Şimdi sinizmin verizm olduğunu savunuyorsam, o zaman verizmin, yüzyıllar öncesinden bazı küçük burjuva gerçekliği bağnazlarının kendi kıvançsızlıklarını buldukları çirkin natüralist tutumdan daha fazlasını yansıttığını kanıtlamam gerekiyor. Sinik kanıtlar nasıl idealist soyutlamanın bizzat bir eleştirisi idiyse, verizm de estetik soyutlamanın bir eleştirisidir. Verizmin ve sinizmin ortak sahip oldukları şey, bir yandan gerçekliğe, diğer yandan da güzel ölüme karşı bağlılıklarıdır. Şiir kendini ne zaman açığa vursa, bu bağlılık kendini yanlış yüksekliğe karşı yeniler. Bu kendini üsttekilerin "daha önceden bilmesine", kişisel güvene, estetizme, kadın ve erkek kültürüne ve zorlayıcı ölçütleriyle redaktör kültürüne karşı açığa vurur. Ama şiir kendini açığa vururken, kendini sürekli olarak estetik soyutlamayla öldürme tehditinde bulunduğundan, bunu her şeyden önce kendi isteği ile yapar. Kendini durmadan veristik çekincelerde yeniden canlandırmak, onun yalın tehli-

3 Aletheia: (Yun.) İlk Çağ Yunan felsefesinde "doğruluk" ya da "gerçek", "hakikat" anlamında kullanılan terim: "Düşüncenin gerçekle uyuşması durumu". (ç.n.)

keli girişimidir. İnsanın kendini canlandırması demek, baştan başlamak demektir, daha dün güvenle kilidi açmış olan anahtarı sürekli yitirmektir, daha önce yapılmış olana durmadan geri gitmek, tekdüze bir şekilde hiçbir şey söylemeyen ete oyulan dövmelere kadar kendini açmak, varlığına sahip olmadığımız ve boşluğunu hissettiğimiz başlangıçtaki daha henüz yazılmamış sayfalara geri dönmek demektir. Bu anlamda bana, verizmin bir yazma biçimi, bir duruşu, sanatsal bir biçemi olduğunu söylemek yasal görünüyor. Onun gerçek anlamı sürekli olarak sanatın içsel koşulu olmaktır, ta ki kendini açığa vurma ve yaratılan yapıtlarla kendini öne çıkarma eylemiyle kendi tarzında bir deneyim gerçekleştiren bir sanat kalmayana dek. Yanlış anlaşılmaya olanak vermeksizin, Frankfurt'ta ontoloji kelimesi kullanılabilseydi, veristik hareketin kendisinin, gizlenmeyene doğru sanatın ontolojik bir koşulu olduğu görüşünü söylemekten çekinmezdim. Şiir bir şeyler dinletir, güzel sanatlar bir şeyler gösterir, yazın bir şeyler okutur; ama yine de bu "verili" biçimler, yapıtın iyi ya da kötü bir biçimde algılanmasını gerektirecek buyruklar değildir. Aslında duyulması, görülmesi ve okunması için var olan şeyler, aynı zamanda dışarıya yönelik saldırı ve olayların buyruklarıdır; bunlar, içinde duyulabilir ve görülebilir olanların, gerçekten de böyle kavrandığı özgür bırakmalar ve açığa kavuşturmalardır. Bu şekliyle sanatın özü de sanatsal olmaktan çıkar. Yalnızca etimolojik olarak sanat, yapabilmekten geliyor gibi görünüyor, aslında yapabilmenin kendisi bile açmaktan geliyor. Bu nedenden ötürü veristik özellik hiçbir sanata büsbütün yabancı değildir, çünkü kendini açığa vuran ne varsa, savunmasız, katı ve

saldırğan olmayan bir dünya açar ve ortaya çıkma eylemiyle de kendindeki kabalığı ortaya koyar. Potansiyel olarak sürekli gizli kalan şey, hiçbir zaman kendini küçük düşürmez. Ama tüm diğer yaratılan şeyler gibi sanat da, kendini küçük düşürme ve kendini gösterme tehlikesini göze alma kararıyla başlar. İncil'deki Tanrı bile, yalnızlıktan mı yoksa neşeden mi bilinmez, bu tehlikeye girmiştir ve kendini, onu izleyen şeyle en azından inancın yerine bilgiyi koyan öğretiye (gnostisizm) göre ölümsüz olarak küçük düşürmüştür. Bir defa daha söylemek gerekirse, Frankfurt'un ruhuna ontolojik seslerin bu denli karşı durması, gerçekten de üzücü. Yayımlamanın, göndericiyle iletiyi alanlar arasındaki iletişimden çok daha fazla bir şey olduğu konusunda burada yayımlamanın ontolojisi üzerine çok daha heyecan verici fikirler ortaya konabilir ve gösterebilir; doğrusunu söylemek gerekirse, henüz açılan, düzene koyulan, ortaya çıkarılan, öne doğru çıkan ve önceden saptanan jestlerle, her türden düşünce ve yayın için olanak ve alanlar yaratıldığından, yayımlamanın politik bir ontolojinin temel olayı olduğu özenli bir şekilde ortaya konulabilirdi. Üstelik Celan'ın fikirleri ontolojik açıdan sonuna dek düşünülebilir ve sanatın verizmi, doğumun analojisi ile çözümlenebilirdi; yine de insanların doğum hareketleri ile bağlantıları, onu dünyaya getirmekten başka bir anlama gelmez. Bayanlar ve baylar, ben bu büyüklükte felsefi temel sorunlarda elimi taşın altına koymayı düşünmüyorum.

Bu yüzden dövmelenmiş yaşam imgesine geri dönüyorum. Yaşamlarını sanki "dövmelemenin olduğu yerde, dil olmalıdır" cümlesini izliyormuşçasına sürdüren insanlar var olduğu için yazının olduğunu söylemiştim.

Şimdi benim dövmeleme olarak adlandırdığımla, psikolojik açıdan bilinmeyen olarak adlandırılan arasında sıkı bir bağın olması gerektiğini anlamak için, o kadar da kuramsal hayal gücüne gerek yok sanırım. İkisi arasındaki köprü, bir gösterge kuramına, daha doğrusu bir betimleme kuramına götürür. Hugo Ball'ın ölüm mavisini kalbi için bir yazma yüzeyi düşündüğünde, tam da alını düşünmesi bir rastlantı olamaz. Alın, bilinmeyen kavranması için özellikle açık olan beden bölgelerindendir; çünkü alınlar için, kendisini hiç görmemek son derece doğaldır. Alınlar kesinlikle diğerlerine dönük olan şeylerdir ve bu halleriyle de "bana görünmeyen şey dışında hiçbir şey daha açık olamaz" tuhaf durumuna bir örnek oluştururlar. Kendimin bakamadığı şeylerle diğerleri *a priori* olarak karşılaşmışlardır. İnsanlar kişiliklerini içeri ile dışarı arasındaki ayrımlılıklar üzerine bir uyum oluşturarak geliştirirler. Bu, kendinden kurtulmak ve diğerleri için bir nesne oluvermektir. Kim dövülenmiş bir kalbi dikkatlere sunmuyorsa, görünmezliğini bakışlar savaşında belirlemek için, bir alına sahip olmalıdır. Kelime olarak ele alındığında alın örneği, bilinmeyenin şaşırtıcı bir özelliğini ortaya çıkarır: Gerçekten bilinmeyen şey, kendi sırrını açığa vurma özelliğine sahiptir. Kendini açığa vurma, yazının altında duran derideki mürekkebin ışıldaması gibi bir gerçekliğe sahiptir. Durmadan kendini aşar ama yine de dövmeli kişiler, üzerlerindeki yazıların dış görünümünü ve işaretlerini, asla kendileri okuyamazlar. Yazılar, insanın kendi bakışının ve hissedişinin ulaşamadığı uzak yerlerde dururlar; ruhun kör noktasında, benin olan karanlık bedenin erişilmez sınırlarında, arka yanlarında ve sırt bölgelerinde dururlar.

En katı bir biçimde bize öğretmek ve aynı şekilde bizden en uzak yerlerde saklamak istediği şeyi yaşam, bireylerin kürek kemikleri arasına yazmıştır. Oraya hiç bilinmeyen görevlerimiz kazınmıştır. Kim, Siegfried gibi ejderha kanında yıkansa ve kendini yaralanmaz kılrsa, kalp şeklinde ve kendini açığa vuran ıhlamur yaprağında bir açık yer bulur ve hiç kuşkusuz bunun için bir yerlerde, bu gizli noktanın, gözleri önünde bir hedef tahtası olarak durduğu öldürücü bir gözlemci yer alır. Ama bu hedef tahtasının, üzerinde mutlak yazıtların yer aldıkları kara bir tahta da olabileceği unutulmamalıdır. Bu, Paris'te bir otobüs durağında, aydınlık bir zihin karmaşasında, elinde kurşun kalemle, sırtını omuzları hizasına çekmek için sonuçsuz çabalara girişen Antonin Artaud'nun uzak görüşlülüğü değil miydi?

Bayanlar ve baylar, buradan, aktarılmış en eski poetolojik çalışmalara bir yol açılır. İlk Yunan şairlerinden Orpheus, Eurydike'in ölüm acısıyla o kadar mutsuzdur ki, ölümler diyarına inmeye ve karanlığın tanrılarından Eurydike'i geri istemeye hazırdır. Onu harekete geçiren acının diğerlerini de harekete geçirebileceği, şu davranışın inanılmaz sonucunda kendini gösterir: Cehennem bunu ister. Sanatıyla Orpheus, ölümün sınırlarını yerinden oynatmıştır, ölü sevgilisini ışığa ve yaşayanların bulunduğu yere geri götürme iznini aydınlık dünyaya geri dönüş esnasında hiçbir şekilde geri dönüp ona bakmama koşulu altında kazanır; gölgeler imparatorluğu aşıldığı sürece, arzu ettiği nesneye bakmaması gerekecek. Ama Orpheus'a bu koşulu koşturmak demek, olanaksız isteyenden olanaksız istemek demektir, çünkü ölüm fenomeninden korkmayan arzu, arkasına dönüp sevgilisine bakmama emrini

de yerine getirmeyecektir. Mitik şairin arzusu, diğerinin ölümünde en sert biçimde ifadesini bulan ayrılma yasasına boyun eğme yeteneksizliğini içerir. Ölümün kendisi bile ONU isteme cesaretini kırmak için, yeteri derecede etkili değilse, o zaman sevgilisine karşı “erken” dönüşün yasaklandığı o emir de zayıftır. Şu halde Orpheus, geri dönüp sevgilisine bakmak zorundadır, şu halde yasayı çiğnemelidir ve Eurydike’i yeniden kaybetmelidir, ama bu kez sonsuza dek. Orpheus emirlere uyabilseydi, o zaman Eurydike için ikinci bir yaşamı isteyen adam olamayacaktı. Olanaksızlıkta şarkı söyleyen şair olmayacaktı; başlangıçtan beri de üst düzeydeki tanrılara boyun eğmek ve ölümler dünyasını harekete geçirmek onun için anlamsız olacaktı.

Bayanlar ve baylar, yazın için, sırtında neredeyse yaşayacak bir ölü ile aydınlığa doğru, ölüm sınırını aşmaya çalışan sabırsız şarkıcı Opheus’tan daha uygun bir imge olamaz. Kuşkusuz ölümler diyarına girmek, olanaklı olanın tüm yasaları ile bir çiğneyişi içerdiğinden, o aldığından uğursuz dönüşü gerçekleştirecek, kuralı çiğneyecektir. Şair, olanaksız olanın kendisinde, gerçek olanı arayan kişidir. Bu yüzden o, sürekli uğruna ölüm yolculuğunun gerçekleştirildiği aşk nesnesini kaybeder. Bu, şairin ve ölümler diyarına yolcu olan kişinin, örnek dövmelenmiş kişi olduğunu hissettirir. Kürek kemikleri arasına, onu sürekli kaybedilmiş bir şeyin şarkısını söylemeye zorlayan, bir ölüm deneyimi yazılıdır. Eurydike ile gölgeler içinde kendisini açığa vuran her yazın için geçerli olacak bir deneyim gerçekleştirir. Kendi poetik arzusunun gücü yettiğince sırtında günlerce, dünyalarca, dillerce kendisi ile birlikte taşıdığı sürece, ona sahip olmak için geriye dönüp bakma-

diğı sürece, insanları dilsiz kılan, boyunduruk altına alan şeyi, yani ölümü işte o zaman yener. Bu yolla Orpheus, şiirin ilk tanığı, yani ölüme ve dilsizliğe karşı sözcü konumuna geçer. Dayanılmaz olan yanından, diğerleri için görülebilen ama kendisinin göremediğı en ulaşılmaz yerinden damgalanmıştır. Onun üzerine yalnız bir öykünün aktarıldığı, onunla ilgili hiçbir şarkının bizlere aktarılmadığı gerçeğı, böylece daha iyi anlaşılır. Poetolojik açıdan buradaki durumun bir önemi vardır, çünkü burada tanıklığın, yaratmanın kendisinden daha geçerli olduğu sanısı ortaya çıkar. Bize, kesin ayrılıkların alevli işaretlerinin durduğu yerde, insanın kendi kürek kemikleri arasına bakmak için geri dönme yasağının, yalnızca olanaksızlığı betimlediğini kavrama ödevi düşüyor. Bundan dolayı şair, arzularının nesnesi hakkında betimlemeler yapmamalıdır. Ama Orpheus'un yapmaması gereken, kendi nefesini bulabilmek için istemek durumunda olduğu, daha fazla yapamayacağı şeydir. Orpheus önceden kaybettiğinden dolayı, istediğı şeyi kaybetmek zorundadır. Ama onu önceden kaybetmiş olmakla, onu yeniden kaybetmek arasında soluk alan, konuşan, isteyen, varlıklara karşılık gelen yaşam için bir alan açılır. Bu alanda pek çok gerçeğe karşı koyarız ve olanaksız olanın başlayıcısı olmayı öğreniriz. Bu alanı, kendini bilinmeyene terk ederek açan şiirdir. Kendini terk etme yoluyla benimsenmeyenle oynamaya başlar. Bu şekilde ölümün tek anlamlılığı, yaşamın çok anlamlılığına aktarılır. Ayrılıkların uzlaşmazlığından kaderi oluşturan yeni bağlantıların büyüğü doğar.

Bayanlar ve baylar, bu dersin başlarında nasıl dile geldiğimizi göstermesi gereken “dünyaya gelmenin”

poetikasından söz etmiştim. Şimdiye kadar bundan çok az şeyin anlaşıldığı görünüyor. Beni ilgilendiren şey ise, diğer seferde konuyu ciddi olarak ele almak için, bunun bende bir itici güç oluşturması izleniminden hoşnut olmamdır. Bayanlar ve baylar, bir hafta boyunca sizlere başlamanın poetikası üzerine fikirler sunabileceğimden dolayı mutluyum.

2. Başlamanın Poetikası

Başlamak tuhaf bir şeydir. Başlama hakkında düşünmediğim zaman bunun ne demek olduğunu biliyorum, ama başlama hakkında düşündüğüm zaman, bunun ne demek olduğunu bilmiyorum.

Bayanlar ve baylar, bir gün kapınızın çalındığını, kapıyı açtığınızı ve gri elbiseler giyinmiş, elinde bir bavul, dış görünümü ölçülü bir yoksulluğu yansıtan hiç tanımadığınız uzun boylu birinin içeri girdiğini şöyle bir düşünün lütfen. Bu sahneyi canlı bir şekilde güncelleştirirseniz, durumunuz Jorge Luis Borges'in görkemli öyküsü "Kum Kitabı"ndaki anlatıcınıninki gibi olabilir. Besbelli kuzey ülkelerin birine üye yabancı, kendini İncil satıcısı olarak tanıtır. Karanlıkta kalan bir birleşim yüzünden o, temeli üzerine, kendine Buenos Aires'te, Belgranost-rasse'de¹ evinin kapısını açan bu ev sahibinin bir kitap

1 Belgrano Caddesi. (ç.n.)

koleksiyoncusu olduğunu iyi kavramışa benzer. Ev sahibi, ziyaretçisine eksikliğini çektiği şeylerin gerçekte İnciller olmadığını; çünkü İngiliz dilinde birçok İncil'e sahip olduğunu, bunların arasında John Wiclif'in, ayrıca Cipriano von Valera'nın İncil'ine de sahip olduğunu, buna ek olarak Luther İncil'ine ve Vulgata'nın bir nüshasına da sahip olduğunu açıklar. Melankolik yabancı bir süreliğine susar ve sonra yalnızca İncil satmadığını, ev sahibine büyük olasılıkla onu ilgilendirecek başka bir kutsal metin de gösterebileceğini, bu metni Hindistan'da, Bikanir sınırında satın aldığı söyler. Gerçekten de dikkat çeken ağır kitabın sırtında şu kelimeler yazılıdır: Holy Writ², onun altında da şehrin adı: Bombay. Anlatıcı, kitabın gelişigüzel bir yerinden açar. Sol yanın numaralandırılmış sayfası 40514 numarasını gösterirken, onun tam karşısında yer alan sağ yandaki sayfa 999 numarasını gösterir. Sayfaların çevrilmesinden sonra diğer sayfa numarasının sekiz haneli olduğu ortaya çıkar. Anlatıcı kitabı kapatır ve sonradan aynı yerden tekrar açmaya çalışır; boşunadır, daha biraz önce açtığı sayfalar, her ne kadar kitabın sayfalarını bir ileri bir geri çevirse de bulunamaz. İncil satıcısı, kısık bir sesle bu nüshayı birkaç rupi ve bir İncil karşılığında ovada yer alan bir köyden satın aldığını anlatır. Kitabın önceki sahibi, okuma yazması olmayan bir parya, bu kitabın adının Kum Kitabı olduğunu, çünkü ne bu kitabın ne de kumun bir başlangıcının ve de bir sonunun olmadığını söylemiş. Şimdi bayanlar ve baylar, bu öyküyü anlatarak anımsamanızı istediğim o yer geliyor. Birkaç dakikalığına anlatıcının sesini doğrudan yapılan alıntıdan bir dinleyin.

2 Holy Writ: İncil. (ç.n.)

O -satıcı- ilk sayfayı bulmamı istedi.

Başparmağımla işaret parmağımlı sıkıştırarak, sol elimi kitabın cildine koydum ve kitabı açtım. Çabalarım boşunaydı: Kitap kapağıyla başparmağım arasında sürekli birkaç sayfa kalıyordu. Kitaptan kopmuş görünümünü veriyorlardı.

Şimdi bir de son sayfayı arayın.

Burada da çabalarım bir sonuç vermedi. Artık neredeyse benim olmayan bir sesle “Bu olanaksız,” diye kekeledim.

İncil satıcısı hâlâ kısık bir sesle “Bu olanaksız, ama yine de öyle. Bu kitabın sayfa sayıları gerçekte sonsuzdur. Bu sayfaların hiçbirini ilk, hiçbirini de son sayfa değildir. Bunların neden böyle tuhaf şekilde numaralandırıldıkları konusunda hiçbir bilgim yok. Belki de sonsuz bir dizilimin öğelerinin kesinlikle istenildiği gibi, numaralandırılabilceğini anlatmak için bu şekilde numaralandırılmışlardır.

Sonra sesli düşünüyormuş gibi şunları ekledi: “Şayet uzam sonsuzsa, bu uzamda gelişigüzel bir yerde yer alırız. Şayet zaman sonsuzsa, o durumda da gelişigüzel bir yerde zamanda yer alırız.”

Bayanlar ve baylar, bir kitap kurdu için bu kitaba sahip olma isteğinin dayanılmaz olduğunu düşünmek çok da zor olmasa gerektir. Böylesi bir kitabın, yeni sahibini bu kitabı evde bulundurmanın nasıl da dayanılmaz bir şey olduğuna inandırması aynı şekilde anlaşılır görünüyor. Başlangıcı ve sonu olmayan bir kitap, insanın sahip olabileceği uygun bir şey değildir, pek büyük, pek canavarca şeylere alışmada akıl tehlikeye girer

ve birisi ölçüsü olmayan bu kitabın sayfalarını çokça karıştırırsa, kendini canavar kılma tehlikesine sokar. Borges'in öyküsünün gelişme bölümleri bunu açık bir şekilde kanıtıyor. Sonunda anlatıcının, aylarca sonsuz kitabın, kendi yaşantısındaki darmadağın edici etkilerini görüp geçirdikten -sonra-, bu şeytan işini Arjantin halk kütüphanesinin rutubetli kilerlerinin birinin rafına bırakması ve onu "kaybettiği" yeri, yani kitabı tam olarak bıraktığı yeri unutmak için de elinden gelen her şeyi yapması akıllıca bir karardır. Bir kitap kurdu olarak içgüdüsel bir şekilde bu olağandışı kitabı yanına kadar getirtmişti. Ama kısa süre geçmeden zekâ -ve de saf kendini koruma içgüdü- bu sevgiliyi, sahip olunamayacak bu nesneyi elden çıkarmaya zorladı. Ona sahip olma düşüncesi bile tek başına tehlikelidir, çünkü bu düşüncüyü kafasından silip atamayan kişi, kolayca melankoliye kurban olur. Sınırsız bir şeye sahip olmanın iyi, tersi ise zorunlu olarak sonsuz bir kayıptır, bu kayıpta melankolik durum yatar.

Bayanlar ve baylar, bugün başlamanın zorluklarını anlatacağım ve başlamanın poetikası üzerine birtakım yapı taşları inşa edeceğim. Borges'in sonsuz derecede derin öyküsünün bu düşünceye yaptığı katkı, alıntılanan kesitten ortaya çıkıyor. Çünkü onun korkunç kitabında aslında öyle de gözükmeyen bir güçlük belirir: Bir kitabın birinci sayfasını açma güçlüğü.. Sonu olmayan bir kitapta ilk sayfa bulunmaz, metnin başlangıcına gelmek için verilen her çaba şeytansı metin yoluyla boşa çıkarılır; öyle ki, kitap kapağı ile açılan "ilk" sayfa arasına aralıksız şekilde yeni sayfalar eklenir, bu şekilde hiçbir sayfa her ne kadar kitap cildine yakın olsalar da gerçekten de birinci sayfa olamazlar.

Böyle bir kitapta karar verilen şeyler, başlama sorusu üzerine kendini deneyim olarak gösterirler. Doğal olarak bu tür bir kitapla okumaya başlanamayacağından söz edilemez; insan bu kitapla okumaya başlayabilir, insan sürekli okumayı diliyorsa, bu kitapla okumaya başlamak zorundadır. Ama bu kitap, başlamakla başlangıçtan başlamanın çok ayrımlı iki şey olduğunu ortaya koyuyor. Bugün ilgileneceğimiz konuyu, geçmiş derslerimizi anımsayacak kadar nazik olursanız, zaten daha önce de ele aldığımızı bileceksiniz. Uygun bir fırsat olduğundan dolayı bunu izleyen diğer derslerimizde de sözü edilen bu ayrımla karşılaşacağımızı eklemek isterim ve işimi bir ölçüde iyi yapıyorsam, bu derslerin sonunda başlamakla başlangıçtan başlamak arasındaki eskiden beri inanılan ayrıma açıklık getirildiği, gizemliliğin çoğaldığı ve küçük bir oyunun bu alana katıldığı duygusuna kapılırsınız.

Bayanlar ve baylar, olağan bir kitapta ilk sayfanın açılmasını bir sorun olarak görmenin hiç kimsenin aklına gelmeyeceğini onaylayacaksınız. Ama bugün bahsettiğimiz olağan bir kitap değildir ve şimdi beklenmedik yerlerdeki bazı şeylerin güç olacağı görünüyor. Borges'in bahsettiği sonsuz kitap, düşünülecek gerçek bir anlamı karşılamayan bir kurgu ise, bu bizi ürkütmemelidir; bizler için bu kitap, yalnızca bir tür yazınsal ya da masalsı sorun oluşturur. Yazın hep yazın ve yaşam da hep yaşamsa, o zaman yazının sorunları hiçbir zaman yaşamın sorunları olamazlar; onlar hiçbir zaman bizlerin gündelik metafizikte "gerçek sorunlar" olarak adlandırdığımız şeyler olmayacaklardır. Ama yazınla yaşam arasındaki ayrımın, bu şekilde tek boyutlu olarak yapılamayacağını çabuk ayırırsınız. Bayanlar

ve baylar, bir fikir deneyine girişirseniz ancak bundan emin olabilirsiniz. Burada yine melankolik sesiyle, çok açık sarı saçları olan İskoç İncil satıcısı karşımıza çıkar. Bu sefer Kum Kitabı'nın gerçek potansiyel alıcısından yaptırdığı ilk sayfayı bulmasını istemez; hayır, bu sefer bizden, orada ne olduğunu önceden görebilmek için kendi yaşamımızın ilk sayfasını açmamızı ister. Ama durun, yargı gücümüz görev başındadır ve bu istek hızlı bir şekilde gözden geçirilir: Orada yine insansal yaşamın bütününe vermek için o eski kitap eğretilmesine başvurulur; kitaplar olduğu sürece insanların hoşuna giden bir oyun. Dünyada kitap, bir bütünlük için en sevindirici ayrıntılardan biri olduğu sürece, neden bundan zevk alınmasın? Ama sorun, hemen pençelerini göstermeye başlıyor. Yaşamımız kitap olsa bile, hiçbir zaman sonsuz bir kitap olmayacaktır. Çünkü biz, sürdüğümüz yaşamın gebe kalmakla ya da doğumla başladığını ve ölümle de sonlandığını biliyoruz. İmgeye sadık kalacak olursak sürdüğümüz bu yaşam sonlu bir kitap olacaktı ve insanların yaşamöyküleri, sonuna dek okunabilen ve başlangıçtan sonuna değin sayfalarının çevrilebileceği öyküler olacaktı. En azından bu görünüm, sonlu kitapların sonlu yaşamlar için gerekli eğretilmeler olduklarına sınırsız sarıldığımızda kendini zorla benimsetir. Yine de melankolik İncil satıcısını ve onun, içinde yaşamımızın öyküsünün yer aldığı kitabın ilk sayfasını açma isteğini anımsayınız. Böylesi bir istek, son sayfa söz konusu olduğunda, yaşayan birinden kendisini daha şimdiden ölü olarak düşünmesini ve kendi yaşam kitabını kapatmasını istemek gibi saçma ve sinik olurdu. İnsanın kendi varlığının ilk sayfasını açma isteği buna karşın büsbütün uygun ola-

nın alanına girer. Tuhaf bir şekilde bu durumda uygun olandan olanaklı olana hiçbir yol gitmez. Çünkü sonlu bir yaşamın başlangıçlarından bahseden sonlu kitapta bile, Borges'in anlatıcısının betini benzini attıran ve onu "ama bu olanaksız" görüşüne iten o etki kendini gösterir. Bunun üzerine İncil satıcısı duyulduğu üzere, "evet bu olanaksız ama yine de öyle" diye karşılık verir. Benden yaşamımı anlatmam ve bunu yaparken de baştan başlamam istenseydi, o zaman durumum Buenos Aires'teki şaşkına dönmüş o kitap kurdu adamın durumu gibi olurdu, yalnız bir ayrımla, anlatmak zorunda olduğum öykü sonlu bir öykü olduğundan, durumum kesinlikle başlangıçtan başlamam gerektiriyormuş gibi görünüyor. Ama tuhaf bir şekilde bunu yapmaktan uzağım, çünkü ne kadar tuhaf görünse de bu benim öyküm, benim yokluğumda ya da daha dikkatli ifade edilecek olursa, birlikte olmak için anılarımın yitirilmesinde ve bilinç kaybımda başlıyor. Kitabımın ilk sayfalarında doğumumdan bahsedildiğini varsayalım, kendi öykümün kahramanı olarak yeryüzünü kendi ziyaretimin onurlandırılışı olarak göstermek zorunda olduğumdan, bu suçlama her şeyden önce çok tuhaf bir şey olurdu. Yine de kendi doğumumu ayrıntılarıyla ve alaysız bir şekilde ben- anlatımla geri veren, anında bir numarayla kendi saçlarından çekerek kendini ana rahminden dışarı çıkaran Münchhausen yerine koyan biri olabilirdi. Ama bu şu demektir: Hiç kimsenin bir Hintli şeytan işi olarak görmeyeceği bizim sonlu öykümüzdeki ilk sayfayı bulmayı başaramayacağız. Çünkü onu açmayı başardığımızda, onun ilk sayfa olmadığını da çoktan biliyor olacağız. Kendimizden bahsetmeye başladığımızda, kesinlikle başlangıçtan değil, daha

sonraki bir yerden başlamışızdır; aşağı yukarı ilk anda, “baba beni havada hızla döndürüyor”, “küçük ‘ben’, salıncak üzerinde sevinç çığlıkları atıyorum”, “ailenin tabaklarını nasıl da caddenin üzerine fırlatıyorum”. Bu tipik ayrıntılar, insanın kendi başlangıcında hiç kapanmayan bir boşluğun açıldığını gösteriyorlar. Yaşamımız olağan sonlu bir kitap olsaydı, onda Borges’in korkunç kitabında olduğu gibi, öndeki kitap cildiyle kendimiz hakkında konuşmaya başladığımız yer arasında hiç açılmayacak sayfalardan oluşan bir demet kalırdı. Bu, sonlu varlıklar olarak insanlar için var olma ve dil başlangıcının hiçbir koşul altında aynı anda gerçekleşmediği anlamından başka bir şey ifade etmez. Çünkü dil başladığı zaman, varlık çoktan oradadır; varlıkla başlanılmak istenildiğinde, dilsizliğin kara deliklerine düşülür.

Her şeyden önce bu çözülemez ikilem, tarihi anlayabildiğimiz sürece, felsefe olmadan çok çok önceleri insanların daha İlk Çağ’da düşüncelerini kurcalamıştır. İnsanın kendi başlangıcı ile başlamasının olanaksızlığında belki de kültür fenomeninden ayırlamaz gibi gözüken mitik etkinliğin kökeni yatar. Bu etkinlik var “olduğundan” beri, adı bilinen sonraki başlayıcılar kendilerini anlatan öykülere bağlanmaya başladıklarında, insanlar kendilerine dayanak sağlayabilecekleri bir şeye sahip olmak için, gerçek başlangıçta ne olduğu konusu üzerine az ya da çok hayali şeyler anlatırlar. “Gerçek” başlangıçta ayık bir tanık olarak yer almayan, ama dünyaya uyum sağlamak zorunda olan, başlangıca tutsak edilmiş bir varlık olmasından dolayı “insan” anlatan bir hayvandır. Onun kaderi, açıklık kokusu alan dilsiz hayvan olarak kendisiyle başlayabilmek de-

ğildir, tersine dilin “beni bana verdiği andan itibaren” kendini zorlamaktır. Bu nedenle insan, başlangıç deliğini öykülerle tıkar ve kendi başlangıcı olmayan bir varlık olduğundan kendini öykülere dolamaya başlar.

Bayanlar ve baylar, kendimi, sizlere başlangıçlara olan ilgimin başlangıcına ilişkin bazı bilgiler vermeye borçlu hissediyorum. Benim gençlik anılarımla ilgili bir tehlikeye yok, anılar yaşında değilim. Şimdilik, özyaşamöykümden yalnızca bir kesit bu tuhaf kuramsal çerçevede içindedir. Başlangıçlara olan ilgimin nasıl başladığını özyaşamöyküsel olarak anlatacak olursam, o zaman özyaşamöykülerine olan ilgimden bahsederek başlamak zorunda kalırdım. Bu, kulağa bir kelime oyunu gibi geliyor, ama bu kelime oyunundan gerçek davranışların doğru bir şekilde yeniden verilmeleri gerektiğini söylemek istiyorum.

Daha üniversiteyi okuduğum yıllarda çağdaş kültür bilimlerinin kurucusu olan Wilhelm Dilthey’in yapıtlarından güçlü bir biçimde etkilenmiştim. Dilthey, yalnızca tarihsel aklın eleştirisini yapmayı amaç edinen tarihsel gerçeklerin büyük düşünürü değildi; o aynı zamanda özyaşamöyküsünün de önemli bir kuramcısıydı. Dilthey, özyaşamöyküsünü birinci sınıf bir felsefe sorunu olarak görüyordu. Çok basitleştirilmiş olarak söylenecek olursa “tarihsel bilgi nasıl olasıdır?” sorusuna “özyaşamöyküsel kendini bilme nasıl olasıysa öyle!” yanıtını veriyordu. Ama bu yalnızca soyut gizli ve potansiyel bir güç değildir, tersine Augustinus’un, Rousseau’nun ve Goethe’nin yapıtlarında kendini örnek verici düzlemlerde geliştirir. Onlarda, yüksek olasılık yapaylığıyla insan varlığının temel gerçeği ortaya çıkar. Yani “yaşamın” kendinde, içte saydam ve duyularla

algılanamaz anlaşılır bir ifade ilişkisinin yapısı. O zaman yaşam böyle hermenötik olurdu. Bundan dolayı tarih de, bir bilim olarak ancak kendini anlaşılır kılan yaşamöykülerinin temel olaylarından bir dışa açılma gerçekleştirilebilirdi. Tarihsel-dünya olaylarının anlaşılmasında özyaşamöyküsünden gerekli olan kategorilerin kazanılması gerekmektedir.

Bu düşünceleri büyüleyici bulmuştum ve onları, küçük bir bölümünün 1978 yılında *Yazın ve Yaşam Deneyimi* adlı başlık altında bir kitap olarak yayımlanan, oldukça geniş kapsamlı yazınsal-felsefi bir araştırmanın çıkış varsayımı yaptım. Sonuçta çalışmalarım hiç kuşkusuz Dilthey'e yönelik eleştiriler içeriyordu; özyaşamöyküsü modelinin, gerçekten de tarihsel aklın eleştirisini yapacağına kendimi inandıramıyordum; özyaşamöykülerinin yaşamın kendini anlaşılır kılmaya tanıklık ettikleri konusunda kuşkularım bile vardı. Sonunda kendini anlaşılır kılan yaşam fenomeninin, tarihselliğin tüm yapılarını onun üzerine sağlam bir şekilde kurmak için, yeterli açıklama gücüne sahip olmadığı ve ayrıca kendi içinde çabuk kırılabilir olduğu görüşüne vardım. Bu bağlantılar içinde ilk kez başlangıçların boşluğu sorununa rastladım. Dilthey, haklı idiyse, kendini anlaşılır kılan yaşam, kendi başlangıçlarının karanlığı için de aydınlatıcı bir açıklama bulmalıydı. Benim araştırdığım özyaşamöyküleri, kendi başlangıçlarına kelimenin dar anlamıyla hiçbir özyaşamöyküsel bilgi dayayamadıklarını açık bir şekilde gösteriyorlardı. Söz konusu olan şey, kişinin kendi yaşamının başlangıcı ise, yazarlar anında kendi bildiklerinin ufkundan dışarı çıkarlar, aktarılan bilgiye, aile söylentilerinden oluşan öykülere, sonradan yayılmış söylentilere ve ak-

tarınlara sarılırlar; bazı yazarlar sanki kendi doğum olaylarını dünya-tarihsel bir nesnelliğe daldırmak ve dünyanın tasarlanışından ortaya çıkan, içinde henüz “ben” diyen öznenin var olmadığı *horror vacui*³ ayıbını örtmek istiyorlarmış gibi, kendi dünyasal ortaya çıkış zamanlarını karakterize etmek için geniş kültür-tarihsel freskler çizerler. Bunların hepsi, insanın bireysel yaşantısında özyaşamöyküsel ana çizginin kırılacağını kanıtlarlar. İşte ben bu noktadan sonra bireylerin kendilerini anladıkları kadar da anlamadıkları ve yaşanmış ilişkilerinde aydınlatmalardan ve karanlıklardan oluşan bir örgünün var olduğu savına yakınlık duydum. Bilinçli yaşamın bilinmesinde her zaman temel oluşturucu bir körlük de rolünü oynar. Bu görüşün gerçek nedeni, insansal yaşamöykülerinin başlangıç gizliliğinde yatar.

Bilindiği üzere Heidegger ve Gadamer birbirlerine yakın düşüncelerden yola çıkarak Dilthey türü başlamanın başarısız kaldığı sonucunu çıkarmışlardır. Özyaşamöyküsünün temel çizgisi zoraki olarak kopuyorsa, tarihsel bilgi ve de insansal tarihsellik bilincinin temeli Dilthey’in denediğinden başka türlü atılmamalıydı. Heidegger, özyaşamöyküsellğin öznel bilgisini, öznelliğin bütüncül temellendirilişini varoluş tarihi olarak adlandırdığı bir düşünce uğruna ardında bırakır. Gadamer, kapsamlı bir şekilde ele alarak, aktarılmış olayların anlaşılmasından yana özbilinçlenmenin ufkunu daha da zorlar; *bunun yanında* şu kolay ifadeyi anımsıyorum: Bizler geleneğe değil, gelenek bizlere sahiptir. Bununla Dilthey fikirlerine karşı bildirilmiş kesin bir görüş ortaya atılmış olur; özneyle ilgili egemen aktarım süreçlerinden oluşan bir kuram adına özyaşamöyküsellğe karşı

3 Boşluk korkusu. (ç.n.)

bildirilmiş bir görüş. Yaşam felsefesi ve öznenin nesnelliğine duyulan güven sona ermiş gibi görünüyor ve yalnızca Dilthey karşıtı (ve Kant karşıtı) yollarla, tarihsel aklın eleştirisinin yapılabileceğine inanılır. Yaşanmış ve gerçek bilgiye dayanan şeyler üzerine gizli isteklerden ayrılma, insana zor gelmez: Çünkü genel uzlaşmalara göre hiçbir nesnel bilimin yetişmediği yere, sonlu tarihsel birey, aktarmış olduğu öykülerin akımıyla kendini taşıtabilir. Bu akıma yeterince güven gösterilir gösterilmez, başlangıçlarımızın karanlığında yarı büyüklükte de olsa, o görünmez kaza bizler için orada durur. Gelenek, bir anne gibi başlangıcı bizim yerimize çoktan yerine getirdiği için, bizler başlangıçtan beri kendisiyle başlamanın ve kendini bilmenin stresinden uzaktık. Aktarma, başlama işini yine başkaları adına üstlenmek için “kendi” ruhumuz yeterince güçlenene kadar bizimle birlikte, bizim için başlar. Bütün özbilinç bu durumda daha üstün bir varlık oluşla ödünç alınmış olur. Hermenötik zincirin halkaları olarak köklü bir özyaşamöyküsüne de gereksinim duymazdık, tersine bize ağırbaşlılığı ve özgür olmayı aktaran bir anne kucağı gibi geleneğin kucağında güvende olurduk. Tüm başlama isteğinin, kendimizin başlamadığı, tersine çoktan başlatılmış olduğumuz durumun tanınmasına yönelmesi gerektiğinden, gerçek başlama sorunu da olmazdı. O zaman başka deyişle, kendi başlangıcımızın suçlusu olmazdık, ama yabancı bir kurgunun yalnızca edilgen kurbanı ya da temsilcisi de olmazdık, tersine oluş biçimi çoktan başlamış bir başlayabilmeyi karakterize eden araçlar olurduk.

Bana öyle geliyor ki, bunlar rahatsız edici düşüncelerdir. Bu düşünceleri yaratanlar arasında yüzyılımızın

en güçlü düşünürlerinden bir kısmını bulmak rastlantı değildir. Bu fikri varoluş temeline değin izlersek, o zaman ondan yola çıkarak rahatlığa giden bağımsız bir kandırmaca sezeriz; onlar, insanı, öznelliğinin yorgunluğuna ve kendiyle başlama istemine direnmesi için uyarırlar. Bizleri geçmişten olduğu gibi gelecektekine yana da aşan dünya-tarihsel konuşmaya güvenmeye çağırırlar ve tarihsel olaylar basamağının onlar yoluyla devam ettiği, yaşayan kuşakların sorumluluğunu anımsatıyorlar. Kısacası Heideggerci ve Gadamerici düşüncelerin açıklığında ve tarihsel derin anlamlılığında herhangi bir kuşku olamaz. Neden dolayı düşünmenin ve karşı koymaların uyandırması gerektiği konusu, annenin kendi çocuklarını acımasızca yüzüstü bırakıp gitme öyküsü kadar apaçık gerçektir. Kendimizi başlangıçlarımızdan emin kılmak istiyorsak, birçok durumda geleneğe yönelmemiz gerektiği bir ironi olarak görülmelidir. Bizlerin geleneğe değil, geleneğin bizlere sahip olduğu doğru olabilir, ama çoğu zaman gelenek bizlere, yerle bir olmuş bir şehrin sakinlerine sahip olmak gibi sahiptir ya da çöküşe karşı koşan yanlış bölgenin oyuncularını tutmak gibi. Evet, gelenek bizlere sahiptir, oluş yazgısı kolumuzdan tutar, ama kim, bir Alman olarak bu yüzyıl ortalarında doğmuşsa, bombalanmış bir evden çıkan canlı biri gibi ulusal geleneğin kucağından dışarı çıkar. İnsanın, çölü miras edindiği böylesi bir durumda, kendiliğinden başlama gücü, beklenmedik yeni bir anlam kazanır. Birden, kendini çoktan başlatan rahatlık, kendiyle birlikte yeni bir başlangıç yapmak için kesin kararlılığa karşı kötü bir konum alır. Bundan şu sonuç çıkar: Dilthey'in öz-yaşamöyküsüyle ilgili çağrısı, şaşılacak bir biçimde

özbilinç üzerinden geleneğin ontolojik yetki vermesine karşı yeniden hak kazanır. Başarılı gelenekler için doğru olabilecek şey, -iyi aktarımların rüzgârında kendini taşıtma duygusu- başarısız gelenekler için intiharcıl ve yanıltır. Başarısız gelenekler, zehirlenmiş ırmaklar gibidirler: Bu ırmakların üzerinde özyıkımın köpüğü yüzer, ırmaklar, bozulmuş yaşam biçimlerinin vebasını kaynaklarından denizlere dek taşırlar. Yıkımın aktarımında durduklarının bilincinde olanlar için, geriye yalnızca yeniden başlamanın gücüne sığınma olasılığı kalır. Onlar kendileri oluşluğun saf kaynaklarına geri dönmeyi istemek zorundadırlar. Evet, onlar başlama yeteneğini olağanüstü yüksekliklere taşımak zorundadırlar. Gelenekler de üvey anne olabileceği için, insanlar kendilerini hararetle bir şekilde özneleştirilmişlerdir: Bu yüzden en yetkin ve en tehlikeli niteliklerini de geliştirmişlerdir: Önceden başlamış olmaya karşı kendiyile başlamanın devrimci yeteneğini. Özneleştirmenin macerası, bu inisiyatifin isteminden ayrılmı değildir. Kendini belirleme, kendini gerçekleştirme, kendini kurma; bunlar, şayet insanlar yüksek kültürün başlangıcından beri kötü geleneklerden uzaklaşmaya alaka duymasalardı, hiçbir zaman büyük insanlık sloganları da olmazlardı. Bu ilgi, dünya tarihinin örüldüğü örgülerden birini örür: Bu ilgi eski aktarım zorlamaları yoluyla insanların bedenine dövülmüş olan ve kaçınılmaz bir şekilde yüzyıllar boyunca büyüyen özyıkım geleneklerinden kendini kurtarmak ister.

Bayanlar ve baylar, bu düşünceler bizleri felsefi-tarihsel heyecan verici bir teze götürür: Dilthey'in özyaşamöyküsü düşüncesi ile Heidegger ve Gadamer'in aktarma ontolojisi arasındaki çatışma hâlâ sürmektedir.

Dilthey, söylentinin istediği gibi, hiç de o denli aşılamamıştır; bunun yanı sıra Bochumlu Dilthey araştırmacılarının, özellikle de Fritjof Rodi'nin, öylesine ısrarlı ve başarılı bir şekilde bu büyük bilgenin kalıtı için emek harcaması, düşünce tarihi yazımı için yalnızca sevindirici bir rastlantı değil, ayrıca yöntemsel bir gerekliliktir.

Bundan önce zehirlenmiş geleneklerle ilgili söylediğim şey, bayanlar ve baylar, kaçınılmaz bir şekilde, yeni Alman tarihine yapılmış bir yorum gibi görünüyor. Öznenin gücünden yeniden ve nerdeyse *ex nihilo*'dan⁴ başlayabilme yeteneğinin vurgulanması, 1945'ten sonra burada, vatanımızda bombalanmış ve yıkıma uğratılmış bir halkın aktarılabilir yaşam biçimleri kurmayı anlayışının zorunlu bir özelliğidir. Tarihin seyri boyunca, Alman kimlik kartı sahibi olanlar gibi, tüm yaşamsal öneme sahip şeylerde kendi kendini yetiştirmeye yargılı çok az kuşak vardır diye düşünüyorum. Bu kimlik kartlarının kopyalanmasının olanaksız olduğu söylenir, ama bireyler öyle değil. Bizler hiçbir topluma benzemeden, hiçbir şeye güvenememe geleneğine bağlı olarak yaşıyoruz. Bu noktada insanın kendisini taşıtabileceği ya da kendisini teslim edebileceği hiçbir olumlu aktarım (gelenek) yer almaz, aynen Zürih nehrinde ölen kürekçinin, hem bir cenin hem de dünyanın zevklerini tercih eden bir insan olarak kendisini dalgalara teslim etmesi gibi; bununla daha demin bahsettiğimiz nedenlerden ötürü hiçbir güvenin kalmadığı Goethe'nin ünlü şiirindeki o kayık sürücüsünü kastediyorum. Bu ülkede gerçekten var olan şey, aktarılmaya değer şeylerin aktarılmasının yüzüstü bırakılması geleneğidir, güvenilebilir güvenilmezliğin

4 Hiçten veya hiçbir şeyden. (ç.n.)

bir geleneğidir, kötü oyunlara karşı iyi yüz ifadesi takınabilmek için sürekli kendine olumlu şeyler söyleme zorunluluğunun bir geleneğidir. Bu aktarılma belirsizliğinin, dünyada-oluşun Alman biçiminin yüzyıllarca belirlediği şey olması olasıdır. Karakteristik Alman felsefesinin köken ve başlangıç sorunlarından korku, bu bağlamda açıklanabilir. Başlangıca ve mutlak bir başlangıçla başlamanın nasıl yapıldığına ilişkin soru, temelini en büyük derinliklere koymaya zorlanan bir mentaliteye yöneliktir. Çünkü önceden görülen ve teslim alınan şeyler, ayaklar altında sağlam bir zemin ve omuzlarda da güçlü aktarımlar için güvenilir duygular uyandırmazlar. İnsan, burada kendisini durmadan tuhaf bir tür ontolojik kötü aile içinde hissediyor, diğerlerinin soy ağacının olduğu yerde birileri ardında uçurum bırakıyor, diğerlerinin eski yasalarında kendilerini evde hissettikleri görünürken, birileri kendini kaçak hissediyor. 1945 yılından beri insan, sırtında büsbütün tanımlanması olanaklı olmayanı taşır ve mutlak korkuyla dövmelenmiştir. Başlangıç ve kökenle ilgili sorular Alman hastalıkları ise, kitapta yer aldığı gibi, bunun acısını çektiğimi söylemek durumundayım. Her ne kadar yanıtların, Alman özünün iyileştirilmesi üzerine yarar sağlayabileceği bana sonradan dostane tavırlarla söylendiyse de, bunların açıkça ders kitabı olgunluğunda Almanca olduğunu belirtmeliyim.

Bayanlar ve baylar, köklü bir özyaşamöyküsü fikrine geri dönüyorum ve insanın tüm kendi yaşamı için yetkili oluşunun heyecanını, onun karanlık başlangıç özelliklerini anımsıyorum. Kimin kendisiyle, en erken başlangıçtan bu yana yeniden başlamak için nedenleri varsa, onun kendi yaşam kitabının ilk sayfalarını açma güçlü-

günden de kaçmaması gerekir. Özbilincin neredeyse oluşan tüm biçimlerine damgasını vuran başlangıcı unutuşun kendisi bile, insanı yüksek derecede düşündürmesi gereken bir gerçek değil mi? Başlangıcından beri özbilincin kamulaştırılması, bir eksiği gösteren ve onunla bazı ailelerde bilinen yakınların varlığının kuşatıldığı sessizlik gibi iyi konuşan, ortaya çıkarıcı bir fenomen değil midir? Özyaşamöyküsü fikrini en karanlık noktasında savunmak istiyorsam, anlatabilme yeteneğim ona yetişmese de, gerçek oluş başlangıcımın kendimle ilgili olduğu konusuna sımsıkı sarılmalıyım. Bu noktada beni, hiçbir aktarım olayı kendimi kandırmaya sürükleyemez, hiçbir yengi, benim olmayan anne kucagını bana sunmakla beni kandıramaz, hiçbir aktarım konuşması, bu karşılaştırılmaz dünyaya rastlantısal bir biçimde gelmem anlayışını taşıyan o bir defalık olayın yerini tutamaz. Ben, dilin sevgilisi olarak ilkin konuşma yeteneğimin başladığı ve dil belleğimin “ben” çekirdeğini oluşturduğu yerde, özümle başlamak için anlaşılmış olacağımdan kendime yakında duruyorum. Dilin benim için, diğer tüm önemli işlerden daha önce gelmesine fırsat vermeyeceğim. Dilin, kendimi başlangıçtan, yaşamın önceden belirlenemez başlangıçlarından sonsuza dek ayırmamı istemesi, olay yaratıcı bir şey değil midir? Her ne kadar ben, tehlikeli, açık bir dünyada dile, yönelimlerimi ve hareket yeteneklerimi borçlu olsam da, dilin anne sahilinden biraz açıldığımda yaşamımı ele geçiren bir korsan gibi bana sahip olduğunu da biliyorum. Bir gün parıldayan kelimelerle ve keskin emirlerle dil, beni kavalına göre oynatan Domina gibi gemime bindi. Çoktan kadın kaptandır o artık, geniş yetkilerle gemi güvertesinde ve güverte

altında gerçekleşecek şeylere karar verir. Yeni inşa edilmiş gemimin suya indirilmesinde, imgeye sadık kalacak olursak, bunu Kum Kitabı'na, ama Hristiyan İncilleri üzerine de doğrulayabilirim, dilsel güçlerden çok daha başka güçler de iş başındaydı; o zamanlar, bu kesin, benim öykümün ilk sayfalarına sonuçları ağır olacak şeyler yazılmıştı. Her ne kadar ben, bu olaylara geri dönecek durumda olmasam da, yine de onların var olduklarını, bu sayfaların bitişik yazılar içerdiklerini biliyorum. Onların üzerinde yaşama kılavuzluk eden çözülemez karakterler, ışığın dövmeleri durmaktadır. Onlar, doğumun ve içinde evrenin açıldığı ve bir *Pavor nocturnus*'un⁵ sinirlere damgalandığı dilsiz çocukluk gecelerinin dövmelerini taşırlar; o kendisini sonradan metafizikte yeniden tanır. O zamandan beri yaşam günlerce, dillerce, dünyalarca sürmüştür, ama dil günü, dünya günü dilsiz "çocukların başlama gecesi" sırtında taşır. O, dünyanın daha doğmadan içine saplandığı hiçliğin aydınlık gecesini, kendilerinden hiç söz edilmeyen adların ve kaderlerin gölgelerinin büyüdüğü korkunç alaca karanlıkları izler. Dil günü, suyun her vazo biçimini alması gibi, kendine yakın sınırdaki her şeyi kaplayan duygunun hafif rüzgarında önsezili süzölmeleri izler. Kelimeler ve cümleler yer değiştirmeden önce ruh, zevk çözücü, dokunuş çözücü, arkadaşlık çözücü şekilde, şeylerin komşuluğunun izini süren renkli, akıcı bir duyumsamayla akar. Ama dil, egemen olduğundan ve kelimeler şeyleri adlandırdıklarından beri, şeylerin sıradağlarına karşı durmak için, dünya-çözücü ruhu öğrenen ben ve dünya birbirinden giderek ayrı düşerler. Dilin belirgin gücü yoluyla

5 *Pavor nocturnus*: Gececi dehşet, geceye ait korku. (ç.n.)

dünya plazması katılaşmaya başlar. Var olanın sonsuz yüzeyi anlam parsellerine ayrılır, fenomenlerin sonsuz bantları karşıtlıklar içinde bölünür, sınırsız olana sınırlar ve çevreler çizilir, biçimi olmayan her şeye biçim verilir, akan şey yolunu bulur, dağınık olmayan kendini on binlerce başka şeye parçalar. Sözlükler dünyalar açarlar, dil bilgileri var olanlar arasında ilişkiler kurarlar, konuşmalar olumlu gerçeklerin alanını yönetirler.

Bayanlar ve baylar, köklü bir yaşamöyküsü fikri, hüküm süren bir doğallık içinde var olan anlatı dilini ve bununla da zamanın düzenlerini ve yaşamı her zaman bir akış olarak ele alan dönüşümlü biçimler geçerli saydığı sürece, kendi içinde o denli çelişkili kalır. Bi-reysel bilincin aydınlığında kalan ve benliğin metafiziği için çaba harcamayan temel oluşturucu bir özyaşamöyküsü, işte o zaman daha henüz adlandırılmamış şeylerin kavram sahillerinde hareketsiz kalmadan oynadıkları dağınık yaşamın başlangıç alanlarına uzanır. Kim, kendi başlangıcının erken işaretlerine sayfalarını çevirerek geri dönerse, kelimenin gerçek anlamıyla yeniden başlar; içine ilk ayrımların kazındığı boş sayfaları ve kendi özel dövmelerinin ısırlıklarını taşıyan yaşayan parşömen yumağını açar. Orada kendini gösteren şey, zamanın işlemediği ruhsal olanın katmanlarının olduğu psikolojik sanıyı onaylar. Şimdiliğin ilk dilsizlik sayfaları daha henüz açılmadan, neden sayfalarının çevrilmesinin büsbütün olanaksızlık görüntüsüyle çepeçevre sarıldığını anlamaya başlıyorum. Bunu yapamama kesinliğinin ardında, belki de bunu yapabilme durumunda olmanın panik korkusu canlanır. Kendi gerçek başlangıcına geri dönebilseydim ne olurdu acaba? Başlanabilir sınırsız olan, bir anda açık kalmaz

miydi? Çocukluk gecelerinin aşırı alingan *Apeiron*'u⁶ kendini yeniden açardı, konusuzluğun rahatsız edici durumlarına neden olmak için, sonsuz dünya kitabı bağlantısızca birbirinden ayrılırdı. Ama her şeyden çok da şu gerçekleşirdi: Beni kişiliğin korkunç mürekkebi ile boyamak için, gerçeklik iğneleri yeniden üzerime doğru gelirlerdi ve kızgın demirler, bana görülebilir nitelikleri dağlamak ve kürek kemiklerim arasına kopya edilemez ayırım işaretleri kazımak için yeniden tenime saplanırlardı.

Yaşam kitabında sayfaları gerçekçi olarak geriye doğru çevirmenin, daha önceki korkuyla yeniden karşılaşma tehlikesiyle bağlantılı olduğundan, çoğu zaman bizim için bu, önceden söylenebilen dilsel olayların güvenli bir biçimde çoktan unutulduğuna inanmanın tam bir kurgusudur. Bunlar başlangıç karanlığının korumasında yaşanmış olsaydılar, sakın günlere yönelik insansal gereksinimlere ne olurdu acaba?

Bayanlar ve baylar, bu düşüncelerle yeniden başlamanın temel özyaşamsal deneyini en erken başlangıcında ele almak için, insanın çok sıkı nedenlere sahip olması gerektiği savını anlaşılır kılmaya çalışıyorum. Merakla ve akademik isteklendirmeye bu tür bir araştırmada pek de ilerilere gidilemez. Ancak bir yaşam biçimi aksadığında, zehirlenmiş bir gelenek bireysel bilinçte katlanılmaz hale geldiğinde, ümitsiz bir durumdan ve ailesel ve ulusal yıkım geleneğinden kurtulmak için bir istenç uyandığında, işte o zaman başlamanın coşkusu gerçek bir tutkuya dönüşür. Bunun, geçerli başarılarla götürüp götürmeyeceği, benim her şeyden önce ona

6 Apeiron: Sonsuzluk, sınırsızlık. (ç.n.)

dayandırdığım bir soru işaretidir. Burada istencin gerçek varlığına yeniden göndermede bulunmak ve onun inanç için olanaklı olduğu konusuna işaret etmek yeterlidir. Bu istencin ve inancın kanıtı olarak insan kültürünün en önemli fenomenlerinden birkaçı burada sıralanabilir: Yeniden dirilişi muştulayan dinler; gerçek kötü dünyaların yanına olası daha iyilerini koymaya çalışan bağlantıları ile birlikte şiir; yeni yaşam başlangıçları olasılığını sunan sağlık bilimsel tedaviler; gerçek düşüncelerin ışığında onları yeniden dünyaya getirebilmek için düşünen ruhlardan bozulmuş ön düşüncelerin ayrılmasını kolaylaştırmayı amaçlayan kökensel felsefe. Din, şiir, sağlık bilimsel tedavi, bazı koşullarda felsefe de, genel olarak bakıldığında yüksek kültürlerin sağlam kurumlarıdır. Uzun geçmişleri ve inatçı geri dönüşleri yoluyla bütün bu öğeler, sayısız insanın bin yıllardan beri, yaşamın köklü yeni başlangıçlarına ulaşmak için, en güçlü nedenleri bildiklerini kanıtlıyorlar. Yazınsal aktarımların başlangıcından beri, kötü yaşam deneyimlerinin silinmesine duyulan gereksinimden ve yaşamın ilk sayfaları daha henüz yazılmamışken birdenbire açılan şansların yeniden oluşturulmasına yönelik isteklerden ortaya çıkan çok yönlü itkiler kendilerini gösterirler. Daha iyi güdülemeyle yeniden başlama yeteneği ya da bugün de söylendiği gibi değiştirilmiş onaylamalar üzerine zamanından önce davranma cesareti olmasaydı, o zaman insanlık, her şeyden önce kendi tarihsel çekirdek kültürleri yani büyük olasılıkla kazanılmış deneyimleri içinde çoktan ölmüş olurdu, yaşlılık çöküntüsünden gerçekliğin bilincinden çıkacak çürümüş ceset zehrinden yıkıma uğradı. Acının binyıl yaşında olan öğrenme süreçleri, onu iyileştiremez bir

şekilde, canından bezmiş bir hale sokardı; zaten her yerde öyle değil mi? Ama aynı şekilde her zaman taşlaşma eğilimi ile canlandırma eğilimi arasında bir savaşım yok muydu? Tarihin ölümcül başlıklarına sayfaları çevirerek geri gitmek ve başlamanın ruhundan yeni yaşam biçimlerinin kurulmasıyla iyileştirilemez aktarımlara yanıt vermek için, insanların yenilenmiş dehası sürekli yeni olanaklar açmamış mıdır? Bu fikirler, bayanlar ve baylar, başlamanın poetikasının önkoşulunun, romantik bir önyargının karışıklığını güzel eski zamanlar için neden önkoşul yaptığını açıklıyor. Çünkü insanlar, kendi sayfalarında geri gitmek için ne denli önemli çabalar ortaya koyarlarsa, yeniden başlamak için sahip oldukları nedenler de bir o denli güçlü olur ve zor bir başlangıcı olan şeyin kötü bir son alabilme kaygıları da bir o denli yoğunlaşır.

Bayanlar ve baylar, bu dersimi yine güncel olmayan bir öyküyle kapatmama izin verin. Bu öykünün kahramanının adı, Hollandacada serseri ve haylaz Jantje van Leyden'i, Almandaca ise içinde Eichendorff'un haylazının ve Sigmund Freud'un özelliklerinin birleştiği bir roman figürünü anımsatan Jan van Leyden'dir. Onunla *Sihirli Ağaç-1785 Yılında Psikanalizin Oluşumu* başlıklı roman biçimindeki bir denemede, şu kısa kişilik tanımlaması altında karşılaşılıyor: "Viyana'dan genç bir doktor, edilgen karakterli, öğrenmeye yatkın, vurgunsal yetenekli, temel davranışlarında çeşitli şekilde erotizme yatkın biri." Açıkça söz konusu olan kişi, ünlü Viyanalı psikoloğun yüz yıl kadar gençleştirilmiş kardeşidir. Yine de van Leyden, kültürün huzursuzluğu ile ilgili denemede hiçbir zaman *Rüyaların Yorumu* adlı bir kitap yazamayacaktır. Bir "psikanaliz" bulma

tarzı, onun son Viyanalı dostunun önerilerinden önemli ölçüde ayrıldığını gösterir. Çünkü ona, can sıkıntısının derin köklerine işaret eden ve Freud'u kendi Oedipus kompleksi kavramının formüle edilmesine götüren, dünyadaki huzursuzlukların çok erken başlangıçlarındaki deneyimler kendilerini zorla onaylatırlar. Van Leyden, ardında kapsamlı yapıtlar bırakmaz, tersine ilki burjuva demonolojisine -resmi adı psikoloji ile daha iyi bilinen bir bilim dalı- yönelik bir mektup, ikincisi ise parayla, haberle ve diğer elektiriklendirilmiş şeylerle çözülen yeni çağın akıcı devrimleri üzerine bir mektup olmak üzere, yalnızca iki mektup bırakır, buna ek olarak bir de "Tractatus psychologico-philosophicus" başlığıyla ünlü olan antropolojinin savlı tasarısını. Van Leyden'in psikolojik inceleme gezisinin anahtar metni ise, kitabın 18. bölümünde saklanan bir rüya tutanağıdır. Burada yazılmış olan şeyler, insanın girişimci rüyalar olarak adlandırdığı niteliğe sahiptirler. Bunların özelliği, gizli rüya düşüncelerinin örtülmesinde yabancı imgeler sunmamalarından kaynaklanır. Bazen sanki ruh simgesel kodlamalar oyunundan bıkmış ve oldukça açık bir şekilde içeriğine inanmak istiyormuş gibi, onlardan silahsızlanmış ve korkutucu doğrulukta bir imge dili gün yüzüne çıkar. Van Leyden'in rüyası, yaşamın ulaşılmaz başlangıcını içerden gösterir; insanda kendini neredeyse hiç güncelleştirmeyen şeyi dışarı çağırır. Çoğu insanın, o esnada orada olmadıkları duygusuna sahip olmak istedikleri olayın yeniden oluşmasını sağlar. Çok daha sonraları ailelerimiz bizlere bunun ne zaman olduğunu gizli olarak anlatırlar ve bizleri, onun yıllık geri dönüşünde kutlama yapmak gerektiği yönünde sevimli esinlemelerle beslerler. Ama Van

Leyden bunu bizzat bilmek ister. Kulaktan dolma şeylerden uzaktır. Özyaşamöyküsel ölümler dünyasına yolculuğu geleneksel olarak devam eder. Aydınlatılmış bir Orpheus gibi kendi gölgesi üzerinde yükselir. Şu rüyayı görür:

“Bir hırıldama....odayı kapladı. Bu hırıldama, bir süre sonra belirlediği gibi kendi ağzından geliyordu. Bedenini uzun çığlıklar sarmaya başladı. Kısa bir zaman sonra kendi ağzından fışkıran ipliklerle sıkı şekilde sarılıp sarmalandı. Bu durumda ne kadar kusacak olsa, zaman bir o denli uzunca gerinmeye başlıyordu. Beklemek, boğazında bir düğüm gibi kabardı. Damakta, oradan göğse ve karın boşluğuna ıslak metal levhalarının çıktığı mavi derin bir kubbe büyüdü ve levhalar birbirlerine çarptıklarında keskin bir titreşim çınladı... Zaman büyüdü, büyüdü ve hiç bitmeyen bir işkence halini aldı. Acının içinden, ondan kaçmanın yaşamın anlamı demek olduğu sonsuz bir şimdi fışkırdı... ”

Damaklarında kanın tadını ve başının etrafında kendisini boğacak tutuşu hissetti. Burun kemiğinden başlayarak başın kırmızımsı pırıldayan evrenine ölümcül bir baskı sokuldu. Kuşku, aynen bir asit gibi kendini içten kemirdi ve onunla yaşamın ilk defa kesin bir şekilde kendini yitik ve sınırlandırılmış gibi hissetmeye başladı korku parıldadı...

...karanlık yeraltı yolunda akıntıyla birlikte bata bata yürüdü...ta ki sel bacaklar arasında çok hızlı bir şekilde kabarana dek. Yeraltı kanallarının duvarları iyice yumuşadı. Kendilerini alıp giden kütlelerin ağırlığı altında döndüren hortumlar gibi sallanıyorlardı... Hortumun sulu ekşi özünde boğulmaktan korkuyordu. Sel

- kulaklarına sanki çekiç gibi vuruyordu. Uzun zaman-
dan beri başında boğuk bir çığlık ve inilti taşıyordu. Sel
bedenini daha da hızlı bir şekilde hırpalamaya başladı.
Lastiğin çeperleri onu aşağıya doğru ucunda parla-
yan bir çatlağın açıldığı bir bacaya girmeye zorladı.
Bu, dehşetin ta kendisiydi. Hiçbir zaman o parlak gri
olana göğüs geremezdi. Büyük bir elektrikli çorap gibi
ta ayak tabanından karnın üst kısımlarına doğru çıkan
erguvan renginde bir sel dalgası geldi. Sonsuz bir öf-
keyle bitiminde ışığın bıçağını bilemediği bacayı zorladı.
Bir kere daha sel dalgası, mor renkte kıvılcımlar sa-
çarak sonsuz yavaşlıkta yıkılan bedenden geçti, ta ki
yeşilimsi parlaltılarla onun üzerine atılan bir diğer dalga
ve bedeninde daha mavi ve daha aydınlık bir şekilde
köpüren diğer dalgalar gelene dek... Onun ancak bir
parçası özgür kaldı, korkunç bir aydınlığa teslim ol-
muştu. Hiçbir şekilde kazanmaması gereken bir sava-
şı hem kaybetmiş hem de kazanmıştı...

Ekşi bir şey yanmaya başladı, serin, büyük bir ateş içi-
ni hafifçe yakıyordu. Acı ortalığı sardı ve başta klordan
ve ışıktan, asitten ve varoluştan oluşan unutulmaz acı
dolu bir koku oluştu. Son bir dalga geldi ve ayaklar-
dan yükselen ve ağız boşluğundan boş alana açılan
bir çığlığa dönüştü. Bu karayıkımın anlamına varmak
için korkunun temeline inme çabası, sevinçle bağırان
kuşkunun ve artık bitmeyecek olan niyetin bir çığlığıy-
dı. Uykuları arasında ışığın çanları gürlerdı..." (P. Slo-
terdijk, *Sihirli Ağaç*, Frankfurt/Main, 1985, s.240-242)

Bayanlar ve baylar, sizlere diğer derste şu anda duy-
duklarınızı aydınlatacak düşünceler sunmaya çalışa-
cağım. Sonra felsefenin kısırlığı ve Sokrates'in ebelik

sanatı üzerine konuşacağım. Bu fırsatla söylemek gerekirse, leylek mitinin durumu iki kez tehlikededir. İlkinde bunlar, bir aydınlanmadan kaçmak zorunda olan çocuksu cinsel kuramlardı. Bu kez yetişkilerin masalları olacak.

3. Sokratik Doğurma ve Felsefenin Doğum Unutkanlığı

Bugünkü derste bayanlar ve baylar, bu derslerin başarılı mı başarısız mı olduğu ortaya çıkacak. Bana sanki her salon çıkışında acımasız bir konuk, son seferde gerçekleşen haksız suçlamaların masraflarını toplamak için, nöbet bekliyormuş gibi geliyor. Geçen derste düşüncesizce konuştuğumun bilincindeyim, çünkü nerdeyse hiç tasarlanamaz olanla oynadım ve bunun düşünme açısından zorunluk olduğu bahanesiyle de düşünülemezini düşündüm. Bugün öldürülmüş bir yöneticiyi akşam yemeğine çağtırmaktan daha tehlikeli olan kuramsal donjuanizmimin duyulmasını sağlamışım gibi geliyor bana. Sanki de anneleri çağırmış ve kaosa saat 18.15'te çay ismarlamışım gibi. Saatin 19.00 olmasını çok isterdim.

Ama saat 18.16, son kez haber verilmiş ziyaretlerim, öç tanrıları gibi ensemde oturuyorlar. Bugün, köklü bir

özyaşamöyküsü fikriyle yetişkinlerin felsefi masalına karşı önlemler alma sözüm, bir anda bana bir Münchhausen oyunu gibi içi boş gözüktü; bu tür şeyler, gülleyle birlikte Türklerin üzerine doğru uçan insanlar ya da *a priori* olmak koşuluyla insansal olan hiçbir şeyin yabancı olmadığı son kuramcılar için doğru olurdu. Bana bu çok gerçekçi geldi; felsefenin doğum körlüğünü açığa kavuşturmak istiyordum. Daha yakın tanımlanması gereken bir pazar yerinde leyleğin ikinci ölümünü bildirmek için, eksiksiz bir insanın sürekli yerine getirilmesi gereken rolünü üstlenmeyi tasarlıyordum. Bununla, söz konusu olan kendi başlangıçları olduğunda anımsamama yolunu seçen yetişkinlerin inandıkları leyleği kastediyordum. Bayanlar ve baylar, anımsayacaksınız; belli amaçlarla bir saat boyunca tüm karşıtlıklara karşın, insanın kendi yaşamının kitabındaki ilk sayfaları açabilmesinin olanaklı olması gerektiği esinlenmesinde bulunmaya çalıştım. Başlangıç karanlığından dolayı tanınmaz hale getirilmiş ve unutkanlıktan dolayı artık birbirine yapışmış sayfaların, en eski davranışlarda, dünyada kaldığımız sürece yeniden bulunabileceğini ve şifresinin çözülebileceğini söylemiştim. Hemen hemen her yaşam üzerinde uçuşan, tutanağa alınmış utanca dikkat çekmek istemiştım. Çünkü sizin dünyayı ziyaretiniz, bayanlar ve baylar, kendi bilincinizle öylesine biçimsiz ve unutulabilir olarak değerlendiriliyor ki, sanki siz bir gece güneyden bu yana belgeleriniz olmadan sınırdan gizlice sızmış herhangi biri gibi oluyorsunuz. Açık söylemek gerekirse, kıskançlığınızı yoklamak ve bu sözleşmenin zedelenmesini kendi üzerinize almamanız için sizleri kışkırtmak istedim. Varış seremonileri devlet konuk-

larının hakkıdır. Her insan, Tanrı biçiminde olsun ya da olmasın, ister neşeli ister üzgün olsun, yüce bir konuk olarak, karanlık dünyada selamlanma hakkına sahiptir. Sanki bizim durumumuzda kişinin kendisi en basit biçimsellikler kullanmamış gibi görünür. Bizlerin ülkeye girişi karanlıklarda gerçekleşti. Herhangi bir zamanda, herhangi bir yerde -insan bunu sonradan öğrenir- makinemiz dünya iniş pistine iniş yapar, devleti ziyaret edenin kendisi komadaymış gibi görünür, gözünden uyku akan nikâh memuru, hiçbir şey ifade etmeyen evrakları düzenler, sanki onu biçimsiz bir biçimde sınırdan geçirmişler gibi aile, yeni ziyaretçiyi içeri atar ve ancak, çok sonraları, yabancılaşma ile geçen yıllardan sonra da bazı dünya konuklarında yaşanan bu davranışın doğruluğu konusunda kuşkular ortaya çıkar. İnişte neden, alışıldığı biçimde daha önce hazır olanlarla bir onur konuğu karşılaşması yapılmaz? Neden hiçbir orkestra bir ulusal marş ya da doğum marşı seslendirmez? Neden bu yaşamöyküsel gece-ve-gündüz-eylemlerinde böylesine derin bir sessizlik hüküm sürer? Ve neden ara sıra kabalığı hiçbir sözleşmede yer almayan bir inleyişin bu sessizliğin parçası olduğu hissedilir?

Saat 18.20, bayanlar ve baylar, içsel çalıştırıcım kenar çizgiden bana, zamana oynamamam gerektiğini, topu ayakta tutmak için henüz zamanın erken olduğunu, sonunda beraberliğe razı olan birinin bile rakip sahaya, öne doğru gidip, rakip kaleciyi oyalaması gerektiğini söylüyor. Ama çalıştırıcılar hep iyi konuşmak durumundadırlar; benim çalıştırıcım, şimdilerde her ligde kendini gösteren hücum kesilmeleri hakkında hiçbir şey bilmiyormuş gibi görünüyor. Bayanlar ve baylar,

bugünlerde başlamanın güçlüğüne ilişkin acıların belirtilerini daha şiddetli olarak hissediyorum. Son seferde geçici olanda kalmayla ve çifte başlamanın yapısını ayrımlı çıkış kaynaklarından hareketle aydınlatmayla yetinmiştim. Yazmak için insanın önceden yazılmış olması gerektiğini ve başlamak için de önceden başlamış olması gerektiğini anlatmak için bu kadarı yeter. Bu düşünceler sıradan, gerici bir mantığı izleyebilirler: Bu mantık ise, şimdiki her başlangıcı erken bir başlangıca geri götürür ve her kendiyle başlamanın ardından da daha eski yabancı bir başlamayı gün ışığına çıkarır. Bugün ilk oyun varsa bu, önceki bir yığın denemenin içine işlediği genel bir denemenin tekrarı olduğundan dolaydır. Bugün birinci tekil kişiyle konuşabiliyorsam, bunun nedeni bana daha önceleri birilerinin “sen” diye konuşmuş olmasındandır.

Bugün başlama sorununun öbür yüzüyle karşılaşırız. Çünkü gerçekten bir şeylere başlayıp başlamadığım, ilerleyen zamanlarda kendini gösterecektir. Bugün söyleyeceğim şey, son defasında söylenenlerin bir devamı değilse, o halde önceden söylenen hiçbir şeyin bir başlangıcı değildi. Bugün söylenenle, bugüne dek söylenene sırtımı dönebilir ve tekrar yeniden başlayabilirdim; çağdaş tutum takınabilir, devamlı olmayanın yapmacıklığa bağlılığını bildirebilirdim, başka bir ayrıntı yararına bu yeni olanı da tekrar devre dışı bırakabilirdim; tüm bu jestlerde, bunların aslında başlangıçlar olmadıkları, şıçrayışlar, kesintiler, eksiklikler ve devam etmeyen zamansallığın başka biçimleri oldukları sonradan gerçekleşirdi. Bugün tasarladığım şey, yapılan başlangıcı deneyleyen şimdiye dek olanların bir devamı olacaktır. Gerici bakışla başla-

mak demek, sürekli başlamış olmak demektir; ilerici bakış açısından ise başlamak demek, sürekli devam etmek ya da kaçınılmaz bileylemeyi tersten işletmek demektir. Başlamış olmak demek *a priori* olarak kendini sürdürmek demektir. Sürdürme eyleminde başlangıç, kendini açığa vurur, sürdürülüş asıl başlangıçtır. Maurice Blanchot: *Pour écrire, il faut déjà écrire* dediğinde, ruh ve yaşam etkinlikleri için, tüm büyük süreç kelimelerinin özelliği olan ikilemeler için örnek bir parça sunmuş olur. Blanchot şunu da söyleyebilirdi: Yazmak için yazmaya devam etmek gerekir. Bayanlar ve baylar, şimdi saatler 18.22'yi gösterdiğinde, felsefenin poetik ve doğurtucu yeniden başlama çabasını bir kenara bırakırsam, o zaman ona iki hafta önce hiç başlamamış sayılırım. Şimdiye dek söylenenin başlangıç karakterini göstermek için, bugün geri dönülemez olana giden bir adım atılmalıdır. Bugün gök gürlüyorsa, daha önce şimşek çakmış demektir; ama bunun tersi de geçerlidir, önceden olanlar şimşekler değilse, ondan sonraki evrelerde gök gürlemeleri de olamaz, bugün de olamaz, sonraki dönemlerde de.

Bayanlar ve baylar, son dersimde sonlu öykümüzün açıkça kaybolmuş ilk sayfasını açabilmenin olanaklı olduğu esinlemesinde bulunmuştum. Şimdi size insan doğumunun, unutulmuş bu ilk sayfalar üzerinde çakan bir şimşek olduğu düşünce imgesini daha açık hale getiriyorum. Şimdimiz için bu olay, merkezin den uzun zamandan beri kaçmış olduğumuz oldukça uzak bir fırtınadır. Ama, onun gök gürültüsü hâlâ bizlere kadar ulaşabiliyorsa, bizden uzak olan bu olayı, hiçbir zaman büsbütün ardımızda bırakmadığımızı düşündürmek de istedim. Bir düşünün: Doğum

şimşeginin, çaktığı andan sonra artık sönmeme gibi tuhaf bir özelliği vardır. Fırtınalı, karanlık bir havada gök yarıldığında ve bir anlığına bir şimşek açık doğayı ürküttüğünde, çakan şimşekten sonraki karanlık daha koyu olur. Buna karşın, doğum şimşegi hemen hemen hep gökyüzünde kalır, zamanla gökyüzünün kendisiyle bile karıştırılır; insan, güneş parladığından, gündüz olduğundan, salon ışıkları yandığından dolayı ortalığın aydınlık olduğu düşüncesine alışmaya başlar; ama aslında doğum şimşegi parlamayı kesmediğinden, kendisi de görünmez ayırımsanmaz olmasına karşın geride kalan, görünen ve ayırımsananlara yardımcı olduğundan ortalık aydınlıktır. Doğum şimşegi, dünyaya gelen herkesin, üzerinde hareket ettiği açıklık alanıdır. Ama bizi görünmez süregelen şimşek aydınlığında yaşama alışkanlığından uzaklaştırmaya, ancak o geç doğum gök gürültüsünün gücü yeter. Sarsıcı olaylar olduğunda, bilinçte ara sıra gök gürlemeleri oluşur. Bazen, bizleri yeniden özgürlüğe götüren, belki de yeniden değil, bilindiği şekliyle ilk defalığına özgürlüğe götüren süreçlerin çekimine kapılırız; sonra dünyaya gelme, dramatik itip kakmalarla, aynı zamanda tekrarlarla ve başlamalarla sürüp gider. Bilinçli yaşamdan öne ve dışarıya doğru bir eşik aşılrısa, yaşamsal bir sahne heyecanı gibi, ilk fırtınanın karşılaştırılmaz hava burgaçlarıyla ilgili belirtiler de yeniden devreye sokulabilirler. Korku ve esrime kendi öznesine ulaşmak için bazen yarı bir yaşama gereksinim duyan o doğum gök gürültüsünün başka açıklamaları altındadır. Bu nedenle korkuya hazırlık ve esrime yeteneği, poetik ve çok nadir durumlarda da felsefi ruhlara sinebilen ontolojik hava-hissedişinin ortalama belirtileri sayılabilir.

Bayanlar ve baylar, artık saate bakmıyorum. Felsefi köklü özyaşamöyküsü düşüncesinin bundan sonra ön görüşmelere gereksinimi yoktur. Şimdi, en zor durumlarda bile insanın saldırı gücüne güvenilebileceği bir oyun hazırlayabilirim. Bunun için Friedrich Nietzsche'nin sonraları yaşayacak filozoflara gönderme yaptığı bir örneği ele alıyorum; *İyinin ve Kötünün Ötesinde* adlı kitabın önemli sonuçlar doğuracak olan şu kısa yazısından bahsediyorum: "Giderek her büyük felsefenin şimdiye ne olduğunu anladım: Yazarın kendini bilmesi ve istenmeyen bir yerlere kaydedilmemiş anıları..." Bu çığır açan cümle genel bir onanmaya çarpsaydı, o zaman bugüne dek felsefeden söz eden her şeyi düzenli bir şekilde değiştirmek zorunda kalırdı. Dönüşümün en yüksek biçimleri patolojik bulgularını ortaya koyduğu sürece bu cümle, filozof mesleğini, filozofun kendi düşüncesinin özyaşamöykücüsü ve kendi psikanalitikçisi olması gerektiği bir çizgiye zorlardı. Bilindiği üzere felsefede Nietzsche'den sonra bu türden bir dönüşüm pek az biliniyor, tam tersine insan, düşünmenin en güçlü kişisizleştirme itkilerinin kendilerini, Nietzsche'nin yazılarından beri geride kalan yüzyılda gerçekleştikleri fikre sahip olmalıdır. Filozofların kendi yapıtlarında itiraf edilebilir özyaşamöyküsel izlerin yok edilmesini ne kadar becerebildikleri, ancak Husserl ve Carnap'tan, Wittgenstein'in ilk dönemlerinden ve çözümleyici felsefecilerden sonra bilinmeye başlandı; bugüne dek bunların sonuçlarından, insansal açıdan boş kavramın ay yüzeyine benzeyen alanlarından sonra bilinmeye başlandı.

Ama Nietzsche'nin savının gerçeklik içeriği üzerine bu bulguyla karar verilmez. 20. yüzyıldaki felsefi

kuramların kişisizleştirilmesi, yazarının istem dışı itirafı gibi olabilirdi; özyaşamöyküsel jestlerde eksiklikler söz konusuysa, o zaman kişinin kendisiyle ilgisi olmayan heykeller bir o kadar göze çarparlar. Ayrıca “istenmeyen” ve “bir şeyler kaydedilmemiş” gibi sıfatları yüksek stratejik bir değer taşıyorlar; aslında Nietzsche’nin savına uzun soluğu veren bunlardır. Cümle, kendi derinlik tanısının yapılaş biçimine göre ilgilenenlerin özbilincine karşı hak elde edilebileceğinden, bu sözcükler yüzünden sonraki dönemlere değin çürütülemez kalır. Nietzsche’nin tanılayıcı gözlemleriyle felsefe, divanın bulunması gibi bir şeydir: Ancak psikanaliz var olduğundan beri insan, bunu yapmamak için insan kendi kendine karar verebilir, ancak bilinmeyenin bulunmasından beri insan, “kendisi” hakkında bilgi edinmemeye karar verebilir. Bu şekilde filozoflar ancak Nietzsche’den beri kuramlarını kendi itirafları olarak sunmaktan vazgeçmişlerdir. Bu kaçınmalar, istenmeyen itiraflar olarak okunmaktan kurtulamamışlardır. Kim isterse, onların içinden saklanması gerekenleri açığa çıkaran belirtiler bulabilir. Tanılayıcı kanıtlar var olan fikirlerin karşılaşmasında artık kaçınılamaz olduklarında, her görüş ayrılığı durumunda delillendirme savaşlarının gelişebileceği bunalımların yaşandığı bir bölge yatar.

Bayanlar ve baylar, Wittgenstein, filozofların kendi aralarındaki selamlarının “Kendine zaman ayır!” olması fikrini savunuyordu; bununla filozofların bildirdikleri her şeyin ya erken ya da geç söylenmeleri gerektiğine işaret etmek istiyordu. *De facto*¹ çağdaş filozoflar, bir-

1 De facto: Fiilen. (ç.n.)

birlerini “Bana karışma, ben de sana karışmam! Benim kendimde görmediğim şeyi sen de görmezden gel, o zaman ben de senin kendinde görmediğin şeyi görmezden gelebilirim,” anlamına gelen uygarlaşmış bir gülümsemeyle selamlıyorlar. Bu, iletişim toplumlarının çokça alıntılanmış apriorilerinin asıl anlamıdır. Bu, bütün yeni felsefelerin dayandığı yanlış anlamayı aktaran kayıtsızlıktır. Ve insan şunun hakkını vermeli: Arkadaşlar arasındaki bu körlük sözleşmesi, çok az istisna dışında çok iyi işliyor; bu körlük sözleşmesi, felsefe fakültelerine, onlarla yakın ilişki yoluyla yaşamı zorlaştırmadan dünyayı açıklamak için sanattaki başarılarının devamlılığını sağlıyor.

Bu türden sözleşmelere uymayan biri de, daha demin kendisinden alıntı yapılan Friedrich Nietzsche’ydi. Bayanlar ve baylar, *Şen Bilim*’in yazarı, hiçbir sonuçtan korkmayan, oyun bozucu ve benlik duygusu yüksek biriydi. Dikkat edip dostlarında bir şey görmeye çalıştığı için pek nezaketsizdi; belki de o, çok şeyden daha zor gelen yanlış değerlendirilme gerçeğine karşı savunmasızdı. Kısaca o, insanda bir şey gördü ve insan sevgisi ona zor geldiğinden dolayı bu küçümseme sallantıda kaldı. Büyüklüğü ortadan kaldırılamayacak bir rakibe gösterebileceği hayranlık yoluyla tiksintisini gizlemek için, nefretin büyük nesnelerini aradı. Bu psikolojik koşullar altında felsefe tarihinde inanılması zor gruplaşmalardan biri gerçekleşir: Nietzsche, Sokrates’te bir şeylerin ayrımına varır. Büyük filozofta, şimdiye kadar kimsenin görmeye cesaret edemediği bir şeyler göreceğine inanır. Bu bilge adamın gerçekte durumunun ne olduğunu bilmek için, güven duygusunu geliştirir. Sanki iki bin yıl ortadan kalkmış gibi,

Avrupalı felsefi aktarımın o saygıdeğer ve gizemli “karakter figürünü” düelloya çağırır. Nietzsche, bu arada Sokrates’in çağdaşı ve rakibi olarak onun karşısındaymış gibi konuşur. Benzersiz bir anımsamanın çabasıyla, o zamana kadar örtülü kalmış bir sapıklığın ortaya çıkarılmasına denk düşen filozofun bir portresini çizer. Bayanlar ve baylar, bugün Nietzsche’de düşünmenin solmuş okul sorunlarının retorik araçlarla boyamanın hiçbir zaman söz konusu olmadığını biliyoruz. Onun dizginsiz güncelliği, sıcak kaynaklardan çıkar. Çoğu yazarın yalnızca hakkında yazdığı sorunlara Nietzsche gerçekte “sahipti”; eski sorunların patlak vermesinden dolayı daha da verimli olan volkanik bir zeminde yaşar; uygun durumlarda kendisi de sorunlu akıntıların aktığı bir volkan haline gelir. Bir volkanbilimci gibi ya da yangın söndürme örgütü müdürünün kendi işinde yaptığı gibi, sonuncu patlamasının sonuna doğru: “Ben insan değil, bir dinamitim” der.

Baselli eski filoloji profesörünün *Müziğin Ruhundan Trajedinin Doğuşu* adlı ilk yapıtında Sokrates tiplmesiyle ilgili kuşku uyandıran özellikler ortaya koymasına karşı Nietzsche’nin uyarılarının olduğu bilinir. Nietzsche için Sokrates “kuramsal insan” olarak adlandırdığı şeyin ilk örneğini ortaya koyar; onun yoluyla düşüncenin şeytansılığı ve bununla da eskilerin trajik yaşam duygusuna uygun olma yeteneksizliği dünyaya gelir. Sokrates aydınlanmanın iyimserliği ve öğrenilebilir erdem yoluyla insanların iyileştirilebileceği üzerine umutların yapaylığı yanında yer alır, o kuramsal dindarlığın ve ahlaklılığın dayandığı kilise babasıdır, ondan beri iyi insanın ve daha başka insan sevici hadımlaştırmaların şarkıları söylenir. O aynı zamanda yaşama arzusunun,

kendi kendini gözlemlemenin kuruntusu yoluyla ke-sintiye uğratıldığı ilk nihilistti. Olumsuzlayan içgüdüler onda üstünlük kazandılar ve içinde büyük acıların sü-rekli ayık bir us yoluyla kovulduğu bir ruh biçimi oluş-turdular. Ruh, onda sanki panoptik bir camgözü gibi, içsel bir yaşamın kalanına gözlerini dikip bakan sonsuz bir ışık haline gelir. Sokrates yoluyla, diyor Nietzsche, Batılı insanlık, akli kullanmaya itildi, ama onu yıkma-dan, yaşayan hiçbir şeye dokunamayan hastalıklı bir akli kullanmaya. Bu nedenle Sokrates “son insanlar-dan” ilki oldu.

Bayanlar ve baylar, bilindiği gibi 20. yüzyılın ilk yarı-sında iyice öfkelenen usdışıcılığın bazı oyun türlerinde Sokrat karşıtı ataklar başarılı olmuşlardır. Ama kaba usdışıcılık kolayca görüleceği üzere tamamıyla yanlış anlamalar ve duygusal önyargılara dayanır, çünkü ruh ve yaşam arasındaki karşıtlık, yalnızca ruhsuz bir şe-kilde cansızlığın yaratıcısı olarak ruhtan yakınmak için zarar görmüş suçluları aradığı noktada ortaya çıkar. Bazı usdışı yaklaşımları olanlar bu noktada Nietzsc-he’yi tanık gösterebileceklerine inansalar da, korkunç yanlış anlama, nazik bir yanlış anlamamanın önüne geçer.

Bunu göstermek için Sokratik olumsuzlamanın bil-mecesini yeniden tartışacağım. Nietzsche’nin saldırı-sını Sokrates’e karşı kanatlandıran nihilizm kuşkusu, Nietzsche’nin Sokratik yöntem açısından bilincinde olmadan yaptığı yanlışlıklardaki yakın denemelerde kendini zor bir yanılığın olarak gösterir. *Trajedinin Do-ğuşu*’nda Sokrates’in trajediyi anlamadığı yazılır ve bu anlamama ile kendini dışa doğru iyimser ve kanıtlayıcı bir felsefenin yükselmesi olarak gösteren Yunanlı-ların kökensel trajik düşüncelerinin çöküşü başlamıştır.

Nietzsche, eleştirisinin en duyarlı yerinde yanılsaydı durum ne olurdu? Belki de Nietzsche, Sokrates'in neden estetik-törenselleşmiş biçim olarak trajediye öylesine büyük bir ağırlık vermeye gerek görmediğini anlamadı? Belki de Sokrates'in aklına onun için tiyatro ziyaretini anlamsız kılan bir şey gelmişti? Belki de Sokrates, trajik kopuşu insansal varoluşun tüm görüşlerinden çıkardığından, kahramanların çöküşünü sahne üzerindeki çıkışı olmayan ikilemde göstermeye gereksinim duymadı? Bu varsayımları izlemeden önce, bize, Nietzsche'nin Sokrates'te ayırımına vardığını sandığı şeyi yakalamak kalıyor. Bayanlar ve baylar, felsefi ayartıcıya ve onun oluşturduğu etkiye karşı Nietzsche'nin kuşkusu için en uygun kelimenin "biyo-olumsuzlama" olduğunu düşünüyorum. Her şeye işleyen sorunun şeytanı olabilmek için aslında büyük diyalektikçi, Nietzsche gibi yaşamın kendisini sorunlaştıran ve olumsuzlayan bir adam olması gerekirdi. Platoncu yayınlar kanalıyla Nietzsche, Sokrates'in konuşmalarında yaşama karşı nihilist bir tutumu görmeyi düşünür. Sokrates, fikirlerin temelsizliğini başka insanlarda sorgulama yoluyla açıklığa kavuşturma çabasını gösterdiyse, bunu gerçeğe karşı soylu bir sevgiden dolayı değil, tersine engellenemeyen yanlış fikirlerin filizlendiği yaşama karşı her şeyi kuşatan bir nefretten dolayı yapıyordu. Gerçekten de önemli sorular soranlarda, sınava çekildikleri anda, tüm fikirlerin kendilerine karşı çıkışa dönüştüklerini gösterme istemi vardır. Gerçekten de tüm yaşam, kendini yanlış düşüncelerle aldatan bir şey olarak gösterdiğinde, edimsel yaşam genelde tehlikeye düşer. Şayet yaşayanların fikirlerinde yer alan yanlışlıklar ve temelsizlikler utanılacak

oranda tamamıyla şimdiye dayanıyorsa, orada gerçek yaşam yanlış ve temelsizdir. Bununla, Nietzsche'nin inandığı gibi, Sokratik soru öfkesinin ardında biyo-olumsuz bir uçurum açılır; yeni bir sözcük çirkin alan terimini "nekrofiliyi" (ölü-sevici) hazır tutar. Gerçekten de bugün bile Platon okuyucuları yaşayan bedende olabildiği kadar ölü olabilmek için, Sokrates'in filozofların çabasından bahsettiği yerlerde korkabilirler. Bu söze dökülecek olursa, Nietzsche'nin Avrupa felsefesinin atalarına karşı en sert suçlamaları bile bu noktada ağır olmaktan çok hafif kalır. Bu görüşler ışığında Sokrates, kendini bilge ölçülülük olarak maskeleyen bir intihar ayartıcısı olurdu.

Bayanlar ve baylar, ben Sokrates'e karşı biyo-olumsuzlama kuşkusunu, Nietzsche'nin Sokrates'i nasıl da yanlış anladığını ana hatlarıyla anlatarak bir olumlu bir de olumsuz yorumla yani en yakın yakınlıkla ve yanlış anlaşılmış fenomenle birlikte gerçek samimiyet içinde açıklayacağım. Nietzsche, benzeri olmayan yeni filozoflardan biridir, belki de şeytansı soru soranı bir kez daha göz hizasında süzen tek kayda değer kişidir; bu nedenle Nietzsche, ne amca olarak ne de gelenek azizi olarak davranır, tersine ona kötü kader olarak bakar. Nietzsche, Sokrates'te metafizik düşünce devrinin başladığı şimşeği sezinler. Atinalı diyalektikçilerin olumsuzlamalarında, bugüne dek tamamen sönmek için, Asyalı olumsuzlamanın büyük okullarında ortaya çıkan aynı karanlık ışıktan bir şeyler yazar. Birazdan gösterileceği gibi, gerçekten de Sokrates, felsefenin olduğu şimşeğin ortasında düşünür, ama gök gürlemesini ilkin Nietzsche duymuştur. Başka bir filozofun, felsefenin doğduğu şimşekli ve gök

gürültülü fırtınanın duyma uzaklığına girmesi iki bin yıl sürdü; metafizikçilerin ve filozofların kendi işlerinde şaşkınlığa uğramaları işte bu kadar uzun sürmüştü. Kendi varoluşunun ilk sayfalarını açmak söz konusu olduğunda, felsefi gelenek, tıpkı doğuştan unutulmuş bir birey gibi davrandığı için belki de bu kadar uzun zaman geçmesi gerekti. Geleneksel felsefe, özyaşamöyküsel ateşle varlığını borçlu olduğu dramı anımsamaz. Neden dolayı? Hemen söylemek gerekirse; akan felsefe tarihinin sayfalarını açmanın, çoğu zaman insanın kendisini gülerek çıplak bir şekilde kuzu derisi üzerinde sürünürken gördüğü aile albümlerindeki sayfalarının açılması kadar can sıkıcı bir şey olmasından. Çünkü fotoğrafların, bir zamanlar çocuğun nasıl gözüksüğünü göstermeleri, çocuk olma halinin sırrını açıklamamaları gibi, bilinen felsefe tarihleri de yalnızca saygıdeğer eski Yunanlıların ve Hintlilerin neler dediklerini yeniden verirler, ama sahnede düşünenleri o zamanki düşünenler olarak gösterme sırrını vermezler. Nietzsche, yüce anımsayış derinliğinden yaratarak, eski ruhsal heyecanları neredeyse içerden güncelleştirmeyi başlatanlardan biridir. Batılı felsefenin doğuşuna yardımcı olan kişinin, şimdiye dek olduğundan daha eleştirel bir şekilde değerlendirilmesi başarmamış olsa bile, geleceğin sorularını biliyormuş gibi Nietzsche, Sokrates'e saldırarak sonucu belirten noktalarda çatışmayı benimser.

Şimdi Sokrates öğretisinin, yalnızca Platoncu örtüleri kaldırarak aktarılması koşulundan oluşan sorunları olduğu artık biliniyor. Bu örtünün arkasında neler olduğu, kendini dolaysız olarak yeniden gösterecektir. Şu nedenden dolayı; çağdaş güncelleştirmeler

yardımla başlatıcısı ve tanığı Sokrates olan olayı güncelleştirerek, Sokratik bulmacaya giden “doğrudan” bir giriş buluyoruz. Sokrates’in gerçekten de istediğı şey, Platoncu gizlemelerden daha açık bir şekilde, Sokratik sorunun tam olarak tekrarlandığı yeni düşünürlerin bunalımlarında kendini gösterebilir. Filolojinin iflas ettiği yerde, dram devam eder; ama hangi dram? Sokrates geride hiçbir satır bırakmamıştır, filozofun sözlü yapıtlarına bir başlık oturtmak için şimdiye kadarki çabalar da öylesine acınacak halde ki, düşünöre hiçbir onur vermezler; Sokratik öğretiyi kavramlaştırmak için felsefi-tarihsel çabalamaları yeterli derecede biliyoruz: Hiçbir şey bilmemenin görkemli yolunu, sokaktaki filozofu, ölüm sanatı olarak felsefeyi, erdemlilik yöntemi olarak diyalektiğı, eğitim cesareti olarak doğurtmayı. Sokratik düşünceyle yeni, bağımlı olmayan tek yüzleştirme *Trajedinin Doğuşu* öngörölü başlığını taşır. Nietzsche’nin, Sokrates’in temellendirmesiyle ilkesel açıdan benzerlikler gösteren ve sadece Sokrates’in iç bükey açıdan tasarladığı şeyi Nietzsche’nin dış bükey açıdan algılayarak psikodinamik bir temellendirmeden hareketle düşündüğü konusundaki varsayımları doğruysa, o zaman iki yakın ruh arası psikodramadaki yeniden yapılanma, öğelerin çevrimine neden olabilir. Sokratik düşünce pratiğinin merkezinde o zaman *Doğumun Trajedisi* adında daha hiç kaleme alınmamış bir yapıt bulurduk. Nietzscheci *Trajedinin Doğuşu*, doğumun trajedisinin Sokratik bilinçte ayımsanamaz şimşeginin birdenbire parladığı gök gürültüsü olurdu.

Şimdi Nietzsche’nin, her büyük felsefenin kendi yaratıcısının özbilgisi ve bir tür istenmeyen ve kaleme

alınmamış anıları olduğu aforizmacılığı, aktarılan konuda işlemeye başlayabilir. Ama, bayanlar ve baylar, Sokrates Platoncu yankılar olarak kuşku uyandırmaması gereken ve kendilerini anlaşılmaz notlarla okutan görüşler bildirmemiş midir? Gerçekten de Sokrates'in anlatımları içinde kendisiyle ilgili, biri *Symposion*'da, biri de *Theaitetos*'ta olmak üzere, bana göre kendini en yüksek düzeyde tanıttığı en az iki kesit vardır. Birincisi Sokrates, *Symposion*'da cinsellik üzerine tecrübe ettiği her şeyin, ona inisiyatifli yollarla Diotima yoluyla aktarıldığını onaylar. Bundan Avrupalı baş-filozofun kesin şeylerde delillendirmelere değil, varsayımlara inanmış olduğu çift anlamlı bir bulgu ortaya çıkar. Burada geçerli olan, cümleler değil, konuşanlar arasındaki "rapor"dur. Erotolog olarak Sokrates bir kuramcı değildir, daha çok bir kışkırtıcıdır: Onun bahsettiği her şey, baştan çıkarılışının etki alanındaki gerçekliğe sahiptir. Baştan çıkarmaya teslimiyet olmaksızın, baştan çıkarıcının konuşmasının sözünü ettiği tüm o fenomenler "olmazlar". Konuşanlar arasındaki rapor delillendirilmekten çıkar çıkmaz, kendini teslim etmeme istencinin, kendini baştan çıkarmak için yapılan çağrıdan daha da güçlü olabileceği olgusu açığa vurur. İkincisi Sokrates *Theaitetos*'ta -Epistemolojinin bir kuruluş belgesi- şu soruyu ortaya atar: Bilgi nedir? (Sorunun yalnızca bir şekliyle bir Sokratik soru olabileceği, ona verilecek olumlu bir yanıtın yalın çabasının bizleri Platoncu dünyaya götüreceği bilinmelidir.) Sokratik düşünce için doğru olan şey, bu sorunun tam ve doğru biçimde açıklanması sürecinde gelişecek olan şey gibi görünüyor. Matematik yeteneği olan delikanlı Theaitetos, bu konuda çok, ancak

yararsız bir şekilde kafa yorduğunu itiraf eder. Bunun üzerine Sokrates'in o ünlü yanıtı:

"Bu duyduğun acılar, benim aziz Theaitetos'um, senin boş olmaktan değil, gebe olmandandır." Bunun üzerine Theaitetos. Bana ne olduğunu tam olarak bilmiyorum, ben sana yalnızca durumumu anlatıyorum.

Sokrates: Seni maskara çocuk. Benim çok ağırbaşlı ve asil bir ebenin, Phenarete'nin oğlu olduğumu hiç işitmedin mi?

Theaitetos: Evet. Bunu işitmiştim.

Sokrates: Benim de aynı işle uğraştığımı duymadın mı?

Theaitetos: Hiçbir zaman.

Sokrates: O halde öğren. Böyle olduğu bir gerçektir. Ancak bundan başkalarına söz etme. Çünkü benim öyle bir sanatım olduğunu bilmezler. Hiç kimse bunu bilmez; onun için benden bu şekilde bahsedilmez, ancak tuhaf bir adam olduğum, insanların ruhlarında şaşkınlıklar yarattığım söylenir. Mutlaka bunu duymuşsundur?

Theaitetos: Değişik biçimlerde.

Sokrates: Sana bunun nedenini söyleyeyim mi?

Theaitetos: Kuşkusuz.

Sokrates: ...gebe kalabilecek ve doğuracak hiçbir kadının başkalarını doğurtmak için bu mesleğe giremediğini bilirsin; bunu ancak artık doğuramayacak olanlar yapar... Benim doğurtma sanatım da diğerlerinki gibidir. Aradaki ayrım şudur; sanatım kadınları değil, erkekleri doğurtur ve doğum esnasında dikkat, erkeklerin vücutlarına değil, ruhlarına yöneltilmiştir...

bilgelik konusunda ben de ebeler gibi kısırım, sürekli başkalarına soru sorduğum, kendim ise hiçbir konu hakkında hiçbir zaman kendi fikrimi söylemediğim için; çünkü bir bilgelik savında değilim, birçokları beni suçlu görürler, bu tamamıyla doğrudur. Bunun nedeni şudur: Tanrı beni başkalarını doğurtmaya zorluyor, ancak doğurmayı elimden almıştır. Onun için kendim hiç de bilge değilim, ruhumun ürünü sayabileceğim hiçbir buluş da gösteremem...” (Platon, *Toplu Eserler II*, Berlin, s.572, Çev: Friedrich Schleiermacher)²

Felsefi erkek geleneğinde bu fikirler, neredeyse ayrıcalıksız bir şekilde bir yığın kapalı eğitimbilimsel değişmeceler olarak okunmuştur, en kötü durumda, genç adamları, ruhun bacaklarını doğurma mutluluğu yaşayan filozofların önünde açmak için kıskırtan çocuk sevicisi bir esinleme olarak okunmuştur. Ama değişimsel-didaktik olduğu gibi homoerotik-staratejik okuma şekli de yanlıştır ya da yalnızca sıradışı olarak olasıdır. Burada yalnızca harfi harfine ve etkili özyaşamöyküsel bir dersin yasal olduğunu göstermek istiyorum. Sokrates’in ebelik konuşması, kendini itirafı yansıtır ve onlar hakkında “anlaşılmadan” kaldıkları söylenebilen ama “istenmedikleri” söylenemeyen kendi anılarının asıl cümlelerini gösterir. Bunlar Platon tarafından bile yanlış anlaşılmıştır, Sokrates’te dünya-tarihsel yanlış bir doğumun doğum yardımcısının, kötü doğurtucuyu düelloya çağıran ahlaksal-kuramsal insanın bilinebile-

2 Metnin Türkçesi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Batı Klasikleri Dizisinde, Macit Gökberk çevirisiyle yayımlandığından, bizler metni Gökberk’in orijinal çevirisyle almayı yeğledik. (s. 26) Kitabın tam künyesi şöyledir: Eflatun, Theaitetos, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 1125, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 253, Batı Klasikleri: 53, İstanbul 1990, 179 S.

ceğine inanan Nietzsche de bunları yanlış anlamıştır. Ama bu yanlış anlaşılma içerisinde bile Nietzsche'nin Sokrates'le ilgili anlayışı, ters eğretilmeciliği nedeniyle kalan diğer tüm felsefi yorumlamalara üstün gelir.

Bana göre filozof olarak Sokrates, ebe olan annesinden insanın fiziksel dünyaya gelişinin yararsal sayfası üzerine aldığı bilgileri hiçbir zaman unutmaz. Bu yüzden onun gözleri önünde, diğerlerinin düşünmeye başladıklarında sürekli bakışlarını kaçırdıkları şey büyük açıklıkla durur: Mutlu doğum ve huzur içinde dünyaya geliş yoktur, beden yalnızca büyük çabalarla gün yüzüne çıkar, ruh neredeyse hep karanlıklarda kalır; bu şekilde yanlış doğum, insanlarda bir istisna değil bir kuraldır. Bu, özellikle dünyaya gelmiş olma yanılsamalarımızı desteklediğimiz fikirler için geçerlidir. Bunun için birkaç araştırma yeterli; yanlış doğumların, sahte düşüncelerin, hayallerin, kurmacaların, yanlışlıkların, saplanıp kalmış fikir canavarlarının ve mantıklı budalaların kafalarımızda yer aldığı ortaya çıkıyor. Beynimiz, kendisini aydınlık dünyayla değiştiren bir ölümler dünyasıdır, çoğunda bu, yaşamları boyunca gölgeler ve aptallıklarla, kendinden emin geçersizlikler ve gururlu dayanaksızlıklarla, önemsiz endişelerle ve kurumlu öz-imgelerle kaplı olarak kalır. Bu içsel durumlara bakarak Sokrates, trajik ebelik mesleğini uygular: Hangi "ruhun doğumları" ona sunulursa sunulsun, o yalnızca ölü doğumlar *saptar*. İnandırma çalışmaları ne kadar sıkı olursa, karşı koymalar da o kadar yıkıcı olur. İnanç, mutlak dayanaklar üzerinde durmak için ne kadar kendinden emin olursa, kuşkuya düşmek de o denli derinleşir. Platon bile kendi hocasının doğum olumsuzlamasını kaldıramamış ve sonunda olumlu

bir bilim istemeye başlamıştır; bu, yıkıcı ebeliğe karşı sınavı başaran, canlı doğmuş bir bilimdir. Doğuştan gelen fikirler, Sokratik ebelik görüşüyle ölümcül sınavı yapmak için Platon'un becerikli buluşlarıdır. Platon'un sabırsızlığından fikir öğretisi oluştu, buna bağlı olarak da anımsama bilgisi ve ruhun doğuştan edindiği fikirleri dünyaya gelme esnasında unuttuğunu bildiren doğumun olumsuz kuramı; bundan da varoluş öncesi bilgede ruhun anımsama okulu olarak felsefenin haklı çıkarılması. Sokrates, büyük olasılıkla bunların tersini öğretmişti, ya da daha çok onu bir öğreti yerine düzenlemişti: İster doğuştan olsun ister sonradan edinilmiş, bunlar ruhun anımsaması gereken fikirler değildir. Yaşamdan önce, başlangıcı olan fikir dolu düşüncesizlik üzerine edinilmiş görüşlere geri gidebilmek için ruh, kendi doğumunu anımsamak zorundadır. Bunu başarabilmek için, yaşam soruları üzerine var olan tüm fikirler, önemleri açısından birer birer iyiden iyiye incelenmeli ve geçersiz kılınmalıdırlar; evet, en ussal ve en soylu fikirler bile geçerli olmakla olmamak arasında gidip gelen o bir duruma sokulmalıdır; öyle ki, onlar belirleyici güçlerini kaybetsinler. Bu ise kuşkucu bir görecelik değil, doğurtan bir mutlakçılıktır. Sokrates, daha sonraları Platon'da da olduğu gibi, ruha, karışmış bir şekilde hüküm süren görüşlere bağımsızlıkları için yardım etmek konusuyla ilgilenmez; o kendi açısından doğuştan gelen fikirlerden oluşan Platoncu fikri bir yanlış doğum olarak görmek zorundadır. Onu ilgilendiren şey, her zaman için görüş halini kazanmış ve sarsılmaz düşüncelerde sınırsız duran eksik doğmuş ruhların kendileridir. Görüşler ve usundan geçirmeler etkilerine göre cinselliğin oyununa katılmak için

güç eğilimlerinden başka bir şey değildir. Düşüncesizlik cennetinde esen ruhun özgürlüğünün soluğunu hissetmek için, daha önce ele geçirilmiş görüşlerle yapılan ölüm savaşlarında kendilerini kurtarana kadar, onlar tarafından ele geçirilmiş ruhlar, olumsuz diyalektik yoluyla sarsılmalı, kızdırılmalı, utandırılmalı, karıştırılmalı ve silahsızlandırılmalıdır. Sokrates'te alaycı olan yan, yalnızca hiçbir şey bilmediğini bildiğini sayısız kere doğruladığında onun alay etmediğidir. Avrupa'nın tüm felsefi cümleleri arasında en tanınmış sayılan bu cümlelerin önünde iki bin yıldan beri yorumcular kuyruk oluşturur. Her şeyi daha iyi bildiğinden herkesin emin olduğu hiçbir şey bilmemenin amcası övülür. O gerçekten düşünen bir şakacıydı!

Sokrates'in kendisini de aşan bir oyunu her şeyden önce kendi haline bırakması ve bu noktada alay etmeden konuşması çevresi ve gelecek kuşaklar tarafından tam anlaşılmadı. Platoncu alay da, Sokrates'in hiçbir şey bilmemesine büsbütün kendini feda edişin yalnızca silik bir yansımasını verir. Yalnızca ebelik konuşmasının bir sözcük oyunundan daha çok şey olduğunu, varoluşunun merkezine dokunduğunu çağdaşları açıkça hissetmişlerdi; diğer şekilde Diogenes Laertius'un da belirttiği gibi, büyük doğurucunun doğum gününü, Yunanlıların doğum tanrıçası Artemis'i andıkları o günde kutlama eyleminin Antik dönemde de devam etmesine gelinemezdi. Yalnızca bu bağlantıda, Sokratik ebelik benzetmesi içinde yer alan paradoks, kendini anlaşılır kılar. Yunan geleneğine göre ebelerin kendileri bile kısır kadınlardır. Bu nedenle ormanda avlanan erkeklerden çekinen kız Tanrıça, onların koruyucusu sayılabilir. Sokrates, kendince ebelik sanatını tuhaf olan -annesi

gibi- erkeklere uygular. Ama annesi Sokrates'e bir yaşam armağan ettiğinde doğuramıyor muydu? Sokrates'in kendisi, annesinin doğurabilmesine canlı bir kanıt oluşturmuyor mu? Ebelerin, Phainareteler gibi, doğuran kadınlar oldukları ama doğurma yaşlarında olmadıkları durumu düşünüldüğünde, bulmaca çözülmüşe benziyor. Daha çok kendi çocuklarını dünyaya getirme bilgisizliğini aştıklarında ancak bilge kadın olacaklar. İşte burada Sokrates'in bilge annesine olan eğiliminin bir dayanağı vardır. Dünyaya olumlu bilgiler getirme isteksizliği, bir ebe oğlu olarak tuhaf konumuna karşı açık bir tepkidir. Sokrates bilge bir annenin bilge bir oğlu olarak konuşur; annesine öykünmesi, bilgeliğin kendisini kısırlığa bağlamaya kadar gider. İş, dünyaya görüşler ve kuramlar kazandırmama noktasına kadar getirdiyse, görüşe gebe ve kuram oluşturmaya hazır olanları doğurtma ödevini üstlenebilir. Ama yalnızca bunu da değil. Ebe oğlu olarak, insanların ne öğrenebilecekleri konusunda en gizemli şeyleri bilmek için, doğurtma yardımıyla bulunan kadınların şöhretine ortak olur. Hele de bir ebe, Sokrates'in annesinde olduğu gibi Phainarete ise, o zaman bir fenomenolog bile bir anlığına durup verdiği bilgilere bakmalıdır. Bu kadın fenomenolog, Heidegger'in de güçlükle anımsamaya çalıştığı bir gerçeğin ortaya çıkışını görmemiş midir? Nietzsche, kendi dayanaklarını göstermemek için, gerçekte nedenleri olan erişilmez kadın bilimini sezmişti. Nietzsche, onun adının Baubo olduğunu umuyordu, "daha açık mı konuşmalıyım", gerçekte felsefeciler arasında öyle olunmak zorundaydı, çünkü Baubo dışı cinsiyet organı demekti, bu da en terbiyesiz biçimde kendini erkeklere kısa, yararsız bir bilgiyle alaycı bir

şekilde uzatan kadın cinselliğiyle ilgiliydi. Baubo *a priori*, *a posteriori* olarak zeki filozofa dünya bilgeliğinin başlama nedenlerini sunan ve gizleyen kadınlık demekti (vulva). Ama diğer çocuklardan daha fazla bilgisi olan, bir ebenin oğlu Sokrates'in, erkekler ve ruhlar için doğum yardımcısı olduğu nasıl anlaşılmalıdır?

Şimdi ben, Sokrates'in sırrının, onun Batılı düşünce geleneğinde kendinden söz ettiren o yaşlı kişinin en son erkek çocuğu olduğu düşüncesinde gizli kaldığına inanıyorum. Sonraki tinsel kahramanlarının hepsi, tüm bilgileri dışiliğin kökensel soyutlama yeteneğinden oluşan baba kuzularıdır. Genelde doğum üzerinde düşündüklerinde, Sokrates'in izinde gidenlerde artık Baubo bilinci yoktur. Onların öten leyleğinin adı nedenselliktir, bundan sonra artık nedensellik çocuklara sahip çıkıyor ve onu yeterli nedenlerle annenin varlığına atıyor; atılmışlık kazası geçirmiş kişilerin büsbütün yabancılaşmış dünyada kendi durumlarından mutlu olamamaları kimi şaşırtır. Ama Sokrates'te durum o aşamaya gelmemiştir. Ruhların doğurtucusu olarak son bir defalığına annelikte bilge bir konumla ayırcı bir şekilde sözde babalar ve sözde oğullar arasında oynayan kuramsal bir okul yönetimi arasındaki dengeyi savunur. Bu nedenle Sokrates hırslı, aşırı ussal oğullarla ilişkilerinde, diyalektiği altında görüşlerin, fikirlerin, kafadan doğan her şeyin öldüğü katil ebeye dönmek zorundadır. Ruhun dünyaya, en iyi şeylerimizin kendine ve başkalarına gelebilmesi için, hiçbir belirleyici düşünce ve hiçbir olumlu ikna onda yuva kurmamalıdır. Bu tür yerleşmelerin izini sürmek için Sokratik doğurtma sonuca gidici, ortaya çıkarıcı ve yıkıcı bir şekilde hareket eder. Onun amacı, sohbet dostlarını,

her şeyi kuşatan aydınlık bir hiçbir şey bilmemenin alanına götürmek ve onları önceden edinilmiş tüm hazır fikirlerin savunulamazlığına ve yüzeyselliğin bilincine varmaya zorlamaktır. Popper'den nerdeyse 2500 yıl önce Sokrates, insanın hiç bilmediği bir bilimi öğretti. Bu olay için fikir tarihçileri, hiçbir şey bilmemenin özgür yanının yeni bir bilim vurgusuna karıştırıldığı, şivenin bilim içine yeniden sokulduğu hiçbir şey bilmeme bilgisinin yanlış anlaşılmış anlatım biçimi olduğunu belirtirler. Bu, Platon'dan Hegel'e ve bugüne dek bilim-güçtür-fenomeninin bütün oyun şekillerinde böyle oluşur.

Bayanlar ve baylar, Sokratik doğurtmanın konuşulmamış işleyiş biçimi şimdi kendini açığa vurabilir: Ruh için doğum yardımı, hiçbir şey bilmemenin kararsızlığına tekrar düşüldüğü çıkışı olmayan durumlarda etkili olur. Düşünen "bir defa daha"yı bilmiyorsa, artık bilgelikten o kadar da uzak değildir. Paradoksal bir şekilde düşünenlerin ruhu, içinde dünyaya dönük fikirlerin tutulmadıkları ceninle ilgili bir olumsuzlamaya aktarıldığı zaman saf bir şekilde dünyaya gelir. Doğurtma bununla birlikte bir ceninleştirme davranışdır. Bilme üzerindeki vurgu bu nedenle çok önemlidir, çünkü kendini "gerçeğe teslim etmeyen bir ruh, bir biçim almak zorundadır; bu biçim, doğmamış olmanın ve dünya deneyimiyle kendini bilmenin koşullarında henüz oluşmamış düşünceyi kendi ceninleştirme a priori olarak anımsatır. Bu, Platoncu hastalık tablosundan çok başka bir hastalık tablosudur; buna cinsel içerikli bir hastalık tablosu da denilebilir. O her nesneyi aşan özleme geri göndermedir. Cinsel hastalık tablosu doğuştan elde edilmiş fikirlere yol açmaz, o her türden fikirler ve düşüncelerden oluşan doğum öncesi kusursuz bir

özgürlüğü güncelleştirir. Mantiğa uygun bir şekilde cinsel anımsama çabaları, doğum sancıları hazırlar. Olumlu delillendirmeler en iyi durumda kızgın kafalar oluşturlarken, en kötü durumda da savaşa neden olurlarken, olumluluğun kabuğundan meydana çıkış, doğum sancıları hakkında bütüncül bir anı oluşturur. Çünkü ceninle ilgili kesintisizlik, kendini gün ışığında bilinçli bir yaşam içinde yeniden oluşturmada önce, ilkin doğum unutkanlığı durumlarında düşünmek ve hissetmek gerekmektedir. Cinsel hastalık tablosunun macerasına derinlikli olarak dalan öğrencilere Sokrates, tecrübeli biri olarak şunları söyler: "...bu nedenden ötürü benimle dolaşanların durumu doğuranların durumuna benzer: Çünkü doğum sancıları çekiyorlar ve gece gündüz kızgınlıktan başka bir şey bilmiyorlar. Ve bu doğum sancıları, sanatımı canlandıracağı gibi, onu bitirebilir de. (a.g.y., II/s. 575)

Benimle dolaşanlar- bu anlatım, sağlık eğitimi veren birinin, *ante litteram*³ bir psikanalitikçi gibi, olanaksız arzuların uzmanı olarak kendini ortaya koyduğu bir felsefe raporundaki özellikler üzerine bir bilgi içerir. *Diğerlerinden daha kızgın olmak:* Kadınların doğum sancılarında, yetişkin erkeklerin bilinç eksikliğinde dünyaya geliş, genellikle içten bir hareketle yeniden oluştuğunda, bu, acının yalnızca bir bölümünün ortaya çıktığına işaret eder. Kadınlar öteden beri *sıkıntıda olmaya* bir yanıt bulabilmek için dünyaya çocuk getirme eyleminden kaçarlarken, eril bilinç dünyaya gelme zorunluluğu içinde görünür.

Sokrates, bu trajik sahnede kırsal bir alanda hareket edebilen son büyük Avrupalı düşünür gibi görünüyor.

3 Ante litteram: Harften, edebiyattan önce. (ç.n.)

Theaitetos'daki ebelik konuşmasını, harfi harfine Sokrates'in son aşamada alaycılıktan uzak bir kendini bilgilendiriş olarak okuduğumuzda, sözü edilen bu sağlıklı eğitimcisinin çoktan terk edilmiş trajik uygulaması üzerine bir bakış açısı ortaya çıkar. Kim ki Sokrates'le tartışıyorsa, yaşamında çıkışsızlığın getirdiği o yarığın iyi kapanmadığını görmesi için kahraman olmasına gerek yoktur. Sokrates, eril bilinçlerin dünyaya gelmesinin inisiyatifli güncelleştirmeleri olmadan, ihmal edilmişliğe yargılı olduğu arkaik bilgilere sınımsız sarılan son Avrupalılardan biridir, bu yüzden Tanrı tarafından, genç arkadaşlarına doğum yardımında bulunması için zorlanır. Felsefe, bugüne dek pek saptanmamış bilimin, yetişkin olmanın ve ortak varlığın "ayrımli duruma" bir geçiş yöntemine döner.

Avrupa tarihinin, fallik evrenlerin düzenlenmesine ve dışıl olanın hastalanmasına neden olan başka bir yöne girmesi gerektiği, kendini Sokrates'in usta-öğrencilere açtığı yolda gösterecektir. Platon, doğum yardımı ilkesini ancak değişmecesel olarak kullanmıştır. *Politeia*'daki⁴ mağara temsili, Avrupa dünya-tarihinin gizli bir programını içeriyor; aynı zamanda bu metafizik allegoriler halinde Sokratik doğurtmanın çevirisine bir tanıklıktır. Gerçi Platon, Sokrates'teki bilincin çevriminde her şeyin doğum ve doğurtma ekseninde döndüğünü belirgin bir şekilde bilir, ama yine de Platon'un başlangıç mağarasını buluşu ilk anlarda sapıkçadır; mağaranın kendisi bile Platon'da imgelerin oyun cehennemine döner, ceninle ilgili olumsuzlamanın kusursuz alanı ateşlerle ve gölgelerle yanıltıcı bir şekilde aydınlatılır, çılğın özne-nesne bağıntıları metinde anne karnı

4 Politeia: Devlet (ç.n.)

olmama varlığını doğurur. Üstelik mağara sakinleri, taş duvarlarda gölge sinemaya gözlerini dikip bakan zincirlenmiş köleler olarak temsil edilirler. İnsan, olanaksız bir şekilde bu mağara temsiliinde köklü bir rahim korkusu belgesinin varlığından ve aynı şekilde ceninle ilgili sürekliliğin ortaya çıkarılması işinde bir başarısızlığına tanıklık olduğu sonucundan kaçınmaz. Hiç kuşkusuz Platon, ceninle ilgili düşünceli mutluluk avlusunda *kesinlikle* felsefe yapan esrimişlere dönüşmekle Sokratik etki altında böyle bir çabayı üstlenmiş oldu. Girişimlerinden çıkardığı sonuç, korkudan esrimeye doğru yöntemsel açıdan yol gösterici kaçış ve o parıldayan ve birleştirilmiş olandan fikirler gerçekliği öğretisine ontolojik olarak eklemelenmeydi. Gerçek dünyanın fablı, başlangıçtan beri doğum korkusu için bir örtülü düşünceydi. Sokrates, nerede fikirlerin doğurtulması yoluyla bir içkinleşme örneği vermişse, Platoncu kendinden geçiş, ussal bir düşkünlüğün şemasını geliştirir. O zamandan beri felsefe ve aydınlanma, usdışı olmaktan çok, kendini ussal kötü ruhlara kaptırma seçiminin parolalarıdır.

Sokratik doğurtmayı, ceninleştirme tekniği olarak yorumlarsak, -eğitim olarak değil- bu durumda nerdeyse tüm sonraki okul filozoflarının Sokratizm'den dönüşlerinin nedeni de açıklığa çıkar: Özellikle Platon'un ve Aristoteles'in akademik başarılarından sonra hiçbir şey bilmeme "durumunu" özerk bir onaylama olarak devam ettirebilecek hiç kimse kalmadı. Hiçbir şey bilmeme motifini kaba bir yöntemle çeviren kinikler bile doğurtucu olumsuzlamayı saf haliyle yeniden üretmeye yanaşmadılar. Aristoteles'te ise zarlar kesin bir şekilde bilgiden yana ve Amathia'ya karşı düşerler. Ancak Orta Çağ'ın birkaç mistikçisi, içsel yoksulluk ve

olamayış öğretileriyle uzaktan Sokrates'in "bulunduğu yere" yaklaştılar; çağdaşların arasında ilkin Nietzsche, elimize süngerini verip, tüm okyanusu ona çekmememizi isteyeninin Sokrates olduğunu söyledi; ama bu süngerde hiçbir şekilde dölöşi ile ilgili ufuksuzluğun olumlu bir şeyini göremedi.

Platon'u olumlayan ve olumlamayan yaklaşımlardan yanılığıya düşmeyen biri de yeni Sokrates yorumcularından Michael Landmann'dır. Antik psikoloji üzerine yaptığı bilimsel çalışmalarda Sokratik olumsuzlamanın bağımsızlığını vurgular; Antik doğurtma ile çağdaş psikanaliz arasındaki zorlayıcı koşutlukları kanıtlar; Antik doğurtma ceninle ilgili derinliklere giderken ve terapötik hırslar yerine psikolojik hırsları korurken, psikanalitik doğurtmanın, yüzeysel oedipal tabakalarda işlem yaptığı, bu yüzden terapötik ciddiyeti geliştirdiği doğru olabilir. Landmann, hiçbir şey bilmeme motifini doğru biçimde açıklamıştır: "Hiçbir şey bilmeme Sokrates'te bilimin yalnızca sağlam bir temeline dayanmaz, bu, orada ve burada takınılacak bir tavır değildir, tersine onun için genel bir davranıştır. Sokrates, yalnızca dağınık ve yorumlanmamış olanları görmez, tersine büsbütün yorumlanmamış bir dünyada durur." (*İspat Etme Sanatı ve Doğurtma, Antik Psikoloji Üzerine Dersler*, Bonn 1950, s.11) Bu şekilde Sokratizm özü, nesnesiz bir bilgidir. Sokratik diyalektiğin sırrı, kendini mutlak içsel-oluşun mutluluğuında gösteren ceninle ilgili olumsuzlamanın yeniden harekete geçirilmesinde yatar. Sokrates'ten beri Avrupalılar da, insanlar için kaba bir olumlamaya düşmeden, tam bu dünyalı olmak gibi sıkıntısız bir olanağın olduğunu bilebilirlerdi: "Oldum, ama kendime sahip değilim", Landmann bunun kolayca usa uygun hale

getirilemeyecek bir eğilim olduğunu anlıyor.

“Her şeyin bilgisi, insanı rahatlatan bir şeye sahipse, bunun tam tersi olarak hiçbir şeyi bilmeme de, yüksek derecede rahatsız eden ve yeterli olmayan bir şeylere sahiptir. Şu söylenebilir: Biraz korku; çünkü o, hiçbir şey bilmemenin, bizleri onunla ilişkiye sokan tehlike olasılığının her anında, bilinmeyenin kara deliğinden üzerimize hızlı bir şekilde gelebilir ve bizleri yakalayabilir. Bu yüzden çoğu kişi, bu deliğin görüntüsünü görmemeyi alışkanlık haline getirmiştir. Bakışlarını hemen ondan çekerler ya da onun yerine, yapmacık da olsa, bilimsel bir görüş ortaya atarlar. Bunu yapmak için, bildik entelektüel bir rahatlık ve güç gerekiyor; evet, ciddi ciddi bu delikle uğraşmak ve onu gözden kaçırmamak cesaret gerektiriyor.” (a.g.y., s. 9)

Bayanlar ve baylar, görüyorsunuz ya, insan felsefi olarak özellikle hiçbir şey bilmemekten bahsetmek istemiyorsa, o zaman alışıldığı üzere *değişmez* nitelikleri de devreye sokması gerekiyor. (Belki de en iyi şekilde felsefe yapmak, eleştirel bir baubolojiden daha da ileri gitmez. Ve bu Shankara, Platon, Plotin, Hegel ve Bloch’la birlikte baubolojik sağda; Sokrates’le, Nagarjuna, Eckhart, Heidegger, Rank ve Derrida ile birlikte solda dal budak salmaz mı?)

Şimdi koşullar, bayanlar ve baylar, beni yeniden saate bakmaya zorluyor. Bölümü bitirirken Sokrates ve eleştirel kuram üzerine birkaç söz söylemek istiyordum. Yeniden Nietzsche’nin Sokrates’e karşı biyo-olumsuzluk kuşkusunu ve onun ahlaksal-kuramsal düşüncelerine karşı uyarılarını anımsatıyorum. Nietzsche, öğrenildiği gibi, kendinden olağanüstü

bir baba kuzusu yaratmak için her şeyi denemişse de, yeni felsefenin adı anılmaya değer ilk ana kuzusudur. Ana-kuzusu-nitelikleri, onun entelektüel fizyonomisinin tüm inceliklerinde kendini gösterirler, ilk olarak onun metafizik karşıtlığı seçiminde, psikolojik-dedikoducu sevimli temel davranışlarında, gebelik fantezilerinde, çok anlamlılığı övmesinde ve en saf mantıklı feminizm sayılan jenealojik düşüncüyü yeniden bulmasında kendini gösterirler. Görüldüğü üzere şimdi postmodern ana kuzusu Nietzsche, büyük bir şiddetle arkaik sonrası ana kuzusu Sokrates'e çarpar. Nietzsche'nin Sokrates hakkında kızarak, "Sokrates, trajedinin özünü anlamamıştır" biçiminde ortaya attığı şeyi duyduk. Gerçekte ise Sokrates ve Nietzsche doğrudan doğruya aynı trajik yapının biri erken biri geç tanıklarındırlar. Daha yakından bakacak olursak, bir oğul olmanın trajik davranışlarının özünü olanaksızlıkta görürüz. Yüksek kültürde oğulların durumu, tümünden başarı sözü veren çıkmazlardır; dahası kadınlar, bir kız çocuğu olmanın olanaksızlığıyla yüzleşmeye başladıklarından beri, kız kardeşlerin trajedisi bugünlerde sadece belirginleşmeye başladı. Sokrates'in olanaksız erkek çocukla ilgili trajik konusu için, Nietzsche'nin yanıt derinliklerinde aynı değer de gözüken, bazı açılardan insan severlikte ondan daha da üstün olan bir davranış ortaya koyduğunu düşünüyorum. Bir papaz kızının çocuğu olarak Nietzsche'nin, kendisini dünya çocukluğundan uzaklaştıran ve dünyanın tüm suçsuzluğu içinde korkunç bir şekilde oynayabilen sıradan bir üstoğul olarak üstün-insanı eğittiği yerde, ebenin oğlu Sokrates de ileriye gören ve doğurtan, dölülle ilgili olumsuzlamalarda

dünyada haksızlığın izini ve arkasından gelecek tamamlayıcı şiddeti yok etmeye çabalayan insanı eğitir. İnsanüstü dünya çocuğu, kendiliğinden yuvarlanan oyuncul bir yıkıcılıkla dünya arenasından hızla geçen mutlu bir gülle gibi kendini doğurtur. Kendini aydınlık hiçbir şey bilmemenin içine geri çeken Sokratik yöntem, yeni-dünyasal etki zincirlemelerinin nedenlerinden yetişkin-çocuksu çekimsellik öğrenir. Onun olumsuzlaması, ruhları olumlulaştırılmış dünyadan kişilikler arası gerçekleştirilen savaşların sahnesinden geri çekmekten başka hiçbir anlam taşımaz. Bilgeliği derin bir dünya çekincesinin bilgeliğidir. Bu çekince ise hiçbir öteye, hiçbir aşkınlığa seslenmez, tersine her bireyin doğum hakları sayılan olumsuzlamanın doluluğuna seslenir. Olumlu düşüncelerin körlük ve şiddet ilişkisine yönelik Sokratik uzaklık, yaşamdan vazgeçerek kazanılmaz, tersine bizim için en iyi olanın, bilimin, istencin ve yapabilmenin çizgisinde yer almadığı, tersine yapabilmenin ve istemenin de rahat ve kararsızlıkta olduğu her şeyi kuşatan hiçbir şey bilmemenin bilgisiyle kazanılır. Sokrates için bu yüzden olumsuzlamanın yolu tek başına hâlâ açık durur. Bu yol, Sokrates'i dosdoğru Atina'nın spor alanlarındaki gençlerin yanına, Attika'nın parıldayan gençlerinin yanına götürür. Sokrates'in oralarda ne aradığının bilincine varan kişi, Hölderlin'di: "Kim derinlikli düşünürse, en canlı olanı sever".

Bayanlar ve baylar, bugünkü dersimi Sokrates'te eleştirel kuramın kurucusunu gördüğümüz saviyla kapatmak istiyorum. Onun eleştirel bakışı, ne yaşamdan nefret yoluyla, ne aşırı duygusallık ve ne de umutlarla kazanılır, tersine biyo-olumlamayla, yanıltıcı olmayan

ama dölütle ilgili bilinmeyen bir dünya çekincesiyle. Eleştirel kuramın ortaya çıkmasını sağlayan, eleştirinin felsefe olarak sağlam temelli, antropolojik açıdan da güvenilir ilkesi, Atina'da bulunmuştur. Lütfen bayanlar ve baylar, eleştirel kuramın bir Frankfurt özelliği olduğunu ileri süren söylentilere inanmayın. Frankfurt'un çağdaş bağlamda eleştirel bir kuramın gelişmesi ile ilişkisi, ancak Kudüs'ün bir dış mahallesi olması durumunda olasıdır; ben, gerçeği Frankfurt eleştirel kuramının ifadeleriyle betimleyebilmek için, insanın dünyadan yeterince uzak, sahip olduğu tek yer olan Kudüs'ten bahsediyorum. Ama bu kutsal Kudüs, -başka türlü de ifade edemiyorum- Sokrates'in dölütle ilgili Atina'sı üzerine suçsuz bir repliktir. Bütün yüksek kültürlü ilişkilerde ortaya çıkan bir oğul olma olanaksızlığı, Frankfurt'ta birkaç kuşak önce devam eden dikkate değer çözüm denemesine neden olmuştur. Bir deneme, gizli İsevi esinlerle yaşamaktadır. Frankfurt'un çözümü, ne Nietzscheci-olumlu ne de Sokratik-olumsuz şekilde sonuç verdi, o aksiyoma dayanan orta yollu bir İsevi-sankide'yi hedefliyordu: "Var olan dünya kötülükle doludur, ona dek ulaşan tek ışık demeti bizler için, onu gördüğümüzde gelecekte de onun başka türlü olmayacağı görüşünü formüle ettiğimiz parlaklıklar halinde belirir" bundan da Frankfurt'ta şimdiye dek yalnızca bir sanki-de-eleştirel kuramının oluşturulduğu sonucu ortaya çıkar; sosyolojik temelde bir etik değer olmayı isteyen genç Frankfurt Okulu, kasıtlı olarak üzerinde eleştirel kuramın bir sorununun kendini empatik anlamda ortaya koyduğu düzlemlerde hareket etmediğinden, doğaldır ki ben, eski Frankfurt Okulu'ndan bahsedeceğim. Bu ise şuna neden olur:

Felsefi geçerliliğe sahip olmak için tanrıbilimsel yanının olmaması gereken dünya-takışması fikrinin kendisi, Frankfurtlu düşünürlerin çalışmalarından sonra da yıkıcılığın ve yapıcılığın, reddetme ve katılmanın ölçütleri gibi dayanaksızdır. Bayanlar ve baylar, konuşma şeklimi yanlış anlamayın, ama gökyüzü her türde kuram için olası en iyi yaşama alanıdır. Ama dünyanın ve toplumun eleştirel bir kuramını gerçekleştiren ayrımın geçerli bir “ilkesini” ortaya koymak için felsefe, ilkin okyanussal olumsuzluğa giden Sokratik deniz yolunu yeniden keşfetmelidir. Dölütle ilgili olumsuzlamanın aydınlığında ancak bu tarz eleştirel bir kuram fikri anlaşılır olur: Dölütle ilgili dünya çekincesi, bizlere büsbütün bu dünyadan sayılan bu-dünyadan-olmamanın bir biçimini, aşkın olmayan bir aşkınlığı gösterir ya da felsefi olarak kesinliği belirten motifi dillendirecek olursak: Metafiziksiz ontolojik bir ayrımı gösterir.

Bu yüzden böyle anlaşılan Atina'nın eleştirel okulunda, içinde eski Yunan gizli kültlerine ilişkin dinsel motifli oyunlardan alınan esinin izlerinin büsbütün kaybolmadıklarına ve şimdiye dek gün yüzüne çıkarılamamış bir potansiyelin saklı kaldığına inanıyorum. Ataerkil dünya yaşının ütopyaları, iyi babalığın sözverileri gibi öldükten sonra, ana kuzusu erkelerle ana kuzusu kızlar arasında yeni bir konuşmayı harekete geçirme zamanı gelmiştir. Bazen bizim kuşak için olumsuzlamanın sorularında en çok şeyin öğrenileceği ana kuzusu Adorno ile bir ebenin oğlu olan, olumsuz bulmacası kendi döneminde olduğu gibi yaklaşık iki buçuk yüzyıldan beri yine çözülemez görünen Sokrates arasında geçecek bir konuşmanın rüyasını görüyorum. Bu şehirlerin desteğiyle ortaya çıkacak tarihsel yapıya yönelik soruyu

yeniden sormak için, sözü edilen düşünürler arasında ki dünya-tarihsel konuşmanın yeniden yaşam bulması gerçekleşebilir. Geometrik biçimlere önem veren sanatsal akım ile Kinizm arasında zamanımızın ruhunun merkezinde etkili olan kutsal ittifakı bozmak için, böyle bir konuşma uygun olurdu diye düşünüyorum. Günümüzde zamanın ruhu olarak adlandırılan şey, tüm iyi doğum ruhlarından uzaklaştırılmış olarak kendilerini içi boş devingenliğe yargılı hisseden ahlaksızlaştırılmış erkek çocukların fare koşusudur. Gelecekte eleştirel bir kuramın tarihinde belirleyici ölçüt olabilecek konu, ancak fikirlerin dışlanması ve içselleştirilmesi ötesinde eski Asyalı dölüt bilgisinin sonsuz kıtasına karşı çıkmak için Batılı olumsuzlamanın aktarımları yeterince kendi değerlerinden emin olduklarında açılabilir. Yine de oraya kadar henüz katedilmesi gereken çok yol var ve böylesi bir karşılaşma için dilsel, psikolojik ve sosyo-kültürel önkoşullar, her ne kadar son zamanlarda belirtileri çoğalmışsa da şimdiye kadar yerine getirilmedi.

Bayanlar ve baylar, gelecek dersimde doğurtmanın poetikası üzerine konuşacağım. Bu arada ölümlü Sokrates karşılaştırmasını biraz değiştirmek istiyorum. Sizler onu kuşkusuz biliyorsunuz: Bütün insanlar ölümlüdürler. Sokrates bir insandır. O halde Sokrates de ölümlüdür. Öbür derste duyulacak biçimlenmesi küçük bir değişiklikle şöyledir: Bütün insanlar doğmuşlardır. Sokrates doğmuş bir doğurtucudur. O halde Sokrates... -diğer derste cümlede eksik kalan yerin ne olması gerektiğini açıklayacağım. Ama büyük olasılıkla o zaman bunu sizler zaten bilmiş olacaksınız, çünkü bu sefer Paskalya'yı aşan bir düşünme süremiz var.

4. Doğurtmanın Poetikası

Bayanlar ve baylar, Frankfurt şehri, Main kenarında değil de Ganj'da bulunsaydı, o zaman bugün ödevim büyük olasılıkla daha kolay yapılabilirdi. Yorucu bir şekilde felsefi bir varoluş kavramını açıklamama gerek kalmazdı, dünyada-oluşumuzun fenomenolojik tanımlaması için çaba harcamak durumunda kalmazdım, Latince kelime ekzistenz'in (varoluş) kendisini Yunanca olan ekstase'de (dışa çıkma olanağı) yansıttığını açıklamak durumunda olmazdım; olağan olanda dışa çıkışsal olanın ve dışa çıkışsal olanda da olağan olanın temelinin sağlam kurulması üzerine de fazlaca görüş ortaya atılmasına da gerek kalmazdı ve ayrıca Hindistan televizyonunun kayıttan sorumlu saygıdeğer yöneticilerinin hoşnut olabilmeleri için de böyle doğal olmayan bir şekilde anlaşılır konuşmak durumunda kalmazdım. Ganj'da yer alan Frankfurt'ta şimdi akşam

meltemleri eşliğinde, mango ağaçları altında otururduk, sofuların kutsal nehre dalıp yıkanmak için aşağı indikleri Ghats'lara doğru bakardık, dışarda açık suda durmadan eşyalarla bağlanmış, insan bedeninin biçimlerini temsil eden paketleri yüzerken görürdük; hava, ölüleri ve yaşayanları anımsatan seslerle ve kokularla kaplı olurdu, güneş derin bir şekilde nehrin üzerinde dururdu ve ben bir öykü anlatarak sizlere konuşmaya başladım. Ah, Ganj'daki Frankfurt'ta öyküler hiç kimsenin tekelinde olmazdı ve sizlere Tanrı kuşları hakkındaki öyküyü anlattığımda bu anlatı gelenekleştirilmiş bilgeliğin güncelleştirilmesi olurdu, bir başkasının yapısından çalınmış olmazdı. Aranızdan çoğu bu öyküyü büyük olasılıkla tanıyacaktır, çünkü Ramakrishna bunu sıklıkla anlatmıştır, Swami Muktananda bunu anlatmıştır, Sri Aurobindo bunu anlatmıştır ve bunların dışında yüz kişi daha, hepsi kendi anlatım biçiminde; dilsel aktarımların geçişlerinde özgün olanla kopya arasında bir ayırım olmadığından, yeniden anlatımlar ilk anlatımlar kadar özgün olduğundan ve her yeniden üretim de bir ilk oyun sayıldığından, hepsi de kendi yöntemiyle doğru olarak anlatmışlardır. Yine de bayanlar ve baylar, bu öyküyü anlayıp anlamadığınız konusunda hiçbir zaman emin olamayacağınızı önceki aktarımlardan bildiğinizden, öyküyü yeniden merak edersiniz. Himalaya'nın doruklarından daha yüksekte uçan kuşların efsanesini anlatırdım. Ölümsüz olduklarından dolayı adları Tanrı kuşlarıdır. Bir kez olsun havadan yere doğru süzülürlerse, dünyanın güçlü çekimiyle karşılaşır. Tamamıyla kendilerine yettiklerinden dolayı beslenmeye gereksinimleri yoktur. Hiç yere iniş yapmazlar, kaldıkları yer yalnızca gökyüzünün en yüksek bölgeleridir, özgür

yüksekliklerde uyurlar, kendi mutluluklarının göbek bağından gereksinimlerini karşılamaya güçleri yetiyormuş gibi özgür göğün altında ve özgür yeryüzünün üstünde olmaktan mutluluk duyarlar. Tanrı kuşlarının yaşamlarında tehlikeye düştükleri tek an ta başlarda, dünyaya gelirken yaşanır. Çünkü yeryüzüne bağımlı olmayan varlıklar olarak Tanrı kuşları, yumurtalarını havada bırakırlar. Yumurta en yüksekten yere doğru düşerken güneş onun üzerine kuluçkaya yatar. Anne yeteri kadar yükseğe çıkmışsa, yavrunun kuluçkadan çıkmasına kadar süren zaman, gökyüzünden yere doğru düşen yumurtanın yeryüzüne düşmeden parçalanmasına yeterlidir; Yavru Tanrı kuşu daha havadayken yumurtadan kurtulur, düşüş rüzgârını tüylerinde hisseder, kanatlarını açar ve yeniden yükselmeye başlar. Böylece o eşsiz ve benzersiz kuşların türüne yeni bir örnek daha katılmış olur.

Ama bütün yavrular yeryüzüne düşmeden önce kabuklarından çıkacak ve kendilerini göğe atacak kadar şanslı değildir. Belki de anne Tanrı kuşu, yumurtlarken gerekli yüksekliğe çıkmamıştır, belki de bulutlar güneşi kapatmış ve düşen yumurtaya yavrunun kuluçkadan çıkması için gerekli ısıyı sağlayamamıştır; ne olursa olsun Tanrı kuşu yavrularının kendilerini yumurtadan kurtarmaları için zamanının yetmediği durumlar az da olsa gerçekleşir. Yeryüzü korkunç bir şekilde yaklaşırken ağırlık artar, düşüş hızlanır ve kuşun sıkıştırılmış bedeni kirece benzeyen kabuk içinde tutuklu kalır. Yavru, korkulu bir şekilde dışarıya çıkmak ister, ama artık çok geçtir, yeryüzü korkunç bir emişle düşen yumurtayı aşağıya, kendine doğru çeker ve böylece hiçbir zaman olmaması gereken ve yine de

olan şey gerçekleşir; yumurta yere çakılır. Çarpılmış bir şekilde yavru, parçalanmış yumurta kabukları içinde durur, zamanında yumurtadan çıkmayı başaramadığını anlar, şimşek tarafından çakılmış, aydınlık ve ağırlıklar tarafından acıklı bir şekilde sarsılmış olarak kolu kanadı kırık bir şekilde yerde yatar. Artık hiçbir zaman uçmayı öğrenemeyecektir. İlk şaşkınlığı atlattıktan sonra, bütün gücünü bir araya toplar, yerde uçmayı dener, sonra ağırlığından dolayı ümitsizliğe kapılır ve en azından tek başına yürümeyi öğrenmeye çalışır. Bu çoğu zaman başlar. Düşen Tanrı kuşlarının bazıları ilerleyen yaşamlarında kendi türlerinde olanlar için doğrulup yürümenin ne kadar da önemli olduğundan bahsederler. Ama bu dikey kuşlar her ne kadar yeryüzünde koşuşup dursalar da, kendilerinde bir şeylerin eksik olduğu duygusunu hiçbir zaman üzerlerinden atamayacaklardır. Belleklerinin gizli köşelerinde, bir zamanlar şimdilerde yoksun kaldıkları başka olanakların da açık olduğu bir önsezi yaşamaya devam eder.

Bayanlar ve baylar, sizlere Ganj'daki Frankfurt hakkında, mango ağaçları altında anlattığım öyküyü naklettim. Anlattığım bu öykünün tümünü, içine durmadan yeni ipliklerin eklendiği felsefi bir masal halısı gibi ayrıntılı bir şekilde süslediğim konusunda bana güvenebilirsiniz. Örneğin, sonunda uçmayı yeniden öğrenen yeryüzü kuşları üzerine bazı iç içe öyküler anlatabilirdim, aralarına da Ramana Maharshi ve Usta Hakuin hakkında, Johann Gottlieb Fichte ve Rabbi Derrida hakkında, Hindistan gece yarısı çocukları ve Kaliforniyalı *high-noon-children*leri¹ hakkında çözümsel ve mistik

1 High-noon-children: Öğleüstü çocukları, zirve-, doruk-çocukları. (ç.n.)

yorumlar katabilirdim. Bu ara çoktan hava kararırdı ve Ganj suları üzerinde denize doğru yol alan ruhları anımsatan küçük yağ lambaları sürüklenirlerdi. Dinleyiciler yavaş yavaş dağılırlardı, şehrin sokaklarında kaybolurlardı, arkasından aç beyaz mandaların, çöplüklerde yenebilecek atıklar aramaya başlamak için ortalıklarda amaçsız gezindikleri an gelirdi. Doğal olarak dinleyicilerin çoğu öyküyü hemen unutacaklardır, yalnızca biri ya da birkaçı kürek kemikleri arasında bir çekme duygusuyla eve giderdi. Ganj'daki Frankfurt halkı bir şeyden bazen çok kolayca etkilenebiliyorlar, en tuhaf hayali fizyolojileri kendilerinin kılabiliyorlar; bu öyküden sonra belki de onlardan bazıları sırtlarında kanatlardan kalma körelmiş parçalarının belli olduğu şaşmaz duyguya sahip olacaklardır. Gerçi bu olanaksız bir şeydir ama yine de bu yanlış anlaşılmayan işaretlerle kendini gösterir. Böylesi bir gecede, bazıları sabah saat üçe değin yatakta sağa sola dönerek, uçamamanın verdiği uykusuzlukla yatmakta zorlanırlardı.

Main'daki Frankfurt'ta bu türden sahnelerin düşünülmesi güçtür. Bunun nedeni, bu Frankfurt'ta dindar ya da düşünen insanların olmadığından değildir. Kendi bildikleri biçimde Main'ın insanların yüce şeylere karşı canla başla çalışarak ilgi göstermeleri Ganj'dakilerle aynıdır. Bir ayrımla; burada insanlar Main sularına dalmazlar. Zaten çevre bilinci eleştirilemezliğin bu tür davranışlarını yasaklar, bu saatlerde büyük banka Brahmanları dengelemlerinde dinsel inançlarına uygun bir biçimde dalarak yıkanışlarını gerçekleştirirler. Para kaynaklarının neden kutsal ırmaklar olmayacağını anlamak güçtür. Kültür antropologları kısa zaman önce, Frankfurt'un merkezinde (Frankfurter City) ve

Main-Taurus çevresinde egemen olan yaşam biçiminin parasal-enformatik panteizm olarak geçerli olduğunu, bunun da, burada yalnızca yerel tapınma biçimi olmadığı, tersine bir dünya dininin Hessen yöresiyle ilgili bir oyun türü olduğu sonucunu verdiğini saptamışlardır. Şimdiye dek görülen tüm yüksek kültürler gibi Frankfurt-Main uygarlığı da, akıcı ögeye göre belirlenmiştir. Mısır'dan, Mezopotamya'dan sonra Main'da bir para ve gösterge akışı kültürü oluştu. Bu kültürün yükselen belirtileri yılda bir gerçekleşen kitap fuarı ve sürekli kutlanan hesapları tutulmuş diğer fuarlardır. Ganj'daki sahnelerin Main'da düşünülmemesinin nedeni de bunda yatar. Main yöresinin kültürü, herkesin giremediği bir hesaplı kaydetme kültürüdür, burada kitap sanatı kurbanlarını ister. İnsan, suya bakmak ve öyküler anlatmak için saatlerce ağaçlar altında oturamaz. Burada Doğulu uçuş rüyalarına ilişkin bir yer bulunmaz ve dilsel olana dayanan şeylere zaman yoktur; birileri onları kitap gerçeğinden bir başka gerçekliğe çevirme çabasını gösterdiğinde, ancak o zaman gerçek görüşler için sahnelerde eksiklik oluşur. Kayıt kültüründe şeyler bir kitaptan bir diğerine doğrudan aktarılır, bütün yaşam başka hesaba geçirmez, kaydedilmeyen şeylerin büyümesini engellemek için aradaki açıklık fazla tutulmaz. Main'daki başka hesaba geçirme kültürünün üyeleri, uçmayı başaramadıklarından dolayı da uykusuz geceler geçirmeyeceklerdir; ne de olsa onlar, bankadan para çekme söz konusu olduğunda, tamamlayıcı uçuş pistleri kurma yetenekleriyle ünlüdürler.

Ama burada memleketlerinde de insanlar artan sayıda uykusuzluk deneyimini yaşıyorlar. Doktorlar, bu feno-

menin son yıllarda neredeyse bir salgına dönüştüğünü, dört ya da beş kişiden birinin buna yakalandığını söylüyorlar. Yazarlar için bu, umutları uyandıran bir haberdur. Bayanlar ve baylar, şunu tartışmaya açıyorum: Uçamama duygusu yüzünden uykusuz kalan insanlar varsa, o zaman uykusuzluğun yardımıyla uçamama duygusuna çarpan insanlar olmalıydı. Buna “söz çevrimi” deniyor. Örneğin ruhsal acı, alışıldığı üzere içerdiden dışarıya doğru, duygudan gözyaşına doğru yol alır. Ama bunun tam tersi de söz konusudur: *Coq au vin* için mutlu bir şekilde soğanlar doğranıyor, soğan sıvısı gözün zarını etkiliyor, gözyaşı geliyor, iyi moral bir çırpıda kayboluyor ve bu ara insan ağlama halinde olduğundan dünyanın tüm acılarını hissetme durumunu ayırımsıyor. Bu çeşit tepkiler yoluyla uykusuzluk, felsefenin verimli bir alanı olmaktadır. Gece, ontolojinin annesi olduğundan dolayı, felsefi düşüncenin yalnızca uykusuzluklarda derinlik kazandığını söyleyecek kadar ileriye gidiyorum.

Her şey sessiz, yalnızım, yalnızca saatli bomba gibi tıkırdayan uyanık oluşluğum ve onun karşıtı, beni suskunluğa iten ve vahşiliğe çağıran o karanlık, biçimsiz dünya kalabalığı. Böylesi durumlarda varlık sözcüğünün, niçin eş anlamlı olduğu açık hale gelir; bu bilinmeden ontolojik sorun insanı rahat bırakmaz.

Yüzyılımız yazınının büyük uykusuzlarından biri Romyalı sürgün Emile Cioran’dır. O, Ganj’daki Frankfurt’ta insanın karşılaşmak isteyebileceği insanlardan biridir. Aynı zamanda söz çevrimi fenomenleri için güzel konuşan bir tanıktır. Uykusuzluğu onu, parçalanmış Tanrı kuşunun dünya duygusunun felsefi bağlamda üzerinde önemli sonuçlar doğurduğu adı anılmaya

değer çok az çağdaş yazarlardan biri yaptı. Cioran, 1973 yılında, *De l'inconvénient d'être né (Doğmuş Olmanın Sakıncası Üzerine)* adıyla küçük bir kitap yayımladı, tuhaftır bu kitap, Main'da, Frankfurt'ta yayımlandı. Kitap hiç şüphesiz, kara bilgi kuralları içerisinde onaylanmayı hak ediyor. Kara bilgilere eğilimli yazarlar inançsızlıkları uğruna ateşe giden, düşünceleri uğruna ölen kişilerdir. Cioran: "Bir uykusuzun, her gün çarmıha gerilmesinin yanında, İsa'nın bir kerecik çarmıha gerilmesi nedir ki?" (a.g.y., s. 15) diye sorduğunda, az kelimelerle çözülebilirliğin en yüksek düzlemine ulaşır ve onun tanığı olmayı onaylar. Süreğen cehennem yolculuğunun aydınlığında bir kereliğine çarmıha çekilen ona, çaba harcayarak çarmıhta yedi kelime oluşturan özdeyişçi gibi görünür. Uykusuz ise çözülmemiş gecelerin binlercesinden, özdeyişlerle yedi kitaptan daha fazlasını ortaya koyar. Cioran şöyle yazar:

"Saat sabahın üçü. Geçen saniyeleri bir bir duyumsuyor, her dakikanın hesabını yapıyorum. Neden mi bunlar? Çünkü doğdum. Bu, doğuş tartışmasının uzayıp gittiği özel bir uykusuzluk halidir." (a.g.y., s. 5)

Ama gececil kuluçkadan, mutlu durumu ortaya çıkarılan bir varsayım belirir:

"Hiçbir şeyin henüz doğmaya gönüllü olmadığı bir dünyaya dalıp gitmek, sonsuzca... Bilincin istenmeden sezinlendiği dünyaya, oraya, daha varlığın bürünmemiş olanın dölyatağına, benden önceki bir ben'in sıfır varlığının tadının çıkarıldığı dünyaya doğru hayali bir yolculuk... Doğmuş olmamak, yalnızca onu düşünmek ne mutluluk, ne özgürlük, ne sonsuzluk!" (s.22)

“Kaygı ve şaşkınlık içinde, cenin olduğumuz düşünce-
sinin bir anlık sessizliği.” (s.20)

“Yapışıp kalmak bir kötülükse, bunun nedenini doğ-
muş olmanın yıkımında aramak gerekir, çünkü doğ-
mak demek yapışıp kalmak demektir. Bu nedenle çö-
zülme, diğerlerinin hepsinden daha ağır ve katlanılmaz
olan bu yıkımın izlerini silmeye çalışmalıdır. ” (s.15)

Cioran’ın konumunu Avrupa Budizmi’nin ikinci patri-
yarkı olarak güçlendirmeye -ilki zaten Schopenhau-
er’ di- yetecek bu cümlelerin yakınlığıyla yazar, bir gün
felsefi psikolojinin bir aksiyomu olarak onaylanmaya-
cağını düşünemediğim bir saptamayı dillendirir:

“Ölüme doğru değil bu koşu, doğum yıkımından ka-
çarız çırpınarak. Bu yıkımdan kurtulanlar onu unutma-
yı deneyenlerdir yalnızca. Doğum anındaki endişenin
geleceğe yansımından başka bir şey değildir ölüm
korkusu... Doğum tiksindirir bizi, bu kesin. Oysa en
büyük iyiliğin doğmuş olmak, kötülüğün ise yaşamın
başında değil *sonunda* olduğunu ezberletirler bize.
Kötülük, gerçek kötülük, yine de arkamızdadır, önü-
müzde değil. Bu kötülük Mesih’in aklına gelmeyen,
Buda’yı da yakalayan şeydir: ‘Bu dünyada üç şey
olmasaydı, ey insancıklar, yetkinlik de ortaya çıkma-
yacaktı...’ bu söz, tüm güçsüzlüklerin, tüm yıkımların
kaynağı olan doğum fenomenini ölümden ve yaşlılık-
tan önce vurgular.” (s.5)

Ama doğum, olumsuzluğun dönüm noktası ise, o za-
man ondan vazgeçmek uygun bir çıkar yol değildir.
Yalnızca bir yerde Cioran, düşüncesinden dönmüş
gibi görünüyor ve kendisini birlikte olma şanssızlığına
bırakmak istiyor.

“Doğmuş olmaktan dolayı kendimi bağışlamıyorum. Sanki dünyaya gelerek bir gizeme saygınlık etmiş, adı olmayan önemli bir yanlış etmişim. Henüz belirsiz bir varlık iken: Doğmak o zaman, başıma gelmediği için avunamayacağım bir yıkım gibi görünür.” (s.15)

Bayanlar ve baylar, bu büyük kendini bilmeyi, doğurtmanın poetikası sayılacak bugünkü düşüncelerinin çıkış noktası yapmak istiyorum. Doğmuş olmanın sakıncası, mutlak sakınca olsa da, bir ömür boyu onun hakkında yakınmak için en az yararı da beraberinde getirir. Cioran olumsuzlamasının onayladığı olumluluğun en küçük değeri, aynı zamanda doğurtmanın poetikası için önemli bir koşul oluşturur. Yakınma, boşuna şiirin ve müziğin kökensel bir biçimi değildir. Doğmanın sakıncasına karşı çıkmak için, yararın kaybı üzerine Cioran’ın kendisi bile ılımlı anlarında avutulamaz olurdu. Yazar, dikbaşı bir şekilde gerçeğe sımsıkı sarılmış olmaya karşı yakınmalarda bulunarak, doğurtmanın iğrenç sonuçlarından olası en küçük kazancı gerçekleştirir. Yaşam boyu keskinleştirilmiş doğum çığlıkları serisinden Cioran, başlanabilir sarsıntının yazını ele alır.

Bayanlar ve baylar, ilerleyen konuşmalarımda geliştirmek istediğim küçük dünya poetikadaki ilk öge, benim “doğurtma apriorisi” olarak adlandırdığım bir şeydir. Dil ve itetişim insanların birbirlerini ortak bir dünyaya getirdikleri olasılığın ilk koşullarını kurmazlar, tersine annenin dölütüyle ilgili komünyonundan tek başına her bireyin doğurtulması kurar. Ancak bu komünyonel “temellendirme”den sonra ve ancak onun dağıtılması ile bir zaman sonra belki bir iletişim de gerçekleşebilir; ama bu birinci önkoşul olarak değil de,

sonraki bir sonuç olarak. Alman dili ayırma işlemlerine uygundur: Anneler doğurur, çocuklar dünyaya gelir. Dikkati çeken şey, bağlantısızlaştırma sözcüğündeki “sız” hecesinin tutarlı, özel anlamıdır. Hamile annenin durmadan yakınmada bulunduğu bir bağlantı kopartılır; ana rahmi yine hafifleşir ve özgür kalır, doğurma gerçekleşmiştir. Çocuk ise kendi halinde ana rahminde özgür ve hafiftir, neredeyse bağlantısız ve çözülmüştür ve ancak doğumla ağırlaştırılmış ve dünyaya sımsıkı bağlandırılmıştır.

Doğurtma apriorisi, kendini ilkin yalnızca dünyada olanlarda ve dünyanın ağırlığını hissedenlerde geçerli kılar. Kim, bir şeyler dünyaya getirirse, *kendisini* bağıntısızlandırmak ve *kendisini* hafifletmek için bunu yapar. Yeni doğurtulmuş yaratık için bağıntısızladırma, doğrudan yarar sağlamaz, yaşanan süreçlerde artık kaldırılmayan yükler tarafından var olmakla ağırlaştırılır.

Yavrular ağırlıklarını attıkları ve bağlantıları çözdükleri sürece, doğurma olayında galip çıkanlar olacaktır. Bu yüzden yapıtların eskimiş konuşma biçimleri, sanatçının çocukları olarak eski kültür genç kızlarının ağızlarında şekerli bir eğretileme değildir artık.

Yine de annenin çocuktan ayrılmasının, çocuğun dünyaya bağlanması olarak özgürleştirici bir görünümü vardır. Çünkü doğurma çok yakın aşamada nirvanayla ilgili Orta Çağ insanın asılı kaldığı mağara, doğum öncesi son dönemin dar cehennemine dönüşür. Mağaradan cehenneme tüm yorumlamalar nasıl doğum öncesi yıkım senaryoları içinde yer alıyorsa, bu da Platoncu mağara temsiline devreye girdiği aşamadır. Doğmuş olma, dünyaya gelenle bağlantılı

olarak olumlu bir anlam kazanır, çünkü dünyaya yeni gelen yavru için bağıntısızlaşmak demek bir yerlere tutunamamak ve özgür kalmak demektir; bu durum, özgür kalmanın bütün deneyimlerinin sahneyle ilgili ilk örneğini verir. Doğum ışığında dışsal özgürlüğün ilk şimşegi çıkar, onunla önden ve yukarıdan bir aydınlık gelir, kötü de olsa ontolojik doğurma anı açıklık alan olarak aralanır ve ışığın trompetleriyle ileride boyut ve oyun alanı olarak kategorik bir anayasanın elde edileceği açıklıklar gün yüzüne çıkar; Dante'nin ve Bloch'un *Vita Nova*'sı bu başlangıcın güncelleştirilmesinde bir töze sahiptir; yitip gitmiş Florestan'ı yeniden umutlandıracak mutlak sinyali verir. Ernst Bloch'un, yaşadığı sürece Beethoven'in operasını gözyaşı dökmeden dinleyemediği söylenir.

Bayanlar ve baylar, ilk olarak biçimlendirdiğim çocuğun anneden ayrılması, yeni yaşamın dünyaya bağlanmasını ya da tutturulmasını da beraberinde getirir. Şimdi bu biçimlendirmenin yanlış bölümünü düzeltmenin tam zamanıdır; erken ve parçalanmış bir şekilde gizlice kullanılmış dünya kavramından söz ediyorum. Çünkü kelimenin yalın anlamıyla "bağlanabileceği" bir dünya, doğmakta olan çocuk için annesinin karnından çıkma anında ne yazık ki yoktur. Başlayan dünya ilişkileri üzerine savlar bu nedenle aşağıdaki gibi olmalıdır: Bu, çocuğun açığa, görünmeyene, bilinmeyene bağlanması biçimindedir. Doğum acısıyla dünyaya getirilmiş çocuk, günlük konuşma dilinde buna sevgi denilen özgürlüğün ağırlığından ve karşı gücün kollarından başka hiçbir yere düşmez. Sartre, insanın özgürlüğe yargılı olduğunu söylediğinde haklıydı. Ben yalnızca bu cümlelerin Sartre'in söylemek

istediğinden çok başka bir anlamı olduğuna inanıyorum, çünkü özgürlüğe yargılı olma, kendini seçme zorlamasında göstermez, tersine yaşam boyunca devam eden korkunç olana ve açık olana bağlantıya sürükleyen doğuşsal hareketlerde gösterir. Dünya, daha açılışa bağlı olduğumuz içeriklerin tümü olarak sonradan devreye gireceğinden, dünya ifadesini geri çektim. İnsanların temelde dünyaya bağımlı oldukları görülür; bu, dünya anlamına gelen tüm o doldurmalara bağışıklık anlamına gelir. Dünya bağı denilen şey, gerçekte kökensel açılımın doldurduğu bağıdır; yani açılış korkusunun geri planının önünde doldurma bağına karşı olan bağıdır. Bundan dolayı olguculuğun görünmez nedeni, dünyanın verilemeyecek ve yalnızca söz-vermenin ince ipliklerinde asılı bir şey olduğu bilgisinden yükselen paniktir. Bayanlar ve baylar, diğer derste bizler için dilin, aslında dünya sunan bir konumu olduğunu göstereceğim. Bu dil, insanların içinde ikamet ettikleri mest edici doğayı açar, her ne kadar dil, bu alanı, açık oluşluğunun yerini değiştirecek biçimde açsa da. Dilin verdiği sözün tanıklığında, doğmuş olmanın sakıncasını, özgür dille dünyaya gelebilme yararlılığına çevirebilme yoluyla dilin özünün neden oluştuğunu açıklamaya çalışacağım.

Bayanlar ve baylar, görüyorum ki, bu dizinin sonuncusu olacak bir sonraki dersim etkisini şimdiden gösteriyor. Bu etkinliğin bitmesiyle, başlamayla ilgili zorlukların, daha henüz başlamamışken, kendisini bir yerden tekrar göstereceğini yadsımayacağım. Doğurmanın poetikası üzerine düşünmelerimin başlangıcında fikir, kendisini dersler dizisinin yakında biteceğine zorlar ve kalan sınırlı zamanla yetinmek zorunda kalırım. Ama

bu pek de kötü bir şey değil, çünkü nasıl olsa ev yönetimi sorunları, ekonomi, gereklilikler ve zorunluluklar üzerine konuşmam gerekiyor. Evlerin ve ev yönetiminin düzenlemesinden oluşan gerekliliklerin bilinci olarak ortaya çıkan ekonomi, birincil anlamda süresi belirtilmiş ilişkilerde işlerin yapılması gerektiğini düzenli bir sıra ile bilme anlamına gelir. Belirlenen süreler olmasaydı, her şey belli bir zamandan önce ya da sonra gerçekleşebileceğinden, o zaman diziliş sıraları ve önemlilik sıraları da olmazdı; ayrıca bu, çokça özgür dolaşan, ekonomiden hiçbir şey anlamamayı başaraabilen varlıkların yaşama duygularına seslenir. Aslına bakılacak olursa, ciddi olarak yapılacak bir şey de yoktur, çünkü etkinlik kavramı, şeylerin kendiliğinden akıntısında bir gün kendiliğinden ortaya çıkmak için, gereksiz bir hızlandırmayı ister; bu da sizin yaşamın pazarlarından tanıdığınız bir duygudur. Ama nerede bir buluşma varsa, orada diziliş sıraları ve önemlilik dereceleri vardır, bundan dolayı *birinci şeyler birinci* olarak yapılmalıdır, sonra gezintiyle akıntı arasında bir ayırım vardır ve sonra ilkesi rastlantı akıntısının akışından daha hızlı olmak olduğundan dolayı alım-satım yapmanın, her zaman bir mesleksel karakter gerektirdiği açık hale gelir. Kısacası; zaman daralıyor ve öyle görünüyor ki, artık bundan sonra en önemli şeylerin kısaca söylenmesi gerekiyor. Bir etkinliğin bitiminden kısa bir süre önce, bu konuyla başa çıkılamayacağı belli olmasına karşın, önceden dünya poetikası ile ilgili bir haber vermek, doğal olarak, düşüncesizliğe dayanıyordu. Kafamda “zaman sıkıştırıyor” deyimini dolaşıyor; dikkatimi, günlük konuşma dilinin katılaşmış zaman kavramına nasıl da yenik düştüğü çekiyor. İyi

bir incelemeyle zamanın asla sıkıştırmadığı, tersine bu şekilde sıkıştırmanın, diziliş sıralarını zamanladığı kendisini gösterir; uçları bizlere dönük olan yerlerde her zaman kaçınılmaz zorunluluk olarak yaşadığımız şeyler dururlar. Önemli olanın baskısı altında insansal olan, bütünüyle insansal olan gerekliliğin dönüşümünü, ilk özyardıma çevirir. İnsanların temel sıkıntıları nasıl betimlenirse betimlensin, yine de açık bir dünyanın yaratılması bilincine, varlığın coşkusu ve patolojisi üzerine önemliliğin güç alanlarında hesap verenler çıkabilir.

Şimdi dünyaya gelmiş olmanın fenomenolojik yolunda diğer adımı atacak durumdayız: Doğurtma apriorisi önemlilik apriorisi ile tamamlanmalıdır. Daha henüz açık alana çıkmadan, dünyaya sımsıkı sarılmamız, önemlilikler tarafından doldurulmamız şeklinde başlar. Bu içe dalış, çok sıradan olanla, katlanılmaz olanın arasında dünyanın ağırlığının hareket özgürlüğünde kendini gösterir. Sıkıntı bilindiği gibi yalnızca duayı öğretmez, insanın bu dünyanın bir parçası olduğunu da öğretir. Dünya zamanlamasının oluştuğu zorunluluklar dünyasında bizler, her şiir ve düzyazı ayrımında bulunan toplumsal dünya yaratmanın temel yaptırımına işleniriz. Yaşam zanaatini, ertelenemez zorunlu dünyayı kuracak yanıtların sırrını çözdüğümüzde öğrenmiş oluruz; bu yolla aynı anda hem yapı şairi hem de gerçek bir düzyazıcı oluruz. Önemlilikler, şeylerin buyruğunda söylenilip yazıldıktan sonra asıl dünya metinlerimizi oluştururuz; temel dünya kurma sürecinin bilinci bu kaçınılamaz olanın dil öncesi uzantısına tutunduğu sürece de bir o denli derin olur.

Bayanlar ve baylar, ilerleyen zamanda, Marx'ın ve Heidegger'in temel felsefi fikirlerini birleştirme yoluyla

uzun zamandan beri gecikmiş bir denemeye başla-
yacağım. Bu iki filozofu birbirinden ayıran politik ve
ahlaksal uyumsuzlukların dışında 19. yüzyılın ciddi so-
nuçlar doğuracak olan düşünürünün temel fikirleri ile
20. yüzyılın ne yazık ki en önemli düşünürü arasında
zorlamasız ve reddedilemez bir uyuşmanın olduğunu
göstermeye çalışacağım. Her şeyden önce bu filo-
zoflar insansı varoluşun, gerçeğin metafizik sonrası
hermenötiğine göre ele alınması gerektiği konusunda
hemfikirdirler. İkisi de, insanın toplumsal gerçekliğinde
önemli ve zorunlu olanın ayak izini gösterirler, kaygı-
nın ve içgüdünün de. Marx ve Heidegger, tüm ince
idealizmlerin özgürlük sarhoşluğunu gideren dünya
sorunlarının büyük fenomenologlarıdır. İkisi de, açık
bir tavırla insanın dünyada-oluşluğunu zorunluluk ap-
riorisinden hareketle geliştirme yoluna giderek, dünya
ilişkilerini sessiz bir coşkuya dalmakla değil, tersine
dramatik-aktif bir biçimde dile getirirler, bu karşıt fikir-
lerin yüzleştirilmesi, çalışarak ödeme, karşı koyma ça-
baları ve savaşım şeklinde gerçekleşir. Önemliliklerin
çarpması yoluyla dünyanın zorluğu ve ağırlığı, varlığa
çarpar. Anlamdan önemlilik kaldırıldığında, orada açlık
ve sıkıntı karşılaşır, çalışmanın gerekliliği var olmanın
sıkıntılı yapısına dokunur. Çalışma felsefesiyle gerçek-
lik öğretisi arasındaki görünür karşıtlık, Marx ve Hei-
degger'in aynı temel sorunların yorumlanmalarında ne
tür yarışan taslaklar ortaya koydukları bilinir bilinmez,
kendiliğinden yıkılır. Onlar, insanı dünyaya geliş zo-
runluluklarının dar yollarından geçmesi gereken son
derece önemli bir varlık olarak görürler. Bu şekilde
ikisi de, ilkin gerçekleştirilmeleri gereken ve metafizik
ilkelerden başka her şey anlamına gelen *ilk şeylerden*

hareketle, insansal varoluğu metafizik açıdan anlaşıl-
mayan bir “temel” boyuttan açıklamaya çalışırlar. Ay-
rıca ikisi de düşüncede dünyada-oluşluktan hareket
etmek istiyorlarmış da, aslında dünyaya-gelmeyi dış-
lıyorlarmış gibi annelerin işlerini gizlerler; bu da, her iki
düşünürde, tüm karşıt doğrulamalara karşın yine de
metafizikçilerle uğraştığımızın bir belirtisi sayılır.

Marx, zorunluluk boyutunu çalışma yoluyla elde edilen
üretim ve mal sahibi olma olarak açıklar; Heidegger
ise, onu insan varlığına sıkıntı veren bir bütünlük ola-
rak okur. İkisi de sıkıntıya çabuk duyarlı insan varlı-
ğı için varoluşun temeli sayılacak şeyler konusunda
konuşmaya çalışırlar. Bu düşünörlere göre “temeli”,
üzerine yapıların yükleneyeğı kolay şekilde kurulmuş
bir yapı olarak düşünemeyiz; temellendirici olan, sert,
ağır, kışkırtıcı ve kaçınılmaz olana yanıt verdiğimiz et-
kinliklerin niteliğidir. Marx ile Heidegger bu temellen-
dirici olandan yola çıkarak çok çeşitli görüşler ortaya
koydukları için, aralarındaki karşıtlıkların temel oluşturu-
cu ve uzlaşmaz olduğı göröntüsü belirir. Gerçek-
te ise bu iki güçlü düşünür, insanlar için gerekli olan
şeyler konusunda karşı karşıya gelirler; ikisi de, gü-
cün özünü, zorunlu olan üzerine karar verme yerinde
bulunma olarak anladıklarından, politik olanın ölçüt
olabilecek kuramları için eyleme geçirici sayılabilirler.
Bu tür görüşlerden, her ikisi de zorunlulukların anla-
şılması için, en güçlü çağdaş hermenötikleri yaratmış-
lardır. Marx’dan, zorunluluklar dünyasından özgürlük
dünyasına giden yolda çalışmanın hermenötiğı doğar;
Heidegger’den ise, terk edilmişliğe sokulma olarak,
kararlılığın hermenötiğı kaynaklanır. Marksçı insan,
dünyanın ağırlığını üretimin yükü yoluyla kaldırırken

kendisini açığa çıkarmak zorundadır, Heideggerci insan ise, siklonun gözünde kahramanca bir terk edilmişlik bulabilmek için işini güçleştirir. İki düşünürün uzlaşması için sonucu belirten temel şey şudur: İkisi tarafından da zorunluluk apriorisi öyle ortaya konmuştur ki, zorlayıcı olanın etkili olmasından gerekli olana ve gerekli kılana hiçbir anlaşılmaz bağlılık gitmez. İkisi de, bedensel, ruhsal güç kaybından yeniden coşmak için bizi harekete geçirici olan şeyi düşünürler. Birinde bunun adı yabancılaşmadır, diğerinde ise çöküntü. Birinde olduğu gibi bir diğerinde de “insan”, şayet yıkılmak ve yoksulluk çekmek ve “çoktan” yıkıldığı ve sefil düştüğü saptamasının altına imzasını atmak istemiyorsa, bir şeyler yapmak zorundadır. Yeterince yüksek bir karşılaştırma noktasına getirildiğinde Heidegger ve Marx, sonucu belirten yerde aynı şeyleri düşünürler. İkisi de, zorunluluktan inisiyatifte bir geçişin gerçekleştirilmesi gerektiği yerde, ontolojik ve güç noktayı amaçlarlar. Yeni Çağ için belirleyicilik içeren bu geçiş kavramının adı devrimdir. Marx’ın ve Heidegger’in düşünme yollarının gerçekten birbirleriyle ayrıldığı yerlerde, söz konusu olan soru, devrimin anlamı sorusudur: Tutucu devrimci Heidegger, eylemci devrimci Marx’ı uçlara zorlar, dünyanın korunmasında çoktan yürürlüğe sokulmuş değişiklikler karşısında, çağın gerçek meydan okuyuşunu tanır. Açıklıkla iki düşünür de, sıkıntının merkezinde, sıkıntının çevrimi için bir zorlamanın olduğunu düşünürler: Keskin bir şekilde yabancılaşmış varlıkta kendine sahip çıkmanın nasıl da kapıyı çaldığını algılarlar. Ama bununla dünyaya getirme süreci, yeni bir alana aktarılır. Zorunluluktan inisiyatifte geçişi derinlikli olarak düşünen filozoflardan, dünyaya

gelmenin poetikasında üçüncü bir anın onaylanması gerektiği öğrenilebilir, o da: İnisiyatif apriorisidir.

İnisiyatif apriorisi, ilk aşamada insanların dünyaya gelmek için bir şeylere başlamaları gerektiğinden başka bir şey söylemez. İnsanın kendisiyle başlaması olmadan dünya olmaz. Ama bu isteğe bağlı bir şey değildir. Dünyaya getirme inisiyatifinde söz konusu olan başlamak, ilk aşamada insanın kendisi ile kararlı bir şekilde başlamasını amaçlar. Yalnızca bu türden bir başlamanın devrede olduğu yerde, bir “özne”nin kendini dünya kurma ve dünyaya getirme macerasına bıraktığından söz edilebilir. Belli açıdan bakıldığında inisiyativite ve öznellik eşdeğerdir. Kendiyle başlamak: Bu, ahlaksal bir büyük arındırma sürecinde en iyisi olarak kendisini ele alma ya da İncil’deki öğütlemelere göre kendi kapısını süpürme olarak anlaşılmamalıdır. İnsanın kendisiyle başlaması demek, insanın kendisini diğerlerinden daha önemli görmesi demek değildir. Burada bahsedilen insanın kendisiyle başlaması demek, harfi harfine kendiyle başlamak demektir. İnsan, bu ifadeyi: Bir bomba gibi (kendini) kışkırtmak; daha henüz hiç temsil edilememiş bir oyun gibi kendini temsil ettirmek; yalnız bir kereliğine varolmuş bir aracın ilk örneği gibi kendiliğinden harekete geçmek; bir silah gibi kendi emniyetini açmak; hiçbir zaman var olmamış yere açılan bir kapı gibi kendini açmak; bir çırpıda en yüksek yerlere taşınması gereken şimdiye dek taşınamamış bir yük gibi kendine yüklenmek şeklinde duymalıdır.

Böyle bir politik-varoluşçu kendini ateşleme eyleminin insanı nereye kadar götüreceği Marx’da açıkça bellidir: O proleterayı “gerçek” bir üretici sınıfı olmanın ne

demek olduğunu anlamaya itiyor. Proleterya, bunu bir defa anlamış olsaydı, içinde asıl çalışmaların kendilerine bile yabancılaşmış yoksul şeytan olmaktan çok, zengin bir yaşamın dayanışma içinde ortakları olacakları toplumsal bir dünyayı kendiliğinden kurmaktan başka bir anlama gelmeyen asıl üretimle ciddi olma konusunda bütün güçlerini bir araya toplamak zorunda kalırlardı. Hiç kuşkusuz, bu şimdiye kadar insansal inisiyativitenin anlamın ortaya konmasında en güçlü tasarıdır. Bu tasarıdan kuşkusuz üretimsel şiddetin eşsiz savaşımına yönelik bir uyanış başlamıştır. İnsanların inisiyativiteye çağrılmasının ve çağırma biçiminin, açık konuşacak olursak, çağdaş dönemlerde kaderin bizi bulması gibi bir davranış tarzı olduğunu düşünmenizi salık veririm. İnsanların inisiyatife çağrılmaları, öznelere kendileri de tarih oluşturduğundan, “kendi tarihlerini” yazdıklarından daha fazla özne olabilmek için kendilerine çağrıdır.

Gerçekliğinin yapısı, her şeyden önce karanlık ve iki anlamlı olarak belirlediği için Heidegger’de kendisiyle başlamanın ne demek olduğunun açıklanması zordur. Heidegger düşüncesinde insanın kendi varoluşunun ateşleme kapsülü, o zamana kadar parçalı bir şekilde sürüklenen öznenin enerjik bir kişi olarak yüce bir varlığın girişimcisi olma kararının belirlenmesinde oluşmaz. Dağılan, çökmüş gerçek-olmayandan, karar verilmiş gerçek olana geçiş, Heidegger’de ilk bakışta insanın özyıkımı fikri ile elemli bir oyuna benzeyen tuhaf bir patlama üzerine kurulur. *Varlık ve Zaman*’daki kötü ölüm çözümlmeleri de zaten hiçliğe geçişte faşizm öncesi egzersizler olarak yorumlanmışlardır, bazı yorumcular onlarda, öznenin kurban edilişinin ustalıkla

kurulmuş bir baştan çıkarmayı, insanın sıradan varlığının baskıcı hilesiyle ilgisi doğrultusunda bilmek istiyorlardı. Bu yorum şekli, doğal olarak son mercide yanlıştır, ama en yüzeysel noktada da büsbütün elden çıkarılacak gibi görünmüyor, çünkü Heidegger'in konuşması, varlıktan-ölüme ve sona doğru gitme, yanlış anlamaları yaratan ölüm cesaretinin sözde apokaliptik coşkusunu genişletmiştir. Gerçekte Heidegger'in ölüm çözümlemeleri, felsefi bakımdan en büyük bakış açılarını açan daha çok kuru yöntemsel anlamlara sahiptirler: Heidegger için söz konusu olan şey, tüm yeni zamanın düşüncesi için en önemli inisiyatif apriorisini yeniden ele almaktır; o, ben-oluşluğun hiçbir metafiziğinin ne tanrıbilimsel ne de aşkınsal felsefi biçimlerde koşul olarak ileri süremeyeceği kendine aşırı yüklenmeyi anlama çabası içine girer. Burada Heidegger, resmi açıdan devrimcilerden daha devrimci düşünür. Onun sözünü ettiği kendisiyle başlama, Fichte'nin daha önceki denemelerinde olduğu gibi mutlak bir kendini bırakış olarak düşünülemez; birincisi, Heidegger dünyada-oluşluğun kendisinden hareketle ilerleme hirsını kastetmesinden, Fichteci ben'in yalnızca dünyasız bir kendini ateşlemede varlık kazanmasından; ikincisi, Fichteci bilincin yalnızca mutlak kendini çağırmanın duyma uzaklığında yaşayabilmesinden, ama yine de içinde kendisini konuşurken duyduğu dili nereden bulduğu konusunda bilgi vermeye yanaşmamasından dolayı; Heidegger, kendini uyarmanın sesini diğerlerinin çağırısı olarak düşünmeye ilk adımlarını attığı esnada, bu bilinç, kendini duyabilen, devingen bir otizmin yankı odası olarak dünyaya gereksinim duyan bir kendini uyarmada tutuklu kalır.

Marx'ın kendisiyle başlama sorunu üzerine verdiği devrimci yanıtı, nesnel ve retorik açıdan daha gerçekçi sonuçlar verir; "proleterya", Fichteci bir iyileştirme öznesinin özelliklerini taşıırken, yine de Fichteci mantık çevresinde kalır. Marx kendisiyle başlamayı, kendi üzerinde kesin kollektif çalışmanın bir etkinliği olarak yorumlar. Marx, ussal içgüdü varlığı olarak insanın gerçekçi bir kuram yoluyla tarih-yazıcı inisiyatifi harekete geçirmeyi kesin olarak gerçekleştiremeyeceğini düşünmektedir. Yıkımın ortalama diyalektik termodinamiği yardımıyla, yabancılaşmadan uyum sağlama ve sıkıntıdan devrime geçişi anlaşılır kılabileceğini umut eder. Hiç kuşkusuz insanların gerçekten sıkıntı çekişleri üzerine Marxçı bakış açısında korunması gereken antropolojik bir ilerleme yatar. Bilindiği gibi sonradan Sartre, Fichte'nin ve Marx'ın kendiyile başlamanın ne olduğu sorusunu birleştirdi ve bundan bir kendini tasarlama ve kendini seçme gerçekleştirdi. Bütün bir entelektüel kuşak için 60'lı yıllara kadar bu felsefi coşku formülleri, psikolojik açıdan etkileyici kaldı, daha sonra insanın yanlış seçim yaptığı görüşü yayıldı. O zamanlar iletişim toplumunun genel seçim trafiğine girmesi bir rastlantı mıydı? Belki de orada, çağdaşlaştırılmış bencilliklerin eski moda varoluşçuluğa artık gereksinimleri yoktu. Marx'la Sartre arasındaki yarı yolda kendiyile başlamayı, kendini kışkırtmak olarak yorumlayan Bakunin'in anarşist yanıtıyla karşılaşacağımızdan söz etmeyi unutmak istemiyorum. Bakunin için kışkırtma, özgürlüğün kutsal organıdır.

Ama hâlâ Heidegger'in yanıtı test edilmeyi bekliyor. Heidegger, inisiyatif apriorisini, çöküşten insanın kendini yeniden toparlamasının kesin kararlılığı olarak

yorumlar; işi dinleyenlere kolaylaştırdığı söylenemeyecek bir tanımlamadır bu. Yine de şimdiye kadarki inisiyatif fikirlerinin ve özgürlük fikirlerinin virtüözlerinden daha devrimci düşünen bir düşünürde, kapalı fikirlerin uzun süreli çözümünü bir şeylere değer. Heidegger'in başlamanın hermenötiği, başlama sorusunu akkor haline getirmek için "oluş tarihinin" genel sürecini, yeniden başta olduğu gibi düzenler. Ne kadar saçma görünürse görünsün, Heideggerci kendiyile başlama, geçmişte önceyi kapsayan bir devrim olanağına olanak verir. Fichte, Marx ve Sartre için geçmiş, insanın yeterli derecede hızlı bir şekilde ardında bırakamayacağı yabancılaşmış bir ölümler dünyasından başka bir şey değildir: Onlar için kendiyile başlamak demek, olmuş olanın üstünlüğünden uzaklaşmak demektir. Heidegger'in inisiyatif apriorisini yorumlaması ise, geçmiş de devrimci yaşam için uyandırır. Onda, şimdiye dek doğduğumuzdan apayrı bir şekilde hem de yeniden doğmayı isteyeceğimiz bir rahim olur. Geçmişin bir sonucu olmamız, şimdiye kadar yalnızca yıkılmış ve "varoluşunu yitirmiş" bir olaydı, bazen temele inmeyen şeylerde kör akıntı, bazen de zorba-devrimci bir özelliğin yitirilmiş varoluşunu sahnelemesi olarak. Heidegger'de geçmiş, dünyaya-gelişimizin şimdiye kadar gerçekleştirdiğimiz yöntemlerinden ayrımlı bir karşılaşmanın olduğu bir tür ontolojik anne konumuna dönüşür. Yeni Çağ çocukları olarak Heidegger'in gözünde biz, "tipik çağdaş" özyıkımsal kendini gerçekleştirme girişimine kapılan annesiz anne öldürücü bir özelliğin araçlarından başka bir şey değiliz. Ama yine de Heidegger için varlığın kendisi bile, bizleri *kendisinden bu yana* annesiz yola gönderen bir tür annedir.

Varlık yeteneği bundan dolayı “varlığın” uzaklaştırılmasına ve öznelliğin kendiliğinden kurulmasına gönderilme anlamına gelir. Heidegger’in uteromerkezciliği² o denli ileriye gider ki, annenin unutmamasını bile annenin yeteneği olarak yorumlar; varoluş unutulmuşluğu da varoluş tarafından “perdelenmiştir”. Buradan itibaren çağdaş öznelerin kendilerini çözdükleri ve kendileriyle başladıkları inisiyativite biçimlerinin, en saf çöküntü ve unutkanlık olarak eylemde gözden geçirilebilecekleri açıktır. Oluş-tarihsel genelleştirilmiş anne-çocuk-trajedisini ona bağlantılı köktencilikle vurgulayabilmek için Heidegger, öznelilik anlayışını tam olarak karikatürize eder: Ona göre şeylerin zorunlu kullanımlarına yargılı hükmetme makinasının kurulmasında, öznelliğin yapısı vardır. Her şeyi yutan, benim ifademle ikincil öznelliğin suçlayıcı “yapıbozumunda” oluşa teşekkür etmenin içsel, konuksever, sade ve dünyadan çözülebilir biçiminin oluşmasına alan kazanmak için ısrarla bu nokta üzerinde durur; insan, çağdaş düşüncenin, öznelliğin en patlayıcı temel kavramlarının kullanımında kaçınılmaz bir şekilde oyuna girmeyi tehdit eden yanlış anlamaları açıklığa kavuşturma çabasını gösterseydi, bunlara hiç kuşkusuz birincil öznelilik de denebilirdi. Heidegger’in kendiyle başlama yaklaşımının ortaya konuşunda önemli görünen, özgünlüğünü belirleyen şey, başlangıçta kendisinin de “başka bir başlangıcın” izini örttüğü duruyla gösterilmiştir. O zamandan beri inisiyatif apriorisi, geriye doğru açık hale gelmiştir. Kendisiyle başlamak şimdi; gerçekten olmuş olanın sınırsız algılamaları yoluyla kendini sonradan başka bir başlangıcın seslerine ve izlerine açmak anlama gele-

2 Uteromerkezcilik: Rahim-merkezcilik. (ç.n.)

bilir. Diğer çağdaş kendiyle başlayanlar “kendilerine” gelmek için istisnasız bir şekilde öne doğru bakar-ken, Heidegger, en azından düşünür olarak coşkulu bir şekilde geriye bakar. Amerikalı filozof Allan Megill, bu durumu, “Nostaljinin İdealizmi” olarak adlandırdı. Heidegger, varlıktaki içtenliğe yönelik duygusal yurt özleminin düşünürüdür, o aynı zamanda bunları nesneleştiren öznelliklerin dünya savaşında yitip gitme zorunluluklarını anlar. Ontolojik ermişliği, kurduğumuz dünyanın başka bir başlangıçtan bu yana başka şekilde olabileceğinin uyarılması olarak gerçekleşir. “Önümüzde duran şey”, diyor o, “varlığımızın belirsiz olmuş başlangıcından beri geçen şey olabilirdi.” Heidegger’in bu kapalı bilgilerini, yetişkinler gerçekliğine karşılık olarak bilindik çocuk gerçekliğinin yeniden oluşturulması üzerine dile getirdiği görüşündeyim.

Bayanlar ve baylar, kendi içlerinde yutulmuş düşünceler, gündelik bilinci ne denli rahatsız etseler ve yabancılaştırsalar da, yine de bazı bakımlardan o kadar da saçma görünmüyorlar. Dünya kurma ve inisiyativite üzerine bu düşünceler, bayanlar ve baylar, karışık ve anlaşılmaz görünebilir. Onların gelişmesi için Heidegger’in rakibi ve konuşma arkadaşı olduğuna inandığım, Heidegger’in çağdaşının anımsanması katkıda bulunabilir. Sigmund Freud’dan söz ediyorum. Freud, inisiyatif apriorisini bağımsız ve önemli bir biçimde yorumlamıştır. Onun yanına, nasıl denir, kendileriyle başlamasını bilemeyen çok sayıda insan gitmiştir. Girişimlerinde hastalarına yardımcı olmak, hastalara kendilerine verilmiş kederli durumlarında beraberlerinde getirdiklerinden daha iyi bir başlangıç bulmak, onun tedavi yöntemi idi. Kendiyle başlama sorusuna

Freud'un yanıtı kısa, özlü ve devrimcidir: Kendiyle başlamak demek, kendini anımsamak demektir. Aile romanlarının trajik düğümlerinden kendinizi kurtarabilmek için, kişi kendi öyküsünde söz konusu olan şeylerin ne olduğu noktasında ilkin kendini güncelleştirmelidir. Ne tür mutsuz başlangıç durumlarının, romanı meydana getirdiklerini kavramak için, romanın mutlu ilerlemesinin önkoşulları vardır. Kendini anımsama, Freud için içsel aile albümünün sayfalarını karıştırmaktan daha fazlasını ifade eder; bu, dünyaya gelecek yaşamın etrafını saran nevrotik kabuğun parçalanmasından başka bir şey değildir. Hastalandıran çatışma, yeterince canlı bir şekilde güncelleştirilirse, o zaman yanılmış yaşam enerjileri, yeniden ortaya çıkarlar, kendilerini yeniden gerekli yola sokarlar, içgüdü-kaderinin yeniden düzenlenmesine ve öznenin kendine karşı yeniden konumlanmasına neden olurlar. Bu yönelim, gerçekten de geçmişte yaşanmış bir tür devrim olarak adlandırılabilir. Kötü başlamış varoluş, şimdi idealize edilerek konuşulacak olursa, daha iyi yollarda yeniden başlamaya çalışır. Şayet "tutucu devrimin" paradoks içeren konuşma biçimi, 20'li yılların Almanya'sında bu başlık altında yürürlükte olan kuşkulu yapıları arkasından bıraktıktan sonra olumlayabileceğimiz bir anlam taşımaması gerekiyorsa, o zaman şunu içersin: Bilinçsiz bir şekilde hâlâ içinde olduğumuz geçmişte, bir devrimi başka bir başlangıç olarak olanaklı kılmak istiyorsak, geniş ölçüde geçmişin güncelleştirilmesine sınırsız sarılmamız gerekiyor. Bu devrimin yönü açıktır: Şayet başarılı olursa, bu yol, hissizleştirilmiş ikincil öznelliğin dünya savaşından dünyayı algılayan bilinçlerinin ortak içselliğine gider.

Bayanlar ve baylar, görüyorsunuz ya, insan Main'daki Frankfurt'ta dünyaya gelme üzerine konuşmak istiyorsa, barok güçlülere dolandır. Oysa bu, Ganj'daki Frankfurt'ta çok ayrımlı seyredirdi. Orada doğurtma apriorisinin, önemlilik apriorisinin, inisiyatif apriorisinin vs. birbirini izlemeleri üzerine tartışmalar daha alt düzeydedir; doğrusunu söylemek gerekirse onlar bunu tartışmazlar Ancak bu, Ganj'daki Frankfurt'ta kendiy-le başlamanın ne olduğu sorusuna bir yanıt olmadığı anlamına gelmez. Nehir kenarında, ağaçlar altındaki öykücü sakalını sıvazlardı. Main'da iletişimsel yeteneği olmayan bir doktora öğrencisi olamayacağı gibi, orada sakalsız bir öykücü de düşünülemez. Başını gökyüzüne kaldırır, sonra dinleyicilere bakardı, yeniden gökyüzüne bakar, yeniden dinleyicilere dönerdi ve sonra ciddi bir tavır takınarak şunları açıklardı: "Kendiyle başlamak demek, ey sadık insanlar, kendini yakalamak demektir."

Konferansının teknik düzeni, bayanlar ve baylar, doğulu komşu dünyaya bu yan bakışla, birazcık yönünden şaşmıştır. Küçük dünya poetikamızın ve doğurma poetikamızın seyrinde en önemli başlıklar, daha henüz açılmayı bekliyorlar. Ama bu en önemlileri ile ilgili durum, çok tuhaf bir durumdur; çünkü en önemli şeyler hep bekleyemeyen şeylerdir; -bu açıdan bakılırsa bunu önemlilikler bölümünde ele aldık- ya da çok önemli olanlar daha ağır olduklarından bir sonraki şeylere kadar geri çekilmek zorunda kalanlardır. Buradan küçük dünya poetikamıza dördüncü bir öge kazandırılabilir: Geri çekilme apriorisi, buna erteleme ilkesi de denebilir. Erteleme yoluyla temel şeylerle ilgili önalanlar oluşur ve bu tarz önalanlar kendilerini canlandırırlar,

yurtlandırırlar ve yönettirirler. Gerçek yaşamın iyi bir bölümünün oyun alanında değil de oyun kenarında, yani temel programda değil de verilen aralarda gerçekleştiği üzerine varsayımlar için nasıl ipuçları varsa, yaşam sanatının da uzaklıklar boyunca önemsiz şeylerin sanatına bağlantılı olduğu söylenebilir. Önalanda yan figürlerin asıl kahraman oldukları o aşağılık hava hüküm sürer. Herkesin gördüğü gibi, bugün entelektüel bir kalabalık önalana tanışıyor; yaşam, gerçek şehirli için tüm disiplinlerin önemsenmemesinde onlu yarış haline dönüyor, hız şiir oluyor, bağımsızlık ise her yaştan insana ruh bonbonu; 18'ine gelindiğinde ehliyet sahibi olunuyor ve yol üstünden çekilme yeteneğine kavuşuluyor; herkesle iyi geçinmenin öğrenildiği kurslar var olduğundan beri de gerçekten de herkesle iyi geçiniliyor. Yaşasın önalana, tüm postmodernlik önalana ilkesi övgüsünün şarkısını söylüyor; postmodernizm, yaşamını yan sahnelerin değerinin yükseltilmesi ve çoğaltılmasından kazanıyor; temel eylemlerine bir son vermeyi öğreniyor. İçinde aşırı yorulmamız ve kahramanlar olmamız gerektiğini yazan senaryoları geri veriyoruz.

Ertelme apriorisi açık bir şekilde, ilk kez, postmodern göstergelerle yandaşlarını buluyor. Bizler ciddiye almamayı ciddiye alıyoruz ve ertelemeyi ilke haline getiriyoruz; yeni kuşku, küçük ayrımlılıkları övüyor, küçük yazarlar önalana ayrımlılıklarını oldukça büyük yazıyorlar, buna karşın ortalamanın erken övgücülerini yalnızca emeklilerdir. Bizler bu arada sıradan oluşluğun yıkım getiricileriyiz. Önalana kendisini büsbütün oturttuğundan beri, bilindik önemsiz şeyler *hen kai panta* haline geldiler ve burada her şey, yalnızca tek olduğundan,

yani diğ er her şeyden ayrımlı olduğ undan, benim kü-
çük ayrımlılığ ım düny anın ekseni olacaktır. Ş imdi yeni-
den hiçbir şey uğ runa insan, yapabileceğ inin en iyisini
yapabilir; bizler, gençlik dönemlerinde SS'in tuzağ ına
düş en hızlı gençlerin, yalnızca tarihsel açıdan ş anssız-
lıkları olduğ unu biliyoruz. Bugün olsaydı *yetenek ara-*
yış ında en iyileri olurlardı, çünkü onlar, daha o zaman-
larda eksiksiz bir biçimde arı-ileriye-doğ ruya sahipler-
di, aradaki tek ayırım yalnızca bizlerin bunu bugün ce-
setsiz bir biçimde yapmamızdır. Sabit olmayan büyük
baş arı, değ ersizdir. Hızı sağ layan, zamanın ruhudur.
Yedek oyuncular yıldız oyuncular haline gelirler, sıfırlar
kendileri gibi sıfır olanları bir olarak adlandırır lar, diji-
tal demokrasi artık gelmiştir. Erteleme yürüdüğ ünden
dolayı, dünya olağ anüstü bir görünüş e bürünmüştür;
ş ayet biz, yıkımlardan arınmış ve yıkım getiriciliğ i açı-
sından çok rahat, -insanoğ lunun uçurumda baş ı dön-
mekte, ama hizmetçi kadın haftada iki kez temizliğ e
gelmektedir-, bir dünyaya gelmiş sek, o zaman erte-
leme güç leri ve ertelemenin dünya kurucu jestleri de bu
durumdan önemli ölçüde sorumludurlar. İyi insanların
bin yıllık imparatorluğ unda yaş anılabilirliğ in davranış
biçiminin egemen olduğ u ertelemeye teş ekkür edil-
melidir. Kolay yaş ama poetikası, ölüm-ve-yaşam-se-
naryoları üzerine büyük bir başarıyla etki edebiliyorsa,
bu onun ürünüdür. Epik tiyatro halk sahnelerinden
inmiş ve Suhrkamp'dan ayrılmıştır, Lindenstrasse³ ar-
tık her yerededir, kadersizleştirme geniş kitlelere ulaş-
mıştır, trajik içerikler sohbet konularıdır, çünkü ücret
ve ş iddet arasındaki seçimden alış ıldık olduğ u üzere
karar ş iddetsizlikten yana verilmiştir, ücretsizlik de bu

3 Suhrkamp yayınlarının bulunduğ u caddenin adı. (ç.n.)

durumda kendiliğinden teslim olur. Yalın gerçek ise, içinde iç uzamların yüzeysel ve kahramanların komik olduğu ortalama bir düzyazı parçası olmaktan hoşnuttur. Biri bana kendimi içimin derinliklerinde bulacağımı söylerse, o zaman ona, kendisine bir kız arkadaş bulması gerektiği karşılığını veririm.

Bayanlar ve baylar, sizler belki de benim önceden bildirdiğimle uygulamalarım arasındaki karşıtlığa şaşıırıyorsunuzdur. Şimdi bugünkü uygulamalarda en önemli bölüm başlamalıdır, bunu izleyecek şey ise, gelen ise *take-it-easy*⁴ kültürü ve yeniliğe açık durumlarda kullanışlı yaşam üzerine yazılmış bir sayfa olacaktır. Bu nasıl açıklanır? Yaşamı kolaylaştıran işlerde çalışmaktan daha önemli hiçbir şeyin olmadığı savıyla zaman kaybetmeyeceğim. Toplumsal-liberal mutluluk felsefesinin nerede olduğunu bildiğime inansam bile öyle düşünmem. Bununla ortalama yaşam standardını yükseltmenin belirli bir ölçüsünün, şimdiye dek sözü edilen şeylerin kararlaştırıcı dünya-kurucu işlevini ortaya koyduğunu savladığım fenomen için bir önkoşul olduğunu kastediyorum. Erteleme apriorisi, etkilerini kaybetmeye başladığında, dünya poetikamıza beşinci öge eklenir. Ben buna sahne apriorisi ya da alternatif olarak olay yeri apriorisi ya da arena apriorisi diyorum. Sahnelerin ne olduğunu, Yunan ve Romalı tiyatroların ilk örneklerinden biliyoruz. Sahne fenomeni, halk toplantıları, kitle ayaklanmaları, panayırlar, kaza yerleri, toplu kıyım yerleri ve idam yerleri yoluyla tanınır. Kumdan ve kandan yapılan yerler, arenalar, boğa güreşleri, dev yapılar, tapınaklar ve spor stadyumları

4 Take-it-easy: İşin kolayına kaçmak, aldırmamak, ağırdan almak, yavaş yapmak, kendini eziyete sokmamak. (ç.n.)

kurbanlar hakkında bir bilgi verirler (Doğum yapılan hastanelerde, doğum odalarının da bu kategoriye sokulup sokulmayacağını düşünmeliyiz).

Sahnelerde, gösteri yerlerinde ve arenalarda, insanların gerçek şeylerden bahsedildiği duygusuna kapıldıkları sembolik dünyayı açan eylemler yerine getirilir. Dünyanın bu sahne, gösteri yeri ve arena apriorisel alanlarında temel şeyler olarak öne çıkan ve sahte varoluşun tehlikesini açık ifade alanına taşıyan şeyler algılanır. Arena dünyasında gizlenenle gizlenmeyen arasındaki ayrım çok önemli olur. Bu yüzden yüksek kültürler, doğurma ve dünyaya getirme trajedisini, sembolik öne doğru atılmalarda en yüksek derecede ifade edebilen yaratılarda tekrarlayan uygarlıklardır. Kültürler, o halde yalnızca içinde doğurmaların gerçekleştiği, önemliliklerin ele alındığı, inisiyatiflerin bulunduğu ve önalanların, ikincil önemli şeylerin esnek bir biçimde korunması için hazırlandığı toplumsal “sistemler” değildir. Onlar her şeyden önce sahne kurucu sistemlerdir. Arena yaratıcı süreçler olarak onlar, kendi güncelliklerinin doruk noktasına çıkabilmek amacıyla, dünyada zamanında kendi süreçleştirmelerini dramatik güncelleştirmelerle sürekli yeniden oynamak için, yaşama sınırlarını kendi yeteneklerinde barındıran dramlaştırılmış ürünlerdir. Bir kültürde bu, işlevsellik anlamını yitirdiğinde, orada özel kişilerin mağaralarını artık terk etmedikleri bitme zamanı başlar. Çünkü içinde insanların inandırıcı motiflerle kalabilecekleri dünyaların yaratılması, sahnelerin, gösteri yerlerinin ve arenaların açıldığı ve kalabalıklaştırıldığı jestlerin bir işlevidir. Başoyuncuların bakışı ile dünyanın ne durumda olduğunun söylenebileceği ya da

gösterilebileceği odalar daralırsa, o zaman içinden çıkılmaya değer bir dünya kalmayacaktır. İnsanların dünyaya gelmesi, başlangıçtan beri dünyanın bu türde sahne ve arena özelliklerini gösterir. Oyuncular özelleştirmeye başladığı ya da güçlüler dünyayı kendi özel yönetleri olarak düzenlediği ya da yalnızca kendi ruhsuz gösterilerine izin verdikleri için, sahneler ve arenalar kapanırsa, o zaman dünyaya gelme dönemi sona erer. İşte tam da bu, çağımızın göstergesidir; bu çağ teslimiyet ve gösteriş çağıdır, resmi özelleşme ve samimi yıkımların çağıdır. Kim bugün hâlâ büyük olmak istiyorsa, açık olmayanda çarpınçlı olanı arar ta ki cehennem kudurana kadar.

Bayanlar ve baylar, bugünlerde Jürgen Habermas'ın, Neil Postman'ın, Richard Sennett'in ve diğerlerinin ayrımlı anlatım biçimlerinde söyledikleri gibi, açık olanın bir bunalımı yoktur; gerçekte olan şey ise dünyaya gelmenin bunalımıdır, arena bilincinin bunalımıdır ve insanların bu dünyadan biri olmak için dünyaya gelebildikleri varlıklar olduklarına olan inançtır. Sahne kurma ve arenalar açma, kendini geliştirme sürekliliği gösterme, yeteneklerini onaylatan kültürlerin temel jestleriydi. İyi ve gerekli oyunlar için bu dünyaya gelmek ve sahnelere çıkmak, birbirlerinden ayrılmayan iki şeydir. Bayanlar ve baylar, daha demin doğurma apriorisinin, dünyaya gelenleri varoluşun açık ve kestirilemez biçimine bağlamaya neden olduğunu söyledim. Ama bu açıklık çabası, yetişkinler için, şayet bugünlerde öyleleri varsa, yalnızca onların, doğumun olumlu yansımalarında, ilerletilmesinde, örneksenmesinde, toplumsal sahnelerde, gösteri yerlerinde ve arenalarda olaylı şekilde akan dünyaya getirme ve yaşama

açılmalara katılım gösterdiklerinde gerçekleşebilir. Hiçbir engel bizi alıkoymadığı zaman ancak, doğum şimşeği ile başlayan dünyanın kuruluşunda kalmak için dünyaya gelebiliriz.

Bayanlar ve baylar, küçük bir dünya poetikasının jestlerden ve işlevlerden oluşmuş şimdiye dek sayılmış beş tane *a priori* taslağından çift sayılılar, diğer tek sayılılar gibi birbirleriyle ilişkilidir. İkincisi ve dördüncüsü, doğmuş varlıklar için dünyayı ikinci bir cehenneme çevirirler, uygarlığın özünü oluşturan ikinci uterusu oluşturlar, önemli olanın kaygısı ve cephe heyecanlarının yakalanması yoluyla içinde görevlerle ve ağırlıklarla yaşanılabilen bir içsel dünya kurarlar. Gece uykusunu güvence ederler ve günün akışına düzen getirirler. Toplumsal yapılara dayanak veren karıştıllıkların artmasını sağlarlar ve bilinçleri, ait olma ve özdeşleşme şeklinde ana kucağı duygusuyla kaplarlar; devamlılık ve beklenti kesinliği sözüyle, beklenmeyenin ortaya çıkmasında titremeye başlayan bireyleri panikten korurlar.

Tek rakamlı aprioriler çok daha ayrımlıdırlar. “Özne-nin”, doğurmanın varlığıyla ilgili bilincini ilgilendiren şey hakkında, yalnızca ussal hastalıklar önemli bilgileri verirler. Doğum öncesi tecrübelerin güncelleştirilmesinde, aynı şeyi başlangıçtan beri psikiyatrik ifadelerle karakterize etmeye gerek olmasa da, her zaman için ruhun özel durumları söz konusudur. Kapatılan ve kurtarılmışların haberlerinde, düzenli bir şekilde çoğu arkaik inisiyatif ritüellerinde bir yere sahip olan doğumsal mimetik öge ortaya çıkar. Bilindiği gibi bu yöntemlerden bazıları, ayık varoluşa geri dönüşün yeniden doğum olarak algılandığı ölüme yakın bir duruma inisiyatif sahiplerini itmek için ondan korkmazlar.

Bu, eski kùltùrlerde yalnızca çocukluk rùya dönemlerinden uzaklaşma yoluyla ulaşılabilircek canlı yetişkinlik koşulu olarak geçerliydi; bu, çağdaş dönemde yetişkinlerde de olağan durumu gösteren doğum unutkanlığından ve ölüm unutkanlığından dışarı çıkma demektir. Ama kim, Baron Münchhausen değilse ve kendi doğumunun gerçek öğelerini kendinde yeniden yaşıyorsa, sonunda bugün bile dünyaya gelir, ama bu onun, fikirleri duyması, görmesi ve konuşması üzerinden gerçekleşir.

Bunun karşıtı olan ise, üçüncüsü için yani inisiyatif apriorisi için geçerlidir. Çünkü insanlar üzerinde oturabilecekleri, tasarlayacakları, üzerlerine alabilecekleri bir öz başlangıca ulaşmayı başarır başarmaz, eylem ve ifadeden oluşan bir güç noktasında da olurlar. İnisiyatif yoluyla özünde ifade kapakçıkları açılır, çocuksu bir psikoloji ya da daha çocuksu bir anlatımla özne yalnızca kendini “ifade etmekle” kalmaz, tersine kendini ateşlemenin canlı işareti olur, görüş ve etkinlik *olan* hareketin alevlenmesinde yaşar. Buradan hareketle çağdaşlığın bulmacaları, daha yanlış yorumlanmış paradokslarıyla görüş alanına girerler: Olağanüstü inisiyatif acıları olan bir uygarlık, öylesine güçlü bir ayrılma dinamiği geliştirmek zorundadır ki, artık o kendini sağlamlaştırma güçleriyle bile işlenemeyecek duruma gelsin. Çağdaş mağara inşası, artık mağaraların patlatılmalarına yetişemiyor. Bu şekilde tam da tutucu tabakalarda paradoks bir inisiyatif zorunluluğu geliyor. Koruma güçleri devrimcileşiyor, genelde hiçbir şeyin değişmediği görüşünü taşıyanlar, tümü başlarına koyarlar; tutuculuk, saf olana doğru ileriye atılır ve saçma sentezi var olanın mutlak seferberliğinde ve değerlerin

korunmasında arar. Bunda Yeni Çağ'ın kinetik sırrının saklı olduğu ile ilgili hiçbir kuşku yok; yani mağarayı terk etmek zorunda kalmamak için mağaranın içlerinde seferberliğin sırrının saklı olduğunu. Tutucu hareket nedenleriyle ve hareketsiz korkularla sözüm ona var olanların en güçlü gizli görevlileri öne doğru kaçıışı gerçekleştirirler ve kazarak derinleştirilmiş dünya mallarını sürekli patlayan ve dağılan bir şeye dönüştürürler; yeni tutucu değerlerin gerçekleştirilmesi ve gezegenin çöp haline getirilmesi, aynı durum için iki ifade şeklidir.

Bayanlar ve baylar, sonunda sözünü edeceğim beşinci işlev yani sahne apriorisi, şimdiye dek anılanlar arasında dünyayı kurma sürecinde en önemlisi ve en kayda değeridir. Onu tanımlamak için, bir ayrıcalık olarak ortaç şeklinde Rilkeci en üstünlük derecesine düzyazıda da izin verilmiştir. Doğurma gibi inisiyatif de açılabilir ise, o zaman sahnenin ortaya çıktığı kendini açığa vurma en açılabilir olandır.

Sahne nitelikleri olan yazarlar ve konuşmacılar için bu, şu demektir: Onlar, dünyaya dikkat çeken bir şeyi, tümlev bir olay olarak dillendirirler. Sözcükler yoluyla yabancı bir dünyanın sunumunu gerçekleştirmeye başlar. Yaşamın ekonomisini kuran değişimi güncelleştirirler: Herkesin gözleri önünde doğmuş olmanın sakıncasını, konuşmanın yararına değiştirirler. Dilde dünyaya gelirler, doğmamışların yıldızının ziyaretçileri gibi dile gelirler, beyaz olanı basılı harfler etrafında titreşim duruma sokarlar ve onların yazı özellikleri arasında mutlak sakınca, tüm yararların en mutlu durumuna dönüşür. İnsancıl bir dünya için çalmaya başlarlar. İletişim denilen şey, onlar, şairler, yazarlar için ancak doğmuş olmanın paylaşılamaz sakıncasını

tehlikeye attıklarında ve diğerleri ile paylaştıklarında kendini gösterir. Bu nedenle, yazarın sözlerinde budistik nitelik sallanır. Kim, özgürce konuşursa, diğerlerinin geri dönülmez doğmuş olmasını paylaşır; Hermann Hesse'nin *Bozkırkurdy* adlı kitabında büyültü tiyatro üzerinde "yalnızca deliler için" uyarı levhasının durması gibi, yazarların cümlelerinde hep ayırımına varılamayan "yalnızca doğanlar için" uyarı levhası vardır. Kim, dünyaya gelmek için yeteri derecede deli idiye, şiir yoluyla doğma olgunluğunda olduğunu bir gün anlayacaktır. Şiir, batıl inançları olmayan bir dünya dindir. İnsanlar, poetik dünya sözleşmeleri bilincine varmadan önce, paylaşılabilir olanın poetik paylaşımına ulaşamadıkları sürece, onları hukuksal biçimde toplumsal sözleşmelere bağlamayı istemek yararsız olacaktır. Bireysel doğma öfkesi, özel kuşkular ve kurtarma fantazmaları, grup özdeşliği ve ulusal özdeşliklerle kendini övmelere kollektif kaçışlar, gidimli us yoluyla kendine denetlemenin çağrısından hep daha güçlü olacaktır. Doğmamış olanlar dünya anlamına gelen kendi düşüncelerine sımsıkı kenetleneceklerdir. Doğmamış olanların kendilerini onaylamaları, birinci, ikinci, üçüncü okumanın öznel ve nesnel donanımın her türü için yapılan bütçeleri en yeni güne kadar onaylayacaklardır. Doğmamış olanlar, doğurtanların metinlerini okumazlar. Doğmamış olanların doğma gereksinimine hizmet eden ve bireyleşmemiş birilerinin bireylik kurgularını destekleyen yazıcılar varsa neden okusunlar ki. Adorno'nun ve Horkheimer'in kültür endüstrisi olarak adlandırdıkları şey, bağlanma endüstrisi olarak yansıtmacı işlevler çağında yaşadığımızdan dolayı, doğurtma endüstrisi olarak adlandırılıyor.

Bayanlar ve baylar, sonuca geliyorum. Ama bugün bundan önce söz verdiğim gibi, Sokrates karşılaştırmasına geri dönmeden sözlerime son vermeyeceğim. Bütün insanlar ölümlüdürler. Sokrates bir insandır. O halde Sokrates de ölümlüdür. Barbara yöntemi için okulda kullanılan örnek, Antik mantık öğretici kitaplarıdaki gibi hâlâ öldürücüdür. Bu basit mantıksal sonucu figürü, son söze, sonuç yüklemine kadar her şeyin aynen korunduğu değiştirilmiş önemsiz bir biçime aktarmaya başlamıştım. Bütün insanlar doğmuştur, Sokrates doğmuş bir doğurtucudur, o halde Sokrates... Tam bu noktada yolumuza küçük Paskalya tatili çıkmıştı. Bayanlar ve baylar, on dört gün bir kelimeyi beklemek, hele de söz konusu olan kelime gündelik yaşam kelime hazinesinde ve felsefi terminolojide henüz bir yer edinmemişse ve alışılmadık bir ifadeyse, bazen daha büyük bir kazanca dönüşebilir. Uzun süre tutması beklenen bir kelime bulunması gerekiyorsa, sağlam düşünme yerinde bir şeydir. Yine de aranan kelimenin, insanların binlerce yıldır ölümlü oldukları belirtilen karşılaştırmaya bir anlam ekleme isteği vardır. Bayanlar ve baylar, insan kendini güncelleştirmelidir; bu, bu kelimenin tam olarak tüm insan türü üzerinde uçuşan anlamını bulabilmesi için, ölümlü olarak üç bin yıl zamanının olduğu anlamına gelir. Daha kısa süre önce, bizlere politik antropolojinin asabi yaşlı adamı Günther Anders, ölümlüler türünün Avrupa çağının sonunda kendini ölümlü tür olarak nasıl gösterdiğine işaret etti. İnsanlık bugün büyük bir birliktir, her zaman becerisini ölmek için ve yeteneğini toplu intiharlar için kanıtlamıştır. Bu fikrin çözülemez bir yanı vardır; insan bugün, insanlık durumu üzerine düşünmeyi öne sü-

renlere, alınlarına bir kuru kafa kelebeği dövmesi yapmaları gerektiği söylemelidir.

O zaman ebeyi oynayan ölümlüden başka bir şeyse, Sokrates nedir? Şimdi, Sokrates doğmuş biridir. Tüm insanların doğduğu tümelini ortaya koymuştum. Karşılaştırmamız içinde Sokrates'in kendi adının belirttiği tümelden sonuç cümlesine doğru giderken, bu karşılaştırmayı yalnızca bir yüklemnin aktarılması bozmuş olsaydı, o zaman Sokrates'in de doğduğu savından başka bir şey kazanamazdık. Mantıkta çoğu zaman olduğu gibi, bizler kendi adının taşıyıcısındaki özel olanı ayrı düşünmüş olurduk, Sokrates'i tüm doğumlu-ölümlü insanlar yığınınına çevirirdik ve Sokrates'i olduğu şey yapan ayırım şimşeğini yitirirdik. Bu yüzden birinci önermeyi izleyen alt önermede dikkatli bir şekilde: "Sokrates doğmuş bir doğurtucudur," denmiştir. Bu şekilde Sokrates, küçük ama büyük ayrımı yoluyla, doğan ölümlüler yığınınında özel bir nicelik haline gelmiştir. Sokrates, Avrupa ütopyasının, Yunan olumsuzluk düşüncesinin ölümlü doğurtucusundan ölümsüz doğurtucusuna dönüşmüştür. Sokrates kendini, bilimi yoksulluktan evrensel boyuta taşıyan hiçbir şey bilmemenin ebesi haline getirmiştir. Bu yolla, karşılaştırmaya beklenmedik bir hareketlilik geliyor. İkinci alt önermeden tümel önermeye gerisin geri bir ışık yansıyor, doğmak kelimesinin kendisi de, sanki şimdiye dek açığa vurulmamış bir anlama gebe olan bir döl-yatağına sahip oluyor. Gerçekten de şimdi üzerinde olağandışı beklentilerin yer aldığı anne kelimeyi bir kelime-çocuğundan ayırıyoruz. Anne-kelime, binlerce yıl süren gebelik döneminden sonra nefes alır, sonunda kendisini, sonsuz yanlışı anlamaları meydana getirmek

için oraya kadar görünmez bir şekilde beraberinde taşıyan bir anlamdan ayırmış ve ayrımlı kılmıştır; yalnızca her entelektüel için doğa kavramıyla bağlantılı olan sıkıntıları bir düşünün. Yeni doğan, eski doğanın yanında gerçi aile bilinci içinde, ama artık anne-cümle tarafından da gizlenmeyerek, özgürce bir yaşama başlayabilir. Doğumluluk kelimesi artık saklanmadığından, saklanmamışlığın ne anlama geldiği de açık hale gelir: Gerçeklik kavramının kendisi bile, Avrupa felsefesinin iki bin beş yüz yıl sonrasında doğurabilirlik kelimesinin yansımasıyla aydınlanmasına yaklaştırmıştır. İnsanlar, yalnızca doğanlar olmadıklarını, doğuranlar da olduklarını anladıkları andan itibaren, gerçekliğin, dünyaya gelmelerinin bir işlevi olduğunu ve ölümlülüğe bakışın metafizik sabitleştirilmesiyle de dünyaya ilk yanışın geldiğini anlayabileceklerdir.

Bayanlar ve baylar, doğumlu olma kelimesi hâlâ titrek bacaklarla yürüyor, kulağa yapay ve özgür değilmiş gibi geliyor, insanın onunla ilgilenmesi gerekiyor. Kelimenin yaratıcısının, bildiğim kadarıyla İsviçreli filozof Hans Saner olduğu söylenebilir: Bu, ilkin küçük, ama önemli sayılan *Doğum ve Hayalgücü* adlı kitabında kendini gösterir. *Çocuğun Doğal Ayrılığı Üzerine* adlı yapıtında ise, doğumluluk kelimesi temel kavramsal büyüklüğüyle belirtilir. Kitap ayrıca 70'li yıllarda yayımlanmıştır, onunla ilgili günümüze kadar herhangi bir eleştiri yoktur, çünkü o zamandan bu yana filozoflar mağarasında gündem başkadır; artık normların temellendirilmesi ve çoğulculuk üzerine konuşulmaktadır; insanlar kendilerini, zamanın göstergesini dışlayarak, göstergenin kuramına bırakıyorlar ve dilbilgisel *jimnastik-demirinde* asılı kalıyorlar. Ama bu bile az;

çünkü felsefenin *poetik dönüşü*, görünmez ama büyük bir özenlilik içinde yerine getirilmiştir. Hans Saner, doğumluluk kategorisini yürürlüğe soktu ve bununla çocuğun, dünyaya gelişin ve poetik ruhun göstergesinde duracak olan felsefe yapmanın yeni bir başlığını açmış oldu. Küçük kelime-aslanı, şimdiye kadar sadece birkaç tane sevgili bulabildi. Bayanlar ve baylar, genç kaldığı sürece bu aslanın yanına, inine inerek iyi yapacağımıza inanıyorum, çünkü tırnaklarının giderek uzayacağı bellidir. O zaman doğurma, ölümlülüğün taşıdığı anlamdan hiçbir şekilde geride kalmayacaktır. Bana şu anda, bugünkü dersin uzun sürmesinden dolayı, bir özür dilemek dışında ekleyebilecek bir şey kalmıyor. Bir sonraki ve en son derste konunun ne olacağını, bayanlar ve baylar, zaten daha önce de açıklamıştım. Bugünkü doğurtma poetikasıyla hareketle bakıldığında, dünya yazını konusuna geçiş, öyle pek kolay bir geçiş olmayacak. Dünya yazını ifadesinde gösterileceği gibi, Goethe'nin yarattığı kelimeyle ilişkilendirdiği şeyden başka bir anlam saklıdır. Dünya yazınından söz etmek, şimdi şiir ve söz-verme olarak dünyanın eleştirel bir kuramına başlangıçlar geliştirmek anlamına da gelebilir.

5. Dünya Sözü ve Dünya Yazını

Bayanlar ve baylar, bir dizi dersin bitiminden önceki bir ders, henüz başlamış olmamanın duygusuyla insanın içini huzursuz kılar. Şimdiye kadar dinlenenler, daha önemli olana bir hazırlıktan başka bir şey değildir. Bundan daha söz etmeye başlamadım bile. Şimdi söylenmesi gerekenlere büyük tereddütlerle yakınlaşıyorum. Yaptığımız şeyin ilerleyen zamanla bir konuşma yarışması olacağı izlenimi, kendisini güçlü bir biçimde hissettiriyor. Konuşan kişi baskı altında olsa bile, şimdiye dek söylenmemiş olan, kendisini söylenmiş olana karşı kapalı tutan bir şey olarak kalacaktır. Kendimi karar veren olayların bekleme salonuna atabilmek adına birkaç önkoşulu güncelleştirmek için, bu uğurda dört saat tükettim. Ama bir ad bile taşımayan çok etkili, kendini dışarıya belli etmeyen, siyasi kişi sayılan, en önemli olan daha henüz açıkça

onurlandırmamıştır bile. Benzetme yapmamız gerekirse; asıl-olanın konferans salonunun girişinde büzölüp oturuyoruz ve bekliyoruz.

Bayanlar ve baylar, bekleme anından olumlu bir şey çıkarabilmek için son derste kaldığımız yere geri dönme önerisinde bulunuyorum. Sizlere bugün dünyanın eleştirel bir kuramının başlangıçlarını şiir ve söz-verme olarak açıklama sözünü vermiştim. Son dersimiz, yanlış anımsamıyorsa şiirsel bir tonla bitmişti. Dünya kelimesi yumuşak çeperlere sahip olmuştı, onu bir kereliğine sövgü kelimesi olarak kullanmama ve kötü durum aksanıyla ifade etmeme zevki doğmuştu. Şiir ve söz-verme olarak dünyanın bir kuramının önceden haber verilmesi, sanki onu Frankfurt'ta Güney Alman kalite ürünü olarak satabilmek için ontolojinin ekşi şarabına biraz glikol, tatlı-zehirli sıvı katacakmışım etkisi yaptı. Şiir olarak dünya, söz-verme olarak dünya, her şeyin şimdi daha da olumlu olacağı izlenimini veriyorlar. Şimdiye dek hiçbir şey bilmeme ve doğurma üzerine sürdürülmüş konuşmaların, olumsuzluğun uzlaşmaz ruhu için sakinleştirmelerden başka bir şey olmadığı kuşkusu filizleniyor ve şimdi artık yazarın baklayı ağzından çıkarma zamanı gelmiştir. Ben bu tür bir kuşkuya karşı gelmezdim, tersine onu izleyen fikir akışında ona eklemlenmek için ricada bulunurdum.

Bayanlar ve baylar, son dersimde küçük bir dünya poetikası bildirisine temel jestlerden başladığımda, dünyaya gelmenin sıkıntısında olumlu ve olumsuz özelliklerden bir oyun ortaya çıkmıştı. Bizler üç tane yamuk, başlatıcı, öne çıkan, sağlamlaştırmayan özellikler yanında, iki tane de düz, açan, sağlamlaştıran

özellikler karakterize etmiştik. Anımsayacak olursanız: Doğurma, inisiyatif ve sahne oluşturunca jestler yoluyla gün ışığına çıkarız, yeni olana yöneliriz ve varoluşun dramatik, olaylarla dolu niteliğiyle çepeçevre sarılırız. Buna karşın onlarla ağır olanın ertelendiği önemli olan için, kaygının ve hafifletici jestlerin dünya-kurucu, dünya sağlamlaştırıcı anlamları vardır; onlar yoluyla doğmuş olanlar arasında mağara huzuru, özgürlüğün parıltısı gibi belirir; toplumsal, sembolik ve teknik ikinci döl yatağı oluşumu yoluyla ilk uterus kaybının zararı karşılanmaya çalışılır, arkaik soğuk dışa atılmanın altında kalınmaz, tersine yeni ısıtma kuvvözleriyle samimiyet geliştirilir.

Tek sayılı apriorik jestler, genel macera olarak dünyanın anlaşılmasıyla başlarlar, Ernst Bloch'un o güzelim örnek sözlerini anımsamamız için, varoluşun büyük göç ve *experimentum mundi*¹ olmasını sağlarlar; buna karşın çift sayılı apriori jestler, dünyanın kurulmasına katkılarını yerleşim yeri ve iş yerleri olarak yaparlar, kurumsal katılıklar oluşturlar ve sonsuz tutuculuğun jestleri olarak dünya yerleşim yerini kiracı koruma önlemleriyle güvence ve dünya çalışma yerini sonuna kadar bakım altına almaya çalışırlar. Çalışmanın, göç niteliklerini içinde barındıran bir macera kategorisi olduğunu Marksizmle olduğu kadar liberal mimarlık felsefeleri yoluyla da tekrarlaya tekrarlaya öğrendiğimiz için, bu son gözlem, çift anlamlı bir şekilde söylenmiştir. Çalışma, her zaman sağlamlaştırma işi, diğer jestlerle açılan dünyada da iç mimari olduğu sürece, bunun tersi doğrudur. Bu yüzden çalışma yoluyla dünyanın şimdiye dek düzenlenmesinin bir açılımına ya da

1 , Experimentum mundi: Dünya, evren kanıtı. (ç.n.)

değişimine ulaşamaz, o her şekilde mağara içlerinde bugünlerde dünya çapında yeni-tutucu seferberliklerin işaretlerinde yaşadığımız gibi bütünüyle hummalı bir etkinlik meydana getirir. Devingen yeni-tutuculuğun dünya formülü şöyledir: Bilinçsizlik artı yüksek hız ya da patlamaya karşı hareketsizlik.

Bayanlar ve baylar, artık şimdiye dek adları anılmış dünya açıcı ve dünya kazandırıcı bu jestlerin, bizleri tam anlamıyla güncel olarak geldiğimiz dünyaya getirmek için gerçekten de yetip yetmeyecekleri sorusunu sorma zamanı gelmiştir. Etrafımıza bakalım: Birkaç yüz kişi, bu salonda ya da önünüzde duran bu ekranın önünde var olmayı nasıl başarabiliyorlar? Poetik derslerin verildiği bir dilde birleşmeyi nasıl başarmışlardır? Günümüz anlatım biçimi gibi bir anlatım biçiminin hecelenmesi ve onaylanabilmesi için hangi önkoşullar yaratılmak zorundaydı? Açık bir şekilde şimdiye dek anılmış gerçekleştirme nicelikleri, bunun için yalnızca katılım yanıtını verirler. Doğal olarak bir kadın ya da bir erkek, dört beş ya da yedi harf üzerine oturmak için (Alman son ek sözdağarı buna birçok olanak sunmaktadır) doğurtucu apriorik olanağı açmamış olsaydı, hiçbir erkek ya da hiçbir kadın burada oturamazdı; bir şeyler sunan kişi de leyleğin önçalışmaları olmadan bu yıl görevlendirilmiş poetika gevezesi olmazdı. Açıkça bu düşünce, zorunlu olan, ama yetmeyecek koşullar olarak adlandırılan şeyler için bir örnek oluşturur. Doğurma apriorisi evet, ama yalnız başına onunla İsa'dan sonra 1988 yılının kapalı Haziran akşamında Frankfurt dersliğine gelinmez. Çok şükür ki, yedek koşullarımız henüz yok edilmemiştir: Burada ve şimdi dünyada-oluşluğumuzu 6-numaralı-derslikte-varoluş

olarak yaşayabilmemiz bizlere olanaklı olmadan önce, bildik önemli önkoşullar yerine getirilmiş olmak zorundaydı; beni ilgilendiren şey ise, Siegfried Unseld'in de bana ivedi bir biçimde söylediği gibi, bunu bu seferliğine yapmam gerektiği idi; sizler de, bayanlar ve baylar, korkunç bir inanca sahip olmuş olmalısınız, aksi halde dünyanın hiçbir gücü sizleri tam da burada olmaya ve başka bir yerde olmamaya zorlayamazdı; bundan hareketle inisiyatifler ele alınmış olmalı; burada var olan herkesin, oturduğu ya da durduğu yere gelme motifini seçmek için özgürce davranmış olması gerekir. Ayrıca apriorik erteleme açısından yaşam ve ölüm üzerine bir olayı, zor bir ödevi, ilk veya son şeylerle ilgili bir durumu göstermeyen, tersine işletmede yan bir iş olmaya söz veren bu koşul, katı zorlamalarda bulunmadan, açık salon çıkışlarıyla ve eve yolculuk için cepte şeritli kartla ya da ateşleme anahtarlarıyla çoktan yerine getirilmiş olmalıydı. Sahne apriorisine gelince, düzenleyiciler teşekküre değer bir şekilde sahneyi kurmuşlar ve 50'li yılların teknik büyüleyiciliğiyle mikrofonu yerleştirmişlerdir, öyle ki sunucu kişiye artık yalnızca ileriye gitmek ve konuşmak için başlamak kalır. Buraya kadar derslikte-varoluş için *a priori* gerçekleştirme koşullar zinciri eksiksizdir. Ama bu zincirde hâlâ onsuz geriye kalan gerçekleştirmelerin içi boş kalacağı, sonucu belirleyecek an eksiktir; yine tereddütle adlandırdığım dil denen o şey eksiktir. Şu nedenden dolayı bu kelimeden tereddüt duyuyorum; bir yüzyıl sonra dil felsefesi ve dilbilimin dilsel özü, tanınmazlık derecesinde bozulmuştur; Almancayı kullanan günümüz konuşmacılarının dili ile ilgili ne söylenmesi gerektiği konusunda korktuğum için, bunu ağzıma almaktan çekiniyorum.

Bayanlar ve baylar, şimdi daha önce bahsettiğimiz asıl konuya gelmemiz gerektiği düşüncesi ağır basıyor. Her şeyden önce yanlış genellemedeki olguyu adlandırabilmek için, şimdiye dek dünyaya gelişimiz üzerine konuşulmamış koşulun, dil olduğunu açıkça belirtmem gerekiyor. Bundan dolayı küçük dünya poetikamızda altıncı öge olarak daha başka bir dil işlevi olan dil apriorisi ya da konuşma apriorisini eklemek zorundaydık. Bu noktadan itibaren, şimdi dünyanın bu yerinde gerçekleştirilen konuşmalar için, koşullar çemberinin kesinlikle kapalı kalacağı izlenimi oluşabilir. O zaman dünya kurmadaki bütün önkoşullar yerine getirilmiş gibi görünebilir ve yaşamın gerçek ve var olan sahnelerle doğru doğurmalarla açılan o büyük hareketi, kelimeye gelmekle, dilin ortaya çıkmasıyla gerçekleşir. Ama bayanlar ve baylar, dilin dünya poetikasına bu şekilde sokulamayacağı hemen kendini gösterecektir. Temel olan, şiddetle bu kadar ucuz bir şekilde -kuşkulu ifadeyi tekrarlıyorum- elde edilemez. Konuşmanın ilerleyen bölümlerinde, sözü edilen anlamda neden bir konuşma apriorisinin olmadığı ve neden iletişim topluluğunun apriorisi ile ilgili alışılmış konuşmanın yanıltıcı ve temelsiz olduğu konusunda nedenler geliştireceğim.

Bunun için bir adım geri atıp dünyayı kuran jestlerin dönüşümlü oyununda, bizlerin eksiğinin ne olduğunu anımsamak zorundayım. Sahne açılışının apriorisiyle, biçimsel açıdan zaman aktörünün oyunun yüzeylerine çıkmaya cesaret ettiği noktaya gelinebileceğini göstermeye çalışmıştım. Bu noktadan itibaren koşullar zinciri bizleri yüzüstü bıraktı; sırtımızda küçük bir doğurmayla, önemliliklerden hareket ederek, inisiyatif is-

teğine belli bir ölçüde kanatlanmış olarak, önemli şeylerin ertelenmesiyle yükleri hafifleterek ve ders verilen sahnenin kurulmasıyla güçlendirilmiş olarak dilsiz bir şekilde orada kalakaldık. Şimdiye kadar var olanlarla gerçek pazarlık olamayacağı yani sahnenin neden orada olduğu anlaşılmayacağı için sahne üzerinde olmanın yükümlülük olduğu görüşünde bulunduğu sürece çaresiz bir şekilde bir ayaktan diğerine geçtik. Şimdi ne olacak? Söz konusu olan iletişim filozofları olsaydı, o zaman şunlar gerçekleştirdi. İnanıyorum ki, bayanlar ve baylar, hiç çaba harcamadan sahneye çıkan ve izleyicileri yapılacak açılışla karşılaştıran bir tiyatrocuyu düşünebilirsiniz: Değerli dinleyiciler, dil, bilindiği üzere insanlar arasında bir köprü kurduğundan, yazar size yeni bir emre kadar birbirinizle konuşmanız gerektiğini söyler. Bundan başka yazar, ilkin iletişim araştırmalarının sonuçları beklenilmesi gerektiğinden, kendi açısından söylenecek bir şeyin olmadığını bildirir. Gösteri bununla bitmiştir, bizler derin saygı duyduğumuz izleyicilerden yerlerinden kalkmalarını, sessiz bir şekilde salonu terk etmelerini ve binanın terk edilmesinden sonra da koşullar elverdiği sürece, konuşmacı arkadaşlar arasında kelimeleri seçme şanslarının simetrisine dikkat edilerek özgürce seçilmiş konuşma şekillerine başlamalarını rica ediyoruz. Teşekkür ederim ve güle güle! Bayanlar ve baylar, iddiaya girerim ki, bu tiyatroda böyle bir izleyici kitlesini bir daha göremezsiniz. Bu kişi, kendini izleyicilere sözü edilen türlerde açılışlar hazırlayan bir tiyatrocuyu oyuncusu olarak ne kadar az beğendirmeye çalışırsa, bir o kadar az da ortak kararlaştırılmış bir dünyaya gelebilmek için, felsefi-dilsel denetimler altında karşılıklı konuşmak

zorunda olunduğu bir iletişim kuramından hoşnut olunacaktır. Birbirimizi doğru biçimde anlıyor muyuz: Gerçekten de insanlar birbirleriyle karşılıklı olarak konuşmalıdır ve gerçekte insanlık, intiharcıl dilsel yeteksizlik ile sonlanmayacak ise, ortak gökyüzü altında diğerlerine karşı dilsel yönelimlerde ve aynı şekilde verilen karşılıkları dinlemede mucizeler gerçekleşmeli. Ama dünya kuran ve dünya koruyan bu konuşma nerede gerçekleşebilir? Hangi küçük Paskalya toplantılarında bu ortak dil bizi bulur? Hangi okulda, hangi seminerde bizi ifade edilemez kendimizden çözen, bütünün parçası yapan, açık olana götüren, köprüler kuran dil öğrenilir?

Bayanlar ve baylar, gerçek dil edinim sürecinin, nasıl olsa okul ve seminerler dışında daha değişik yollarda ilerlediğini bildiğimden, bunların retorik sorular olduğunu söyleyebilirim. Dilin ayrımlı biçimlerde öğrenildiğinin bilincindeyim: İlkin, içinde bir şeylerden bahsedilen cümleler karşılaşmalarda ve arkadaşlıklarda dile getirildikleri için, ilişki ve karşı karşıya getirme iklimiyle; ikincisi söylenilmek istenene yeniden yol açan durumlara çarpmayla ve üçüncüsü, bilindiği üzere, kendi kendini eğitime (otodidaktik) yöntemi sayılan, önümüze dünyalar açmayı başarmış yaşayan büyük ve hareketli klasiklerle yalnız kalma yoluyla öğrenilir. Dil, odun kömürü ile karşılaştırılabilir, çünkü bu daha önce yandığı için yanabilir, ama soğuk kömürden ayrımlı bir şey olmak için de durmadan yeniden yakılmak zorundadır.

Kısacası, bayanlar ve baylar, dilin dünya poetikasındaki yerini yeniden belirleme ödevini başaramayacağımızı düşünüyorum. Girişte bugün şiir ve söz-verme

olarak dünyanın eleştirel kuramı üzerine hazırlık anlamında birtakım bilgiler anlatmaya söz vermiştim. Bununla dinleyenlerden, kelimeler söz ettikleri şeylerden daha güzel olduklarında ortaya çıkan romantik kuşkunun glikol tehlikesini bir süreliğine geri plana itmeleri ricasında bulunmuştum. Gerçekten de dünya, ontolojik olarak kapsamlı bir şiirin yapısına sahiptir denildiğinde bu, kulağa kuşkulu biçimde güzel geliyor; oysa doğal olarak kötü şiirlerin de olduğu düşünülmesi gerekiyor. Bilinmeyen bir gelecekte gerçekleşecek beklentilerin başlığı olarak sözler nasıl verildiyse, dünyanın da bize bu tarzda verildiği fikri ortaya çıktığında, romantik ve dinsel ikinci sesler duymazlıktan gelinemezler. Şimdi bu düzenlemelerin kuşkulu güzel çınlamalarının yanından geçerek, şiir ve söz-verme olarak dünyanın ifade biçiminin kelimesi kelimesine niceliğini bulmak için çabalamak zorundayız.

Bu düşünceyle başa çıkabilmek için, dünya poetik düşünce seyrimizde eskiden beri eksik olan dile gelmeyi, dünya kurucu jestler dizisinin başladığı doğurma fenomeniyle bağlamak istiyorum. “Anneler doğururlar ve çocuklar dünyaya gelirler” diye duyduk. Bizler için dünyaya gelmek, her zaman dile gelmek anlamına geliyorsa, o zaman bu durum, dünyaya yeni gelmiş bizlerin ilkin seçeneksiz bir şekilde dünyanın sıkletinin tüm konuşmacılara baskı yaptığı bir dil dünyasına bağlandığımızı ifade eder. Kim, kendisinin olan şeyi dillendirmek için sahneye çıkarsa, konuşmasında somut bir yaşamın acılar yığınına harekete geçirir. Konuşan biriyle, dinleyen biri arasında dünya ağırlığında davranışlar açıklığa kavuşturulur ve ertelenir. Benim dil dediğim bu önemli şey üzerine konuşmak

için, bir topluluğun üyesi olarak bizim, dünya ağırlığının taşıyıcıları şeklinde birbirimizle bağlantı içinde olduğumuz başka bir dünyayı açan işlevi ileriye sürmemiz gerekiyor: Ben bunu aktarma apriorisi olarak tanımlıyorum. Ama kendimizi yanılsamasız bir şekilde dilin işlevselliğinde derinleştirdikçe, bizleri bu anın soluk alışına kadar götüren son bir dünya açıcı jest açılır; ben bunu aklanma ya da söz verme apriorisi olarak adlandırıyorum. Burada ve şimdi olduğu gibi, böyle konuşulabileceğı gerçeğı, bir yönüyle aktarma apriorisinin konuşma eylemlerini izleyen dünya poetikamızın altıncı öğesine borçludur, diğeri yönüyle de benim söz-verme apriorisi olarak adlandırdığım ve doğurmamış ruhun aklanmasının soluğuyula birlikte estiğı yedinci dünya poetikasının işlevine borçludur. Bunun aklanma olarak dille ilgisinin ne olduğunu söylemek başıarılabilseydi, o zaman işte doğma şimşeğinin artık karanlıklarda yaşanılmayan anlara çaktığı soluk kesici alana varmış olmamız gerekirdi.

Burada -doğurma, önemlilik, inisiyatif, erteleme, sahne açma, dil aktarımı ve aklanma- gibi dünya kurucu yedi jestin, bayanlar ve baylar, bilinçlerle dünyalar arasında açık bir ilişki olduğunu söylemek için, gerekli olan karmaşıklığın en azını içerdiklerini eklemek istiyorum. İnsanın konumuyla ilgili olarak düşünselliğinin en sessiz soluğunda bile bilinçli yaşamın bu yedi temel sesi titreşir.

Bayanlar ve baylar, ilkin aktarma apriorisini açıklamama izin verin. Genel olarak onda çoğu tanınmış dil kurmalarının yalnızca yüzeyselliklerinin ele alındıkları açığa çıkacaktır. Bize doğrudan aktarım yolunda yakın olan dil, politik olarak içine doğduğumuz toplumun

dili olmuştur. Haklı olarak bizde bir topluluğun “içinde doğma” deyimi vardır. Aktarma apriorisinin ışığı altında bakılacak olursa bu insansal doğumluluk neredeyse kaçınılmaz bir şekilde bir ulusun sabitleştirilmesine götürmek zorundadır. Uluslar adlarını, kendi isteklerine bağlı olarak ya da olmayarak alırlar. Bu anlamda, ister politik isterse politik olmayan biçimde kurulmuş olsunlar, içine doğmuş olma ilkesine dayanan, tüm toplumsal birlikler “ulus” olarak geçerlilik kazanmalıdırlar. Köklü kültürler de bu şekilde toplumsal yapıdırlar; üyeliğini içinde doğmuş olmakla elde ettiği herhangi bir dünya ülkesi de bir *natio*’dur. Batılı dillerde, misafir olunan devletlerde bir vatandaşlık elde etmenin doğallaştırma olarak tanımlanması gerçeğinde özendirici bir açık sözlülük yatar. Hiçbir şey, ulusal misafirin bir ulusun vatandaşı olarak tanınabilmesi için ilkin ulusal karakteri elde etmesi gerektiğini bu kadar açık şekilde ifade edemezdi. Bu, şunu gösterir: Temel oluşturucu anlamda uluslar, doğumun açıklığından doğanların kamulaştırılması sistemi olarak görev yaparlar. Onlar yönettiğimiz ve katma ürünümüze uyum sağlayan dil kolhozlarıdır. Dilsel-politik anlamda ulus, doğal-siyasal işlev olarak içine doğmuş olmakla çalışır. Doğallaştırmalar o zaman bir ulusun yapay doğum sıklıklarından başka bir şey değildirler. Bu ayrıntı, toplumlar tarafından konuşulan doğal dillerin politik doğum sıklığının doğal biçimlerde oldukları konusunda dikkatimizi çekiyor. Ortak bir dil ile hareket eden iletişim toplulukları, sürekli ve egemen olarak içine doğmuş olma ilkesiyle özelliği belirtilmiş olarak kalırlar; doğallaştırma yalnızca bir istençli durum olarak öngörülebilir. Aktarma güçlerinin iktidarına insanlar tam olarak

teslim olmasa bile, bir toplumun içine doğmuş olma, tam olarak teslim olmanın en kaba bildirimidir. Yaşam ve dil, doğum sıklığı gruplarında aktarılmaya devam ediyorsa, -başka türlü nasıl olacağını kestirmek güçtür- o zaman ulusal dilleri içinde doğan insanlardan, şimdilik kendi ulusal dillerini ulusal önemlilikler, ulusal inisiyativite anlamında, ulusal eğlence ve ulusal sahne pratiği anlamında konuşabilme yeteneğinden başka bir şey beklenilmemelidir. Ulusal dil bundan dolayı, birlikte doğanların dünya-kurucu jestlerinin toplu bir şekilde ilkin sesli oldukları bir deyimdir. Kuşkusuz her ulusun ilk kaygısı bu nedenden dolayı içine doğanların ana dillerine bağlanmasıdır. Çocukların ulusal gerçekliğin yer çekimi alanına bağlanması olarak annelerin doğurması, bundan dolayı önemli bir Araplaştırmayı, Brezilyalılaştırmayı, İngilizleştirmeyi, Japonlaştırmayı, Ruslaştırmayı, Sudanlaştırmayı vs. beraberinde getirir. Her defasında çocuklar kendi uluslarının ve dil topluluklarının devlet tutuklularıdır, çünkü onlar haklı olarak devletlerin geleceği sayılırlar; ulusal diller, dünyaya yeni gelenlerin toplumun gelecek dayanaklarını oluşturdukları cadı mutfaklarıdır. Dilbilimsel açıdan bakıldığında doğurma apriorisi, her yeni yaşamı ulusal dilin örnekleriyle damgalamaya götürür, insanları kendi ana dillerinin bağımlısı haline getirir; şimdiye kadar süren insanlık tarihinde de çok az kişi, ana-dilsel ve ana-vatansal bağımlılıktan kurtulma kürünü başarmıştır. Yeni kuşağın dilbilimsel dövmelenmesi yoluyla, toplumun yaş gruplarını ulusal tarihsel bir sürekliliğe bağlayan aktarma eylemi gerçekleşmiş olur. Bayanlar ve baylar, bu dünya kurucu gücü içinde barındıran süreç, bizim için de güçlü kalmamış olsaydı, burada

Alman kulakları önünde Almanca konuşmazdım. Bilinen ve düşünülebilen durumlar sonucunda Doğulu ve Batılı bir vatandaşlıktan yana, Almanların yeniden doğallaştırılması gerçekleşebilirdi; -bunun üzerinden bir elli yıl bile geçmedi-, o zaman belki de şimdi ikinci dil olarak İngilizce değil de, ana dil olarak Rusça konuşuyor olurduk. Ama belirleyici durumlarla Almanca aktarımın enerjisi çalışır durumda kaldı. Heine ve Goethe, Nietzsche ve Brecht hayran olduğum aktarılmaya uygun Alman yazıları ele almamış olsalardı ve bayanlar ve baylar, tarihin gördüğü büyük toplumsal yıkımlara karşın ulusal dilimiz Almanca aktarım açısından güçlü olmasaydı, bu toplantı büyük olasılıkla gerçekleşmezdi ve şimdi konuştuğum gibi bayanlar ve baylar, bu şekilde konuşuyor da olamazdım. Bunun için hiç kuşkusuz birçok rastlantıya ve destekleyici büyüklüklere gereksinim oldu ve bizler şu anda rastlantının doruklarında denge kurmaya çalışıyoruz. Beni ilgilendiren şey üzerine, bize rastlantısal olarak aktarılmış dil dünyasının en kuytu köşelerinden birinde konuşuyorum. Vatandaşlarımızın çoğunun başına gelen Almanca öğrenme, onları ulusal dil yaşamının çok başka alanlarına sürükledi. Onlarda aktarma apriorisi o kadar etkili oldu ki, önemlilik Almancasını ekonomiy-le ilgili insanlarla konuşacak duruma geldiler. Onlarda gezegenlere yolculuk yarışında ulusal en büyük başarı için kaygılar taşıyan bağımsız girişimcilerin inisiyatif Almancası sesli bir hal alır; onlar geleceği kuranların ve doçent adaylarının hırslı Almancasını, ilgili birliklerin mülkiyet durumunu koruma Almancasını, ileriye bakanların tasarı grubu Almancasını, iyi niyetlilerin tedaviyle ilgili Almancasını, köşe yazısı Almancasını ve

ulusal birlik için kaygılar içinde olan ölü ruhların Bonn Almancasını konuşurlar. Ulusal kaygıların, yoksulluğun, şiddetin aktarılması akımı, haber, zaman ruhu, komisyon ve medya Almancası pedantik nesnellik ve sinik köpük ortaya çıkarıyor. Bayanlar ve baylar, biraz önce birkaç dakikalığına aktarım yerine sunma diyerek fikirlerle oynadım; sunma apriorisi, hakkında konuşma zorunluluğu ortaya çıkarabileceğinden beni bu sözcükten vazgeçmemi gerektirecek davranışa itti. Bu, Almanlar arasında nükleer silahların artması ve yayılmasını önleme savı olarak bilinen nükleer silahların aktarılmaması anlaşmasını anımsatmayı da beraberinde getirebilirdi. Oradan konuşan varlıklar arasında patolojik yaşam davranışlarının aktarılmasının nasıl olduğu sorusuna geçmek daha kolay olurdu. İnsanlar, tam bir teslimiyet içinde yaşamın aktarım koşullarına hayvanlardan önce başlamaya yargılı olduklarından dolayı, dil aktarımcılarından, dile bağlı şiddetleri ve yoksullukları kaldırmak için de nükleer silahların artması ve yayılmasını önlemeyi düşünüp taşınmaları isteginde bulunulabilir. Yine de tüm ulusal diller, içinde her zaman yoksulluğun ve şiddetin denetlenemez bir şekilde özgür kaldığı kalıplaşmış deyimlerdir; ne kadar çok özgür kalırlarsa, bu gerçekler ahlak ve kuramlar yoluyla o kadar gizlenebilirler.

Dil yoluyla şiddet aktarımının ne olduğu ve insanı nereye sürüklediği, dil aktarımının politik özülle uğraştığımızda kendisini bizlere kolaylıkla gösterir. Ulusal diller gerçek etkilerine göre de dünya savaşlarının araçlarıdır. Ulusal dillerde halklardan nefret etme aktarılmaya devam eder, ana dillerde kardeş kıyımları reddedilir; ulusallaştırılmış dinlerin etki alanında uzak dillerde

konuşanlara karşı kutsal savaş için öğütlerde bulunulur. Bu gerçeklerde, tarihe, günümüze kadar hükmeden iletişim topluluklarının gerçekliği yansır. İnsanların dudaklarından çıkan en korkunç yıkım sloganları, ulusal dillerde haykırılmıştır; aktarma gücü olan iletişim toplulukları, yenilgiye uğrayanların cesetleri ve asimile edilenlerin başları üzerine dil bağlantılarını konuşmaya devam edenlerdi. Ve tam da Almanların bilmek zorunda olduğu şey: Ulusal dillerde insanlar, saldırgan panik toplulukları halinde bir araya geldiler ve iletişim ırkçıları ve hayvanat bahçesi dilbilimcileri olarak bir dilin dünya egemenliğini kurmaya çalıştılar. Bu şekilde insansal iletişimin büyük bir bölümünün dilsel bağımlılığı, ayrımlı konuşanlara karşı nefreti devam ettiren dil toplulukları içinde insanların dünyaya gelme bağları için bir koşul oldu. Bu yüzden dil topluluğundan *çözülme*, çok tehlikeli yaşam örneklerinin aktarılmasına götürebilir. Yalnızca bu önkoşullar altında konuşan ulus, kendi şiddet potansiyelinden kopabilir, ama bu nerede gerçekleşir? Konuşan varlıklar, her zaman eski ve yeni düşmanlara karşı yeni korku ve nefret toplulukları oluşturmuyorlar mı? Yeni Çağ'ı karakterize eden anlayışın uluslararası bir hale getirilme özelliği, gerçek iletişim birlikleri arasında oluşabilecek nefret karmaşasını çözebilir, şayet uluslararasılık içselleştirilebilirse yani kendi koşulları altında bir diğerinin dünyaya gelişini dostlukla karşılanabilirse. Ancak o zaman işte çok dillilik, ulusal dildeki şiddetten kopmanın bir aracı olur.

Bayanlar ve baylar, aktarım perspektifi altında bakılacak olursa dil, kesintisiz bir şekilde kendisini daha önceki iki çift rakamlı dünya kurucu jestlere ekler. Önemli olan için kaygılanma ve ağır ödevleri erteleme yoluyla

şimdinin yükünün hafifletilmesi gibi, kendisini dil olarak gerçekleştiren aktarım jestleri de, kültürlerin başlangıcından beri dünya mağarasının inşasının yapıldığı tutucu köktenci olaylardan sayılırlar. Diller yeni konuşmacılara aktarıldıkları sürece, sonrakilere kendi öncellerinin dünya mağarasına taşınmasını gerçekleştiren sembolik materyal da sürekli aktarılır. Ulusal dillerin malzemelerinden -bunlara bilinen dünya dilleri dışında diğer diller de katılır- bilinçlerin kendilerine özduygu ve özdeşlikler hakkını tanıdıkları değişmez fikirler oluşturulmuşlardır. Ana dilden ve baba otoritesinden ulusal afyon mağaralarında olduğu gibi içinde öznelerin oturdukları kollektif öz biçimler birbirleriyle kaynaşırlar. Ulusal özdeşlik ya da olumlulukta aktarılan her ne varsa, bunlar her zaman bağlayıcı, sabitleştirici, kimliği belirleyici dille mühürlenmiş olumluluklardır. Soyadlar beni nasıl akrabalığın mağara sistemine doğru atıyorsa, ulusal dil, kökensel diyalektik, alt kültür argosu ve meslek dilleri de beni içine doğmuş ve içinde eğitilmiş olduğum mağara sistemine katıyorlar.

Bayanlar ve baylar, burada antropolojik açıdan daha başka şekilde de düşünölemeyecek bir şeyden söz ediyor görünüyor. Dil olarak adlandırdığımız büyük şiirlerin sembolik oturma mağaraları ve çizgi dünyasının sanat yapıtları olmasaydı, insanlar nerede ve nasıl dünyaya geleceklerdi? Her şey bizi, aktarma apriorisi üzerine yapılan bir sohbetten örneğin Hans-Georg Gadamer'in yapıtlarıyla gösterildiği gibi, doğruca dil aktarımının olumlu bir kuramına geçmeye zorluyormuş gibi görünüyor. Aktarma olarak dilin olumlu kuramından, hoşumuza gitsin ya da gitmesin, bir topluma ya da ulusal bir kültür içinde doğmuş olmanın

kaderinin antropolojik olarak sınımsı yazıldığı ulusun olumlu kuramı meydana çıkar. O zaman oldukları şekillerle aktarılan diller, dünyadaki her varışın izlenemez koşulları olurlardı. Onlar harfi harfine, içinde ulusal bir gözültü koğuşu olarak hizmet veren bir binada oturuyormuş gibi, ontolojik genel sanat yapıtları olurlardı. Bu dünya yazını kelimesinin karanlık yanıdır. Özellikle kendi kuşağı arasında en iyi düzyazı denemeleri yazan biri olarak Roland Barthes, kızgınlıktan kaynaklanan bir eğilimle dili kesinlikle faşistçe bir şey olarak ele verdiğinde, buna benzer şeyleri hissetmiş olmalıdır. Aktarma apriorisinin gücü yoluyla hepimiz, derslerin başlarında sözü edilen kopya edilmeye uygun kimlik kartı gibi, kendi gerçek dil topluluklarımızla kaynaştırdık. Hiç eğretilme yapmadan konuşulacak olursa, ana dillerimiz her gün söylemeye zorunlu olacağımız büyük şiirler olurlardı; evrensel sanatsal ürünler ve tükenmez biçimde yorumlanabilir sözcük sanatı yapıtları, bizleri aynı anda hem bekçisi hem de tutsağı olmak için harfler içeren bu toplu sanat yapıtlarında kalmaya tutsak edebilirlerdi. Ulusal dilin konuşanı olarak her insan baskıcı bir halk bilimine tutsak edilmiştir.

Bayanlar ve baylar, dillerin; tarihsel, gündelik, politik gerçekliğinin uzun aşamalarda ulusal dillerle dünyaya gelme üzerine söylenen şeyleri karşılamasında çok az kuşku olabilir. Yine de bununla ancak bu olgunun yarısı ele alınmıştır. Diğerini de karakterize edebilmek için, şimdi dünya poetikamızda tartışılacak işlevler arasındaki sonuncusuna, aklanmanın ya da söz-vermenin apriorisine yöneliyorum.

Konuşmayı açabilmek için başlangıçta kendime doğrudan sorduğum soruyu onaylıyorum. Bayanlar ve

baylar, şiir ve söz-verme olarak dünya, anımsayacaksınız, olumlu olana kayacağa benziyordu; işte şimdi burada o soru belirmektedir: Dostum, olumluluk üzerine sen ne düşünüyorsun? Bunun yanıtı şimdi daha açıktır: Olumluluk üzerine düşünen ben değilim, ta doğumdan beri olumluluk beni düşünüyor. Her ne kadar bazen Cioran’la birlikte hiçbir şeyin yapılmadığı bir evrenin rüyasını görsem de, bu rüyadan uyanmış olmam için başlangıçtan beri çaba harcamıştır. Henüz gerçekleştirilmemiş olanda süzülmenin kusursuz gerçeği yitip gitmiştir, dünya olayları çoktan olmuştur, asılsız bir nedenden ötürü önümde yer alan ölümlülük bana başlama işaretini vermek için ruhsal durumlar geliştirmeye izin vermiştir. Onunla bir buzulun sırtında yassı bir çakıl taşı gibi ilerliyorum. Ayrıca genç Heidegger’in, olgusal kavramı aklına geldiğinde, bu taş parçası duygusunu, buzul tarihle birlikte hareket ederek zamanın rahminden görkemli bir biçimde hem de ayırımsanmadan ileriye doğru itilen bir taş olma korkusundan titreyen açıklığı düşünüyorum. Bu yüzden: “Dünyalaşılıyor”. Varoluşunun yalın gerçekliği yoluyla her yaşam, aktarma güçlerinin tüm zincirlerini sırtında hisseder ve aktarmaların ve sunmaların olumluluğuna kapanır. Ancak “dünyada” olma durumumuzun bu temel ilkesi, içimize etkili olduğunda, ciddi olarak eleştirinin ve olumsuzluğun ruhunu esmeye yönlendiren şeyin ne olduğu sorusu kendini sordurur.

Eleştirel bilince varmak için diğer yolların kendileri bile olumludurlar. Kim onları aşarsa, temelde eleştirinin insanın sürekli yanında bulundurması gerektiği bir çakı ya da birileri istencime ya da alanıma çok yaklaştığında hemen atılan bir bekçi köpeği gibi olduğunu düşü-

nür. Bu olumlu eleştiriler her yerde benimsenmektedir, bunlar çağdaş alış-veriş becerisiyle ilgilidirler, vergi hilelerine, öz duygulara ve cümle kurmalara nasıl sürekli gereksinimimiz varsa, onlara da öyle sahip olmalıyız; bizleri eleştirerek yıl boyunca ilerlememizi sağlarlar. Ama ben burada eleştiriden söz ediyorsam ve olumsuzluğun ruhuna sesleniyorsam, o zaman başka bir şeyden söz ediyorum demektir. Olumlu olandan başkasını, aktarım güçleri yoluyla yapılan şeylere bağlı olmayan şeyleri düşünüyorum. Ama her yandan olumlu varoluş koşullarıyla çepeçevre sarıldığımız halde, bu olumlu olmayan nerede bulunabilirdi? Kelimeler her yerde düzenlenmişlerdir, değişmez anlamlarla bizleri çember içine alırlar, kalkanı yukarı kaldırır ve bu çemberden hiç kimsenin çıkmamasını sağlarlar. Dilsel olduğu kadar maddesel olgusallığın savaş ürünleri değil miyiz? Kendilerine karşı ceza davasında yaşam boyu sürececek bir araştırmanın sürdürüldüğü araştırma tutukluları değil miyiz? Son zamanlarda eğlenceye tutsak edilenler olarak bir süreliğine postmodern yok etme kamplarına dayanmamız gerektiği konusunda bilgilendirilmemiş miydik? Bu koşullar altında öteki nereden bulunabilirdi ya da en azından özgürlüğe götüren ötekinin izi nereden bulunabilirdi? Bayanlar ve baylar, özgürlüğe giden iz, dilin tam da ortasından geçer. Bilindiği üzere konuşarak, o anda kurduğumuz dünya için izlenemez bir koşul devreye girer. Bu koşulu ben söz-vermenin ya da aklanmanın apriorisi olarak adlandırmıştım. Onunla poetolojik yedi günlük yapıtımız amacına, yani anın soluk alışlarına ulaşmıştır. Dilin özü, bayanlar ve baylar, yalnızca dünya anlamına gelen ulusal bağların ve önyargıların aktarılmalari

değildir. Dile, dünyaya gelme haykırışını belirten aklanmanın soluğu da katılır. Bu soluk bizi, doğal ulustan ve kazandığımız şiddetin çöküntüsünden kurtarır. Aynı zamanda bu soluk, annelik öğeleriyle her dışsal dokunuş deneyiminin öne çıktığı dünyada-oluşluğun ilk anlarına geri çağırır. Doğum sıklığının ilk aşaması olarak soluk, başlangıçtan beri doğayla doğanın dışına çıkar. Dil, bize eklemlenmeden çok uzun süreler önce, soluk dünyası çoktan açılmıştı; ne yazık ki psikanalitikçiler onu sürekli ağızla ilgili dünyayla karıştırıyorlar. Ama kim poetik konuşmayı öğrenirse, başlangıçtan beri şiddetin aktarılmasındaki tarihsel konuşmalara yönelik çabalarla öğrendiğimiz dile de soluk özgürlüğü getirir. Aklanmanın apriorisi bu yüzden, adaletle köken itibarıyla akraba olan gerçekleri söyleme şekline dayanır. Soluk üzerine hakkımızı bildiren dil, görüldüğü kadarıyla bin yılları aşan ve sıklıkla yeraltı yollarıyla insanların en eski tanıklığındaki özgürlük deneyimleri ile özgürlük isteklerinin en genç eğilimlerini bağlayan söz-vermenin akımını biçimlendirir. Dilin her olumlu aktarımı dünya çemberini daralttıkça, söz-vermenin işlevi yoluyla buna karşıt bir hareket gerçekleşir. Onunla inanılmaz olan, paradoks olan gerçekleşir; soluk özgürlüğü sözü veren gelenekleştirelememiş bir gelenek gerçekleşir. Bu sözlerle, onlar olmadan gerçeklik çemberinde bağlı kalacağımız aklanmalar bildirilir. Dil, olumlu olmasına, içinde ulusal dili barındırmasına, şimdiye dek gelmiş tarihin boğucu güçleriyle dolu olmasına karşın, yine de aktarılmak zorunda kalıyorsa, o zaman şimdiye dek yalnızca bu olumlu dillerde, olumlu tarihin şiddetinden kurtaran söz-verişler aktarılabilirdiğinden dolayıdır. Sokrates, belli bel-

gelerle delillendirilebilen Eski Yunanca bilgisinin anlaşılması bağından Yunanlıları kurtarmak için, Yunanca konuşuyordu; dil olarak Yunanca'ya bağlı şiddetleri aşan hiçbir şey bilmemeye giden bir yol buldu. Vermesi gereken sözlerinin, dilsel ve şimdiye dayanan kişisel aktarımlara gereksinimleri olduğundan, yazıdan uzak durdu. Platon tarafından kararlı bir şekilde yadsınan olumsuzluğu ve kendi özgüvenliği içinde durdurmak hiçbir savı durdurmak istemedi; diyalektiği, silahsızlanmış durumların yapıbozumunu etkilemek için yeterince keskinliğe sahipti. Sokrates'te, Platon'un haksız yere onun üzerine atmak istediği şeyler yoktu: O, sınırlanmış gerçek fikirlerin her zaman haklı bir doğurtucusudur; şayet tarihsel Sokrates'i, kendi usta oyununda özgür olabilmek için ustasına ölümüne saygı gösteren Platon'un isterik yansıtımalarından ayırmaya olanağımız olursa, o zaman onun öğretilerini, yaşamın doğmayla ilintili söz-verişini tam olarak ortaya çıkarmak için, kapsamlı olduğu gibi boş çabalarımızda aramalıyız. Doğurmaya dayanan ütopya o zamandan beri gerçekçi bir ifadeyi bekliyor. Çünkü özgürlük ve doğurmayla ilgili yüksek kültürlü söz-verişin kaynağı kendini bildirecekse, o zaman bunun dikkatiyle dünyayı olumsuzlaştıran, acımasızlaştıran ve silahsızlaştıran soluğun, canlı dölyatağı sessizliğinde olması gerekirdi. Gerçi Sokratik nabız, Yunan dilinde atmaya başlamıştı, ama hiçbir şey bilmemenin oluş biçimine yönelik işaretlerde Yunancadan fazlası çoktan dünyaya getirilmişti. Ondandır, ulusal şiddetten çözülmek için çağrılar parıldayabilirdi. Sokrates darbesinin bir yarısını kalıt alan Sinoplu Diogenes, hocasının çözme mesleğini devam ettirmek için, pandomimle ilgili bir

evrendeşlikten çare aradı; bu yolda ilk o, ikinci sınıf karşıtçılardan biri oldu. Sokratik gerçeğin diğer yanını ele almaya çalışan Platon, buna karşın evrensel öğretiyeye giden izlenmesi zor adımı atmaya başardı. Fikirler ve idealler gerçeğini gösterirken, aktarılamayana ve yakında durana inatla sarılan karanlık olumsuzluklar pahasına düşünenleri, genel olanın görüşüne bağlayacak mantıksal bir evrendeşlik kurdu.

Bu iki çözüme stratejilerinde bugüne dek Avrupa ütopyasının ruhundan, Avrupa'nın neden olduğu dünya savaşı üzerinden ve tüm özgül Avrupa canavarlıklarına karşın bir iz yaşamaya devam etmiştir. Jürgen Habermas, bugün hâlâ ussal konuşmanın evrenselliğini savunuyorsa, en eski Avrupa kalıtından bir parça hâlâ oyunda demektir, ama rahmetli Fransız palyaço Coluche, deve kuşundan yapılma üç renkli Fransız bayrağını poposuna örterek çırılçıplak bir şekilde Fransız devlet başkanlığı makamına aday olduğunu açıkladığında, klasik Avrupalı gerçeklik politikası yürürlükteydi. Yine de bu iki zorunlu çözüme pratiklerinin etrafında bir melankoli buğusu olduğu hissedilebilir; çünkü insan, hiç çaba harcamadan olumlu şiddet aktarımı mekanizmalarının bu tarz doğurma sözleri önünde geçilemez görünen bir yarara sahip olduklarını bilir. Geleneğimizin dinsel içerikli söz-verileri bundan daha iyi değildir. Avrupa alanında Fars ve Yahudi ütöpik motiflerinin akışı hesaba katılmadığında, bilindiği gibi çağdaş dünya anlaşılmaz olur. Ama insan, şimdiyi haklı bir şekilde ütopyanın öldüğü bir zaman olarak tanımlarsa, o zaman bunun için nedenler, diğerleriyle birlikte güncel İranlı ve Yahudi trajedilerle kendini resimlendirir; düalizm ve Siyonizm karşıtlığının anavatanı

sayılan Fars İmparatorluğu, paranoyanın tuzağına koşarken, aydınlık için karar vermenin tarih yapıcı ütopyasını alaya aldı; günümüz İran'ı da aydınlık sözü vermiş, ancak kendi genç insanlarını en karanlık Batı yakasında saçma bir ölüme sürmekten daha iyisini başaramamıştır. Dünya-tarihsel etki alanından Aydınlanma Avrupası'na kadar bir aydınlık metafizği ihraç eden ülke, bugünlerde ütopyanın ölüp gitmesine en güçlü katkılardan birini sunuyor. Yahudi ütopyasının ne durumda olduğunu görmek için, 1988 yılının Yahudi bayramında Kudüs'te ve adı geçen tüm kutsal topraklarda devriye gezerken görülen ciddi şekilde silahlanmış İsraili askerlerin fotoğrafları, söylenecek bütün sözcükleri boşa çıkarmış görünüyorlar. İnsan, İsevi sözün, doğurmanın mutlak geleceklği üzerine kurulduğunu ve bu sözün uyandırılışının sürekli şimdide bir hazır oluş anlamında etki edeceğini anımsıyor. Ulusal İsrail gerçekliğinin, dile ve toprağa bağlılık mekanizmalarını gücün aktarımında zorunluluk olarak nasıl çalıştırdığını öğrenmesi için, birkaç kuşağa gereksinim var. Bu şekilde şiddetli-şimdinin kendiliğinden çözülmesine yönelik çağrı, kendi zemini üzerinde geleceğe açık oluş yoluyla korkunç bir düzeltme yaşamıştır. Yanan dikenli çalılıklar arasından konuşan ve çok şey sunan doğurmanın ilahi şekli, kimlikler hazırlayan ve askeri çantalar toplayan toprakla ilgili bir puta dönüştürülmüştür.

Açık bir şekilde güncel ütopya ölümleri ile gerçekçi olmayan sözlerin gerçek-politik değişimleri arasında içsel bir ilişki oluşur. Bugün *catena aurea*^{2s} parçalanacakmış gibi bir görüntü vermektedir; o zincir, binlerce

2 Catena aurea: Yeryüzü, dünya zinciri. (ç.n.)

yıl öteye özgürleştirme bilimini gerçekçi ulusal bağların şiddetine karşın aktarmaya devam etmiştir. Eleştirel anlayışın güncel katılaşması bu acıya tanıklık edecek gibi görünüyor. Ama, bayanlar ve baylar, bunun yalnızca yanıltıcı bir görüntü olduğundan eminim. Biraz inatla bizleri bu işte zorlayacak gibi görünüyor, ama söz-vermenin geçersiz kılınışına bizleri sürüklemeyi istemiyor. Şimdi kavranması gereken şey, başka bir şeydir: Hiçbir zaman aklanmanın ruhu, ahlak yitimine uğramadan kendini kurumlaştırmamıştır. Bugün ütopyaların kesilmesi ile oluşan şey, çözülme dillerini üst ulusal diller türünde olumlamak için yapılan çabaların, yalnızca kaçınılmaz sonucudur. Bunun başarısızlığa tutsak olması, hiçbir zaman yeterince net bir şekilde gözler önüne getirilemez. Çok şey sunan aklamaların geleneği, kendisi içinde olumlu aktarılamayan bir aktarmanın paradoks yapısına sahiptir. Olumlu gelenekler, nesilleri demirden zincirlerle birbirlerine sınıksız bağlarken ve tarihi görünmez yaralanmaların sunulması olarak harekette tutarken, *catena aurea*, açık uzuvlar ile solunmuş zincirdir, olumsuz bir geleneği, çözülme bağının bir bağı, zincirden kopmanın bir zincirini oluşturur. Kim onun içine girerse, dar anlamda söylenecek olursa, ona bağlanamaz. Çünkü kendisini onun aktarımına bağlarsa artık çözülen biri olmaktan çıkar, gerçekten de çözülmüşse o zaman ona olumlu olarak bağlanamaz. Onun aktarılabilir gerçeği, kendinden sonra gelenleri kendine bağlamadığı paradoks durumuna dayanır. Söz-vermenin zinciri, bağlanmamanın aktarılmasında kendini aktarır; bağlanmama geleneğinin aktarılmaması, istenme eyleminde kendini aşmak zorundaysa, kopuş deneyimini

yaşar. Zincir olarak kaldığı sürece, dünyanın altından oluŖan zincir de aklanma olarak sarsılmalıdır. Bu, en güzel konuŖmaların neden en sinik ara yoldan gitmesi gerektiğinin nedenidir: Söz verebileceğimiz Ŗeyi yalnızca kuŖkunun okulunda öğrenebiliriz.

Güncel ütopya iflası, bu davranıŖlar ışığında da yorumlanabilir. Olumlu ütopyalar, zor duruma düşerler ve kötü ters yön oluŖtururlar. Okulun sınıf birincisi olan Nietzsche, Sokrates'e saldırdığında daha o zaman olumlulaŖtırılmış Sokratizm'in sonuçlarını göz önüne almıŖtı bile. Gerçekte Sokrates ardında, bilindik bir "hiçbir Ŗey bilmemenin" erdem karanlığı ya da insancıl okul terörü olmadan bir Paideia'nın³ nasıl olanaklı olacağı sorusunu bırakmıŖtı. Platon ise akademisyenlere, kaçıklık olmadan idealizmin ve güçlü baskın arzular olmadan da evrenselliğın nasıl olanaklı olacağı sorusunu bırakmıŖtı. Diojenes'in korkunç kalıtı, doğru ifade edilecek olursa, sinizmin savsaklamaları olmadan nasıl yaşatılabileceğı sorusunu düşündürmüŖtü; çağdaş sinizm kelimesinin, kitlemelerden gelen fıkranın yerini alması rastlantı değildir. Büyük ruh çözücüsü Gautama Buddha'yı ise, dünyadan kaçan çöküntü ve intiharcıl buharlaŖmalar olmadan derin düşünsel yaşamın nasıl kurulacağı sorusu ilgilendirmiŖtir. Tektanrıci ve aydınlık metafiziğın kurtulma öğretilerini ilgilendiren Ŗeyler üzerine bunlar, Ŗimdiye dek görüldüğü gibi dünya üzerinde karanlık bir Ŗekilde duran kuŖkucu bir gölge oluŖturmuŖlardır. Devrimci sezaryenle bizleri tarih öncesinin rahminden çıkarmak için Marksizmin sözü de, Ŗiddetin en korkunç aktarımına destek sağlamıŖtır. Büyük Alman ırkçı lider Adolf Hitler, I. Dünya

3 Paideia: Klasik eğitim. (ç.n.)

Savaşı'nın ölüleriyle birlikte 1918 yılından 1933 yılına dek süren bunalımı yaşayanları kendi bin yıllık imparatorluğunda birleştirmeyi isteyince, o zaman doğum öncesi cehennem rüyalarının da kaynağını aldığı aynı malzemelerden oluşan olayların çözülmesini sağladı. İster 1933 yılında Almanya'da olsun ya da ister 1988 yılında İran'da olsun, ister Gulag Rusyası'nda isterse de Genfli Tanrı şehirlerinde olsun: Aktarım güçlerini her zaman aklanmanın ruhlarına üstün kılan şey, sözün olumlanması ve genel fikirlerin ulusallaştırılmasıdır. İşte tam da bu, Oswald Spengler'in bulduğu ve adlandırdığı -bunlara vaftiz ulusları ya da din ulusları da denebilir- sihirli ulusların ilkesidir.

Kısacası, elde edilemeyen özgürlük dillerinin elde edilmesinden sonra, olumlu tutmalar sonucu tüm yüksek kültürlerde yıkımda aşırılıklar yükselmiştir. Bu türden fikirler var olmak için ortaya çıkmadan önce, olumlulaştırılmış çözüme fikirleri ve özgürleştirme sözleri yoluyla dünyada daha fazla acının yaşandığı doğru olabilir. Bu yüzden günümüz insanının ütopyacı felsefeye karşı olması, tarihsel anlayışın bir belirtisidir. İnsanlar iyi nedenlerden ötürü artık din adamlarının (kilise) öğretilerinden bıkmıştır. Çözülme baş dönmelerinin belirli biçimleri artık şimdilerde kitle izdihamı bulmuyorlar. Bize, çoktan kapanmış bir çözülme kurumu üyeliği sözünü veren kilise ideolojisi, gelişmiş zekâlar için artık katlanılmaz olmuştur. Bu nedenle, artık düşsel kalıtların yakıldığı söylenmek zorundadır. Bugün hâlâ dünya-sözü aktarılmaya devam edilmek durumundaysa, o zaman bu, insanın arkasında öğretmenlerden ya da havarilerden bir zincir olduğunu bilmesinden dolayı değildir. Kim, şimdilerde bir söz veriyorsa,

yalnız başına söz veriyordur. Kim, bugün tarih yapıcı ütopyaların devrinin sonunda bir dünya-sözü yenilemek istiyorsa, o yeniden doğan biri gibi zeminsiz yere uyum sağlamak zorundadır. Olumlu dünya dilleri arasından her ulustan önce bizim doğum sıklığımızla, doğurganlığımızla ilişkili olan soluk yeniden yakalanabilir.

Bayanlar ve baylar, bu soluk, yazının ve şiirin ögesi-
dir. Soluk metni, soluk yazısı olmayan geleneğin hiç-
bir önemli metni var olamazdı. Dizeler yazarın soluk
alışı, kıtalar şairin nefes dönümleridirler. Yazı soluğu,
mesleği yazmak olan insanlar için son düşsel ölçüttür.
Metinlerimizin, çözülmemiş olanların kendi mağara-
larına yapıştırdıkları duvar kâğıdı mı olacakları, yoksa
özgürlüğe mi götürecekleri, onun soluğuna ya da ek-
sikliğine bağlıdır. Soluk bize, yanlış tutulmalar sonucu
bozulabileceği konusunda ondan korkulmaması ge-
reken bir söz verir. Soluk söz verişlerin başına özgür-
leştirilme yalanlarına karşı donup kalacak olumlulaştır-
ılmış söz-verilerin kaderi gelmeyecektir. Çünkü her ne
kadar nefes tutulmaya çalışılsa da, insanın soluduğu
nefesi yeniden vermesi pek uzun sürmez. Bu şekilde
özgür ruh, olumlu tüm sistemlerin arasından soluya-
bilmelidir. Soluk özgürlüğünün meydana geldiği yer-
de, tipik bir çift anlamlılık oluşur. Özgür soluk, nefes
alıp-vermeyle yeniden bıraktığı durumları alır. Soluk
yazını bu yüzden yalnızca esinlenmemiş, aynı zaman-
da soluk vermenin bir yazını, ayrılma yeteneğinin bir
şiiri olmuştur. Sövgüler de dünya yazını olabilir, vaz-
geçişler de dünya sözleri olabilir. Soluk veriş, önceleri
aldığı her şeyi geri verir. Bu nedenle dünya, söz-ver-
me olarak yapay olmayan bir biçimde katılaşmamıştır
ve sıkı bir şekilde kavranılmamalıdır, çünkü çok şey

sözü veren soluk, söz verdiği şeyi tutmadığından ve tuttuğu şeyi de artık söz vermediğinden öyledir. Soluğu olan yazın, önceden düşünülemez bir dikkatsizlikle canlandırılır. Şairlerin küstahlığı üzerine en uygun şeyi söyleyen, sanırım Heinrich Heine'ydı. Heine, şairlerin verdikleri sözlerin, yalnızca dikkatsizliğin ütopyası için bir işaret olarak geçerli olduğunu biliyordu. Kendi iniltilerinden bülbül korolarının oluşacağına inanması haksızlıktı. Şairlerin soluk aldığı yerlerde, halklar için soluk alanları oluşur; çeviriler yoluyla kendilerine olduğu kadar diğerleri için de. İlke sayılmayan umutların başlangıcı olarak soluklarda, dünya-sözü, hissedileceği kadar dikkat çekmeyecek şekilde yenilenir.

Bir yazar, onu en derin saşkınlığa iten düşüncelerin, hangi düşünceler olduğunu söyleyecek olsaydı, o zaman o özgür bir şekilde Immanuel Kant'tan şunu aktarabilirdi: Üzerimdeki yıldızlı gök ve bize bir dünya-sözü vermek için içimdeki kayıtsızlık.

Bayanlar ve baylar, şiirler ve diğer özgürce söylenen her şey, kendilerini açığa vuran nefesten gemilerdir. Bu nedenle özgür kelimeler, büyük kelimelerden daha önemlidirler. Ama bazen özgür kelimelerin kendilerini, büyük kelimeler olarak gösterdikleri olur. Paul Celan'ın bir şiiri, insanın kendi sözünde mutlağın ortaya çıkmasından söz eder:

AŞINDIRILMIŞ olarak
dilin ışın rüzgârlarıyla
renkli dedikodusu ya-
şanmış olanların -yüz
dilli şiirim

benim.

Uçu-

şur

özgür

bir şekilde yol insan-

şeklindeki kardan,

tövbe karından, dostane

buzul odalara ve buzul masalara.

Zaman yarıklarının

derinlerinde

bal buzullarında

bir buzsul nefes senin

kesin tanıklığını bekler.

“Ben, bayanlar ve baylar, her yaşama başlangıçtan beri eklemlenen toplanmış yazılar için ‘dövme yapmak’ deyiminden başka daha uygun bir deyim bulamıyorum. Bu deymi her şeyden önce değişmecesel anlamda kullanıyorum, bunu kullanırken Orta Çağ’daki hacıların boyadıkları derilerini ya da denizcilerin, uzaklardan gelen yabancılara, panayırda gösteri yapanların ya da 18. yüzyılın sonlarından beri derilerinde silinmeyen resimler taşıma büyüüne kapılan fetişistlerin vücutlarını düşünmüyorum. Benim düşündüğüm şey, bize temel sözcüklerimizi önceden söyleyen ve temel imgelerimize kızgın bir şey ile vuran ruh dövmeleridir; bunlar anlam düğümlemesi ve yaşantının açtığı yol olarak içimize saplanan sinir dövmeleridir; bunlar tehlike ve eylem, geri çekilme ve özlem için sinyaller gönderen, algılanan şeylerin beyindeki fizyolojik izleridir. Bu açıdan bakıldığında daha sonra sayfa yazıcıları olacak, yazılmış sayfalardan söz etmem yeterli değil. Yazmanın yaptığı, bir tür erken programlama, gelişigüzel öğrenilmiş bir şey değildir.”

KE TE BE	DÜNYAYA GELMEK DİLE GELMEK PETER SLOTERDIJK	 9 786257 854078
KİTAP NO	DİZİ ADI	38 TL KDV den muafdir
321	EXLIBRIS	

